

Rote Front

Schrawstung Komrad.

Wir warte noch seihen. Andrej gewesen

Mijn Vader Eed Mijnen in WO II

belevenissen met Russische gevangenen en een Duits boeregezin

Wan du gewesen gier du fergessen
tabak dosu und sigaretten papier,
geite unserer schied wew brin mit
noije daine strau-kasta.

Also komrad Bitte besuch
hoie arajt, sonz wir sizen ka niks
du krigen lippe Bitte
krigen brucht niks.
noch andere sijole
noch waite ruik gier
sitzen. Sonst, was mooken. Wan
du noch gelben wir noch ferten, wan du
niks gelben wir mus wider defangenen
abo widdenen du wolen noch
gelben! ert alles.

Versie 3.02

Ed Mijnen

Bitte bantach kom besuch.

Alles Sasika und Augrei

Colofon

Deze publicatie is gemaakt en wordt beheerd door E. Mijnen

(Versie: 1.0 eerste uitgave)

(Versie : 2.0 = 1.0 + *nagekomen interview met Eed*)

Versie : 3.02 = 2.0 + Anatoly e.a. + plaqueette + diverse opmerkingen

Datum : 17 maart 2024

Auteur: : Ed Mijnen

Copyright: Ed Mijnen

Redactie: Jan Willem Klein Poelhuis en Peter Bresser

Contact: emijnen@gmail.com

De Verspreiding van het Pdf-bestand is hierbij vrijgegeven met het verzoek verspreiding te melden bij de auteur. Voor gebruik van delen van dit verslag voor publicatie of anderszins dient de auteur toe te stemmen

Dit werk valt onder een

Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-
GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal-licentie.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1 Samenvatting.....	8
2 Inleiding	9
3 Mijn zoektocht.....	11
4 Het interview met Eed Mijnen	12
4.1 De voorgeschiedenis	12
5 Eed Mijnen.....	15
5.1 Het gezin Mijnen	15
5.2 Arbeitseinsatz	16
6 Oeding	16
6.1 Waar kwamen de Nederlandse jongens terecht?	16
6.2 Theo Pass	17
6.3 Ervaringen.....	18
7 Andrej Kozin	19
7.1 Jeugd.....	19
7.2 Oorlog.....	20
7.3 Oeding	25
7.4 Vlucht uit Oeding.....	26
7.5 Na de oorlog	27
7.6 Samengevat	28
8 Boer Pass (-Könning)	29
9 Franz Pass	31
10 De vlucht uit Oeding.....	32
10.1 De vlucht van de boerderij	32
10.2 Langs de spoorlijn naar huis	36
10.3 ‘Goede’ boer Pass.....	39
11 Het hol	40
11.1 Het hol in De Wrange	40
11.2 De Waterleiding, het pompstation van de WOG	42
12 Verzet in het WOG-pompstation.....	46
12.1 Voedselvoorziening	47
12.2 Alles voor niets?	49
13 De Ontdekking	50
13.1 Belterman	50

13.2	Het boek 'Doetinchem in oorlogstijd' van Inge Volker	52
13.3	De ontdekking van het hol in het interview (c. 1995)	53
13.4	Bij Belterman	57
13.5	Waardering voor Belterman.....	58
14	Onderduiken Silvolde	58
15	1945.....	60
15.1	Onderduiken Silvolde, aangevuld met het interview (c. 1995).....	60
15.2	De briefjes uit Silvolde	62
15.3	Twee partizanen in Silvolde, een speurtocht	63
15.4	Eed begin 1945	65
16	Bombardementen Doetinchem.....	66
17	De bevrijding en daarna	67
17.1	De bevrijding van Silvolde	67
17.2	De bevrijding van De Pol	69
17.3	Na de Bevrijding	71
17.4	Oeding bevrijd	74
17.5	Gezin van Eed en Bertha	74
18	Jaren later.....	75
18.1	Lotgevallen van Andrej sinds 1946.....	75
18.2	Brief van Andrej uit 1973.....	76
18.3	Brief van mijn vader 1974	77
18.4	Boer Pass in Nederland	78
19	Mijn zoektocht in Rusland	78
19.1	Elena	79
19.2	Andrej na de oorlog.....	80
19.3	Anatoli	82
20	Plaquette en Herdenkingsbord	83
20.1	De Plaquette bij Pol	83
20.2	Het herdenkingsbord in Silvolde	83
20.3	Herinneringsroute naar het hol.....	84
21	BIJLAGEN	85
21.1	Het interview met Eed Mijnen	85
21.1.1	Deel 1: Het interview van Jan en Ben met Eed.	85
21.1.2	Deel II: Interview van Jan Belterman met Ben Belterman	102
21.2	Aanmeldingsformulieren Arbeitseinsatz	107
21.3	Vluchtformulieren van Eed en Marius	108

21.4	Brieven en mandjes uit Silvolde met.....	108
21.4.1	Brieven, verzonden door de Russen vanuit Silvolde	108
21.4.2	Briefjes, getranscribeerd en <i>vertaald</i>	111
21.4.3	De mandjes van Stro	115
21.5	Brief van Andrej 1973 met vertalingen (Lucie en Alla).....	116
21.5.1	Origineel Andrej:.....	116
21.5.2	Eerste vertaling (Lucie)	119
21.5.3	Tweede vertaling (Alla):.....	120
21.6	Brief van Eed 1974.....	121
21.6.1	De envelope en brief	121
21.6.2	Vertaling Alla	122
21.7	Foto's	124
21.7.1	Oeding – tijd van Eed	124
21.7.2	Foto's en Documenten van Marius Muller.....	127
21.8	Mail van Anjo Muller	130
21.9	Brief van Heini Terschluse 1951	130
21.10	Russische krijgsgevangenen in WOII	132
21.11	Twee Partizanen in Silvolde.....	134
21.12	Briefkaart van Andrej en Sasjka (Alex)	137
21.13	Verklaring dood Heini in de Kaukasus 1943	138
21.14	Plaats waar Heinrich Pass '43 gesneuveld is	138
21.15	Verklaring Rode Kruis over Franz	138
21.16	Diverse door Eed bewaarde documenten.....	142
21.17	Verslag van het 1e telefoongesprek met Willi Pass	145
21.18	Andere brieven	146
21.18.1	Brief Frau Pass, 1959	146
21.18.2	Brief Heini Terschluse 1951.....	146
21.19	Foto's van de fam. Pass	148
21.20	Foto's Doetinchem	149
21.21	Familie Mijnen	150
21.22	Bevrijdingsroute Canadezen 1945 bij De Pol	151
21.23	Contacten met Rusland in 2020 (Alla):.....	151
21.24	De Kozins	152
21.24.1	Andrej Kozin	152
21.24.2	Foto's van Andrej en nazaten.....	153
21.24.3	Twee oudste zoons van Andrej, 11.02.1972	154

21.24.4	De derde en nog levende zoon Anatoly	154
21.24.5	Eerste contact met Anatoli	155
21.24.6	Lydia, de dochter van Anatoli	156
21.24.7	Elena, dochter van Alexander	157
21.24.8	Mijn App wisseling met Elena	158
21.25	Mail van Ab Stikkelorum, 22/2/221	159
21.26	Publiciteit.....	159

Voorwoord

Dit gereconstrueerde verhaal speelt zich af in de Tweede Wereldoorlog. Afgezet tegen het ‘grote gebeuren’ schildert het kleine, maar voor hen die het meemaakten, persoonlijk ingrijpende belevenissen. Belevissen van een paar gewone jongens uit Nederland, Rusland en Duitsland tijdens de grote wereldbrand. Op mijn vader Eed hebben deze gebeurtenissen een onuitwisbare indruk gemaakt. Een indruk die hij tot aan zijn dood in 2015 heeft meegedragen.

Dit verslag is het resultaat van een onderzoek dat begon uit nieuwsgierigheid, als een kleinigheid. De directe aanleiding tot de speurtocht was dat ik geïntrigeerd raakte door de bijzondere, in gebrekkig Duits geschreven briefjes, oude foto's en een bijzonder mandje uit de nalatenschap van mijn ouders. In ons gezin was deze verzameling bekend als ‘de Russenspullen’. In mijn jeugd had mijn vader er vaak over verteld.

Omdat iedereen die het erin beschrevene meegemaakt heeft overleden is, was ik aangewezen op de herinnering van deze en gene, die er op enige wijze over had horen vertellen. Informatie uit de tweede hand dus. Afgezien dan van een geluidsband die na publicatie van een eerste versie opdook. Het werd één grote puzzel, waarbij uiteindelijk bijna alle stukjes bij elkaar gevoegd konden worden. Binnen een paar maanden breidde mijn onderzoek zich uit, tot uiteindelijk zelfs diep in Rusland. Mijn dank gaat uit naar iedereen die een bijdrage geleverd heeft, waarbij ik een bijzondere dank wil uitspreken aan:

Mijn vrouw Anja die het mogelijk heeft gemaakt dat ik er soms van het moment van ontstaan tot het moment van slapen aan heb kunnen werken;

Alla Kossareva die, met haar kennis van de Russische taal en haar doorzettingsvermogen, voor mij de weg heeft gebaand naar de nazaten van Andrej.

Dit verslag is opgedragen aan mijn vader, Eed Mijnen, en zijn vriend Andrej Kozin uit Rusland.

Andrej

Eed

Ed Mijnen, Bennekom, mei 2021

1 Samenvatting

Eed Mijnen woonde met zijn vader en moeder in de buurtschap Oosseld, tussen Gaanderen en Doetinchem. Hij werd geboren in 1923 en was 17 jaar toen de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvielen. Vanaf mei 1943 werden Nederlandse mannen voor de *Arbeitseinsatz* opgeroepen. Om te voorkomen dat hij diep in Duitsland in de industrie moest werken, regelde hij, samen met twee vrienden, dat hij net over de grens bij Winterswijk bij een boer als knecht terecht kwam.

Daar maakten ze kennis met Russische krijgsgevangenen, die bij dezelfde boeren tewerkgesteld waren. Bij Eed op de boerderij werkte Andrej Kozin. Ze werkten daar ongeveer anderhalf jaar samen en Andrej werd Eeds beste vriend. Bij een boerderij verderop werkte Marius, Pa's buurjongen, vriend en lotgenoot. Sasjka was een vriend van Andrej.

Rond Dolle Dinsdag, dinsdag vijf september 1944, toen een geruchtengolf over de snel naderende bevrijding alom leidde tot euforie, besloot Eed de benen te nemen, samen met Marius Muller en Wim Spekking. Een paar dagen later haalde Eed Andrej en zijn vriend Sasjka op. Marius wist er toen nog niet van. Ze vluchtten te voet van Oeding naar Oosseld en groeven daar, met behulp van Marius, een hol in het bos. Daar verbleven de twee Russen drie maanden, totdat ze tegen het einde van het jaar 1944 ontdekt werden door Bernard Belterman uit Silvolde. Hij nam ze mee naar zijn huis en verborg ze daar op zolder tot de bevrijding eind maart 1945.

Sasjka

Andrej

Marius

Eed

Ben & Bernard Belterman

Sasjka

Andrej

Na de bevrijding gingen de Russen terug naar Rusland en is er nog spaarzaam contact geweest. In mijn jeugdjaren vertelde Eed er vaak over, maar het verhaal raakte daarna langzamerhand in de vergetelheid. Totdat ik me er in verdiepte, enkele jaren na de dood van Eed in 2015. In dit verslag is beschreven wat ik op mijn speurtocht te weten ben gekomen.

Midden augustus kreeg ik, na de verspreiding van versie 1.x van dit boek, een geweldige verrassing: een bandje met een interview uit ongeveer 1995 met Eed over dit onderwerp. Ik heb het interview zo goed mogelijk verwerkt in deze versie. De toevoegingen die gemaakt zijn naar aanleiding van het interview, zijn in blauwe tekst weergegeven.

Na de verschijning van Versie 2.1 van het boek kreeg ik nog verschillende mooie aanvullingen. Heel bijzonder waren de verhalen die Anatoly, de zoon van Andrej, mij vertelde, nadat we in april 2021 eindelijk app contact kregen. Ook heb ik twee hoofdstukken toegevoegd; 21.26 Publiciteit en 20 Plaqueette. Al deze toevoegingen zijn in rode letters weergegeven.

2 Inleiding

Deze rapportage is geschreven in 2020 door Ed Mijnen uit Bennekom, zoon van Eed Mijnen uit eerst Oosseld (Doetinchem) en later Gendringen. Hoofdrospelers waren uit Nederland Eed Mijnen, Marius Muller en Bernard Belterman. En uit Rusland vooral Eeds vriend Andrej Kozin en in mindere mate Sasjka. Kritische lezers en medeauteurs, waren:

- Tonnie Mijnen uit Gendringen, de andere zoon van Eed;
- Jan Willem Klein Poelhuis uit Winterswijk, neef van Ed en zoon van Willie Mijnen, de zus van Eed;
- Peter Bresser, vriend van Ed en archivaris uit Gendringen;
- Alla Kossareva, huishoudelijk medewerkster van Ed, afkomstig uit Dnjepropetrovsk (Oekraïne). Zij legde de contacten in Rusland en was daarbij Eds tolk;
- André Tangelder en Jan Pierik van de oudheidkundige vereniging ‘Old Sillevold’;
- Willi en Heini Pass uit Oeding, zoons van boer Pass (waar Eed werkte);
- Marion, Ans en Anjo Muller, dochters van Marius Muller, de vriend van Eed en mede-Oeding-ganger. Marius werd na de oorlog de buurman van Eed. Zijn dochters, Ans, Marion en Anjo, waren de buurmeisjes van Ed, tot het moment waarop Ed op zijn twaalfde verhuisde naar Gendringen;
- ‘Tante Gerda’, de jongste zuster van Bertha Hukker, de vrouw van Eed;
- Verder sinds maart 2020 Elena, de kleindochter van Andrej, via de telefoon en *whatsapp*. Met onmisbare ondersteuning door Alla;
- En twee weken later ook Anatoli, de zoon van Andrej. Ook met Alla als tolk, en vanaf april 2021 veel meer via WhatsApp;

- Tonny Belterman stelde de geluidsband beschikbaar met de opname van het relaas van vader Eed en Ben Belterman met hun ervaringen over de vlucht en onderduik van de Russen.

Dit verslag is geschreven op basis van herinneringen aan de verhalen zoals die verteld zijn door Eed, Willie, de zuster van Eed, Marius, boer Pass en Andrej. En zoals die door Ed, Tonnie, Jan Willem, de dochters van Marius, Anatoly, e.a. zijn onthouden. De tekst is aangevuld met herinneringen (en documenten) van de hierboven genoemde personen en anderen. Vanaf eind maart 2020 is er ook contact geweest met Elena, de kleindochter van Andrej. Via haar kon ik ook kennis nemen van de herinneringen van Anatoli, Andrej's jongste en enige nog levende zoon. Vanaf april 201 was er ook direct appcontact met Anatoly. Er waren van Eed geen andere schriftelijke bronnen beschikbaar dan een paar schrale briefjes uit de tijd dat de Russen in Silvolde ondergedoken zaten (*Bijlage 21.4.1*), één brief van Andrej uit Rusland uit 1973 (*Bijlage 21.5.1*), enkele foto's en documenten. (*Bijlage 21.7*). Die spullen werden gevonden door mijn broer Tonnie na het overlijden in 2018 van zijn en mijn moeder Bertha Mijnen-Hukker, de vrouw van Eed. Eed was in 2015 overleden.

Ans en Marion Muller hebben ook het nodige aangeleverd, evenals Willi en Heini Pass. En ook natuurlijk André Tangelder en Jan Pierik, die de naspeuringen in Silvolde hebben gedaan. Toen het verslag bijna klaar was, half maart 2020, kwam er contact met Elena en Anatoly uit Penza (Rusland, 600 kilometer zuidoostelijk van Moskou). Zij leverden vooral kennis over het leven van Andrej voor en na de Tweede Wereldoorlog. Eind april dook er uit Rusland nog een brief op van Eed. Voor zover mogelijk en zinvol zijn kopieën van de documenten, foto's en externe bronnen (*Wikipedia*, *Volkskrant*, *Google Earth*) aan dit verslag toegevoegd. Contacten met Sasjka zijn er niet meer geweest.

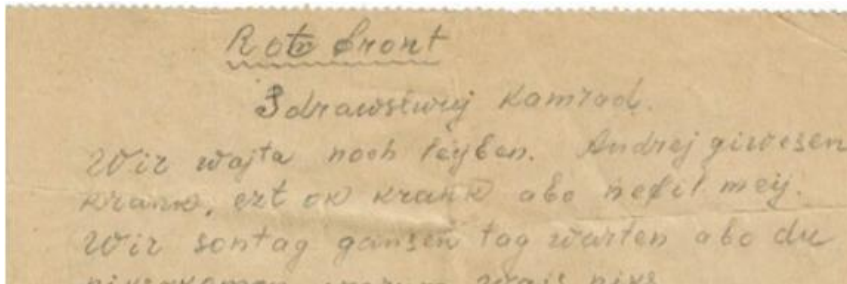
Dit verslag is geschreven in het Nederlands en daarna vertaald in het Duits en Russisch met behulp van de vertaalfunctie van Word.

Na de publicatie van een eerste versie van dit verslag werd ik verrast door het bericht van Tonny Belterman dat zij beschikt over een oude geluidsopname. Het betreft een interview dat haar man Jan Belterman en zijn broer Ben Belterman met mijn vader hadden opgenomen. Het verhaalt van de vlucht uit Oeding, en de onderduik van de Russen, eerst in het hol bij de Pol en later bij Belterman in Silvolde. De stem van mijn vader, die het verhaal dus zelf vertelt! Ben Belterman lichtte in dezelfde geluidsopname de onderduik in Silvolde nader toe.

Deze geluidsopname en de nieuwe informatie betekenden een prachtige aanvulling op mijn oorspronkelijke reconstructie en was de aanleiding tot de versie 2.0 en daarna 3.x.

3 Mijn zoektocht

Deze speurtocht begon toen mijn broer eind 2019 een keer op bezoek kwam en me vroeg hoe we ‘de Russenspullen’, die hij na de dood van onze moeder gevonden had bij het leegruimen van mijn ouders’ woning, het beste zouden kunnen bewaren. Hij was - ik denk terecht - bang dat het materiaal een keer zoek zou raken wanneer we dat niet goed zouden regelen.

Briefje uit de Russenspullen

We kwamen op het idee om Peter Bresser, mijn vriend en archivaris uit Gendringen, advies te vragen. Peter antwoordde, toen ik hem dat vroeg, dat hij eerst wel eens wilde zien wat we dan hadden en daarop maakten we een afspraak in Gendringen.

Toen mij broer het gevondene toonde was het zo interessant dat Peter er wel ideeën voor had, maar ik zag allerlei zaken die ik nog nooit gezien had en vroeg om er eerst eens naar te mogen kijken. Natuurlijk mocht dat en thuis begon ik aan een kort verslagje, waarin ik ook mijn eigen herinneringen, over de verhalen die ik vooral in mijn jeugd van mijn vader gehoord had, opschreef. En zo begon de bal te rollen.

Het concept, een paar velletjes nog maar, liet ik aan Peter en Tonnie zien. En Tonnie vulde mijn verhaal aan met (een deel van) zijn herinneringen, terwijl Peter zijn vakkennis inbracht. Dit verwerkte ik de dagen erop en legde het tweede concept aan meer mensen voor, die er volgens mij ook iets van zouden kunnen weten. En van het één kwam het ander, of beter gezegd, van de één kwam de ander. In totaal hebben ongeveer dertig mensen hun kennis ingebracht, direct of indirect.

Soms liep een hoopvol spoor dood, soms kwam er onverwacht veel informatie boven water, zoals bijvoorbeeld bij de dochters van Marius Muller. En van verschillende kanten kwamen er ook aanvullende documenten boven water. Zoals bij de gezusters Muller, de zonen van boer Pass in Duitsland en last but not least uit Rusland, van de nazaten van Andrej

Ontelbare keren heb mezelf afgevraagd, en verweten, waarom ik niet eerder bij mijn vader navraag naar de gang der dingen heb gedaan. Hij had al mijn vragen

zo kunnen beantwoorden. Nu kostte het me soms veel moeite om de antwoorden te vinden. Soms ook moest ik delen van het verhaal herschrijven, omdat mijn geheugen of het geheugen van anderen niet bleek te kloppen met de feiten. Ik denk dat het verhaal nu redelijk compleet en correct is.

De belangrijkste bronnen voor dit verslag waren:

- Geheugens van vele mensen, die het allemaal van horen zeggen wisten;
- Foto's en documenten uit de Oeding-periode van 1943-1944;
- Briefjes en foto's uit de onderduikperiode en vlak daarna 1944-1945;
- Brieven van Andrej uit 1973 en Eed van 1974;
- Informatie van het internet.
- [Het interview uit circa 1995](#)
- [Aanvullende herinneringen, met name van Anatoly](#)

4 Het interview met Eed Mijnen

Een verslag van een interview met Eed Mijnen door Jan en Ben Belterman. Zie voor een volledige transcriptie bijlage 21.1.

4.1 De voorgeschiedenis

Het is 19 augustus 2020, 21:00 uur: Ik krijg een telefoontje van mijn broer Toon: hij is gebeld door ene mevrouw Tonny Belterman. Wanneer ik de naam hoor, wordt ik onmiddellijk zeer geïnteresseerd. Bernard Belterman speelde een hoofdrol in het Russenverhaal van mijn vader Eed. Dit krijg ik te horen: ze heeft het artikel in 'Het Vizier', dat verscheen na de speciale uitgave 'Twee partizanen in Silvolde' van 'Old Silvolde', gelezen en herkende het verhaal. En ze zag haar schoonvader op de foto! Dat triggerde haar om een 'oude CD' nog eens op te zoeken en af te luisteren.

Die 'CD' bevat een interview van haar man Jan en zijn broer Ben, die ook de foto staat, met mijn vader Eed over dit verhaal!! Toon geeft me het telefoonnummer en we maken het gesprek niet langer, zodat ik de vrouw nog die avond kan bellen.

Direct aansluitend heb ik mevrouw Belterman gebeld en dit is wat hoorde in het telefoongesprek: Mevrouw Tonny Belterman-van de Vorle woonde samen met Jan Belterman, een zoon van Bernard Belterman en broer van de jongere Ben Belterman, die op de foto staat. De twee broers hadden samen begin jaren 80 mijn vader geïnterviewd over zijn belevenissen met de Russen.

Ze hadden dat gedaan voor een boek.¹ Ze had de 'CD' bewaard en naar aanleiding van het artikel nog eens afgeluisterd. De opname was van goede kwaliteit, duurde ruim een uur en bevatte volgens haar veel details!

Ongelooflijk, wat een nieuws was dat! Ze wilde de 'CD' niet kwijt, heel begrijpelijk, want ook de stem van haar overleden man staat er op. Gelukkig was ze zo coöperatief om het verhaal te delen. We spraken af dat ik met Peter Bresser zou bespreken hoe we op veilige, professionele wijze een kopie van de 'CD' konden laten maken. Daarna zou ik weer contact met haar opnemen ...

Direct aansluitend belde ik Peter en heb ik hem het verhaal verteld. Hij zei ermee aan de slag te gaan en me terug te bellen.

Wat een nieuws Nog opgewonden ging ik om 23:00 uur naar bed en viel, wonder boven wonder, toch snel in slaap. Echter, om 04:00 uur werd ik wakker, wat niet ongebruikelijk was, en ik merkte dat ik, in tegenstelling tot anders, door dit verhaal niet meer in slaap kon komen. Daarom besloot ik maar om het gebeurde uit te typen. Het was 5:30 uur ...

Peter melde me dat hij Ben Belterman nog gekend had; zijn vader was na de oorlog, samen met Ben Belterman naar het toenmalige Nederlands Indië uitgezonden. Ze hadden elkaar nadien vaak ontmoet. Ook had Peter nog contact met Ben gehad voordat Peter in 2012 drie weken op vakantie ging naar Indonesië. Ben zou kort daarop overlijden. Tonny, die Peter ook kende, gaf hem het bandje mee. Het bleek geen CD te zijn, maar een cassettebandje.

De digitalisering van het bandje stuitte vervolgens op praktische problemen: Bij het streekarchief ECAL, waarvan Peter de apparatuur dacht te gebruiken, mochten de medewerkers die normaal gesproken dit werk deden, vanwege Corona-pandemie, niet op het werk komen. Toen ik mijn neef Jan Willem, die als vrijwilliger bij radio Slingeland werkt, vroeg of hij dit kon en wilde (laten) doen kreeg het volgende antwoord: "Hoi Ed, nee helaas niet. Cassettebandjes is echt iets uit de diepe historie. Hebben we niet meer. Groetjes, Jan Willem"

Gelukkig wist Peter het zelf voor elkaar te boksen en dinsdagavond 25 augustus 2020 kreeg ik de gedigitaliseerde bestanden. Uit veiligheidsoverwegingen had hij er losse bestanden van elk 10 minuten van gemaakt. Uiteindelijk bleken het zeven (!) stukken van elk ongeveer 10 minuten te zijn! 70 minuten totaal dus !!!

¹ 'Doetinchem in oorlogstijd' van Inge Volker? Fragmenten, Eed leest soms voor, staan letterlijk in het boek.

Opgewonden luisterde ik die avond voor de eerste keer. Anja en onze vriendin Connie luisterden bij het eerste bandje mee. De overige stukken luisterde ik allemaal af die avond. Dat bracht mij tot, op hoofdlijnen, de volgende conclusies:

Mijn reconstructie van de gebeurtenissen klopt, maar wordt completer en beter door de informatie uit het interview. Het interview bevat ontzettend veel interessante details en vult mijn oorspronkelijke reconstructie heel mooi aan. Bijvoorbeeld de uitvoerige omschrijving van de vlucht uit Oeding, het eerste provisorische hol in de Wrangle, het hol bij de waterleiding en een uitvoerig verslag van Ben Belterman over de drie maanden van de onderduik van de twee Russen in Silvolde;

1. Sommige dingen, die ik vergeten was, herinner ik me ook weer, nu ik mijn vader het opnieuw hoor vertellen;
2. Een verhaal wat ik al had opgeschreven in een eerdere versie van mijn verslag, maar wat ik er als ongeloofwaardig weer had uit gehaald, werd opnieuw door Eed verteld en bleek dus wél waar gebeurd: Hij had de telefoon van een man² vernield bij het vragen van de weg om te voorkomen dat die boer de instanties zou bellen. Ik dacht later dat het een verzinsel was van mijn al licht demente vader, die zijn dromen en werkelijkheid niet meer kon onderscheiden. Want, zo dacht ik, boeren hadden toen nog geen telefoon. Wijzelf kregen bijvoorbeeld pas rond 1965 telefoon. Maar ten tijde van de bandopname was hij nog bij zijn volle verstand en in deze context is het te verhaal begrijpen!

Uiteraard was ik hierna heel blij en opgewonden, maar gelukkig viel ik, ook deze keer, vlot in slaap. En net als de vorige keer werd ik vroeg wakker, om vijf uur deze keer, en kon niet meer inslapen. Daarom begon ik, nu vanaf 05:30 uur, dit verslag te typen.

Het interview in dit verslag:

Omdat het interview pas beschikbaar kwam nadat versie 1.x van het boek klaar was, en omdat de inhoud zo'n prachtige aanvulling is, heb ik interview eerst letterlijk uitgetypt en daarna passages er uit bij de betreffende hoofdstukken in dit boek opgenomen in dit boek opgenomen. Deze stukken zijn in blauw weergegeven Het totale interview is als bijlage 21.1 opgenomen.

De cassetteband is noch door gesproken woord noch door een aantekening daaromtrent op de cassette gedateerd. Volgens Tonny Belterman moet het

² Ik herinnerde mij 'man', in dit interview blijkt een vrouw de hoofdrol hierin te spelen

ergens in de jaren 'tachtig opgenomen zijn maar ze was daarvan beslist niet zeker. Afgaande op bijgeluiden: grootvader Herman Mijnen die op de achtergrond iets mompelt wordt in zijn spraak al gehinderd door een hersenbloeding, en een (niet getranscribeerde) opmerking van Eed over zijn kleinkinderen die tijdens het interview in de kamer komen, moet het rond het jaar 1995 geweest zijn. Dat sluit ook aan bij het boek dat Inge Volker schreef over Doetinchem in oorlogstijd (1996). Een passage die Eed voorleest staat letterlijk zo in dat boek.

5 Eed Mijnen

Mijn vader Eed Mijnen werd geboren in januari 1923 en was dus 17 jaar jong bij het begin van de Tweede Wereldoorlog. Hij was nog net te jong voor legerdienst. De familie Mijnen woonde toen in de buurtschap de Pol (Oosseld) aan de

Bielheimerbeek, halverwege Gaanderen en Doetinchem. Ze woonden aan de Bielheimerweg 2, tussen de rijksweg van Doetinchem naar Gaanderen, de Terborgseweg geheten, en de spoorlijn van Doetinchem naar Terborg. Marius Muller, Eeds vriend, woonde op de boerderij 'het Geutje', 500 meter verderop.

5.1 Het gezin Mijnen

Het gezin bestond uit vader, moeder, dochter Willie, zoon Eed en de grootouders. Willie, geboren 20-12-1920, was de oudere zuster van Eed. Eed werd geboren 18-01-1923. Zijn beste vrienden waren o.a. buurjongen Marius Muller en Wim Spekking uit Gaanderen. Alle drie waren ze boerenzonen. Eed had de lagere landbouwschool doorlopen en het was de bedoeling dat hij later het bedrijf van zijn vader zou overnemen.

1933: Eed en Marius

5.2 Arbeitseinsatz

Na de bezetting moest Eed vanaf mei 1943 verplicht werken in Duitsland in het kader van de *Arbeitseinsatz*. Samen met een stel vrienden, ook boerenzonen, o.a. Marius Muller, wisten ze geplaatst te worden bij een paar boeren in Oeding, net over de grens bij Winterswijk. Ze zijn ongeveer half juni in Duitsland begonnen en meldden zich 19 juli 1943 officieel aan in Stadtlohn (*Bijlage 21.2*)

Eed werd tewerkgesteld bij boer Bernard (Bearnd) Pass en Marius bij boer Terschluse en later bij Theo Pass, boer en restauranthouder in Oeding-dorp, nu het Burghotel. Wim Spekking, de tweede vriend, werkte ook in Oeding, maar speelt in dit verhaal verder geen rol.

6 Oeding

6.1 Waar kwamen de Nederlandse jongens terecht?

Wat ik van Oeding uit die tijd weet, hoorde ik vooral vroeger van Eed, van mijn broer (die het weer van Eed gehoord had) en van Willi Pass, de oudste zoon van boer Bernard Pass, geboren in 1941. Willi Pass: *“In Oeding waren zur Zeit mehrere junge Holländer aus der Nähe von Doetinchem: Eed Mijnen, Marius Muller und Wim Spekking. Nummer vier (unbekannt) war schon in Oeding und hat dort auch eine Rolle gespielt. Sie waren durch Jemand aus Kotten, ein Freund von? gebracht worden. Der Mann suchte ‘gute’ Bauern für Sie;*

Willink	----> Wim Spekking
Pass	----> Eed Mijnen
Terschluse (Later Theo Pass)	----> Marius Muller

Marius kon niet zo goed overweg met boer Terschluse. Daarom is hij later bij Theo Pass, boer en restauranthouder in Oeding-dorp, ondergebracht om te werken. Daar had hij het goed naar de zin. Dit verklaart misschien dat mijn naspeuringen bij de kleinzoon van Terschluse op desinteresse en een “ik weet niet zoveel over die periode”-houding doodliepen.

Willi Pass 28/5/2021: Marius kwam niet bij Terschluse, maar bij Spulert. Dit verklaart wellicht ook deze mail van Anjo Muller: “... Er was ook een kaart van

een fam. Stahl bij en fam. Schmitz (= Spulert) maar ik heb pa nooit iets horen zeggen over deze mensen.”. Eed en Marius zouden vooral veel bij Terschluse zijn geweest vanwege de dochters Regina en Lucie.

Een bijzondere vermelding verdient nog de volgende herinnering van mijn broer Tonnie:

- Alcohol was schaars in die tijd en Theo Pass had voor zichzelf een voorraadjie in de kelder, daarin verdween hij dan soms even ... ;
- Marius kon soms 's avonds niet met zijn vrienden optrekken, omdat hij mee moest doen met een spelletje kaarten in het café, waar anders ze iemand tekort kwamen.

Eed had goede relatie met het gezin Terschluse: Een zoon van boer Terschluse, Heini, was bevriend met Eed. Willi Pass schreef daarover: *‘Heinrich Terschluse (geb. 1926) war auch ein Freund von Eed. Er wurde 1944 oder 1945 als Gefangener nach Amerika gebracht. Er war befreundet mit Eed und er ist der Bruder von Regina (Eed hatte ‘etwas’ mit Regina).’* (zie ook de brief van Heini uit 1951 in Bijlage 21.9)

6.2 Theo Pass

Volgens informatie van Marius’ dochters en documenten heeft Marius later bij caféhouder/boer Theo Pass in Oeding-dorp gewerkt (*Bijlage 21.7.2*). Naspeuring bij Burghotel Pass leverde helaas weinig op; na de oorlog werd er in de familie niet over gesproken, Theo Pass is overleden en zijn kinderen weten ook weinig. Wat ik te weten kwam van de, Nederlands sprekende, schoondochter is het volgende: Ze waren behoorlijk vermogend, alles werd onteigend. Ook een boerderij die ze net over de grens met Nederland hadden. Of dat in of na de oorlog is gebeurd is me niet duidelijk. Deze vraag heb ik aan *Frau* Pass gesteld, die wist het niet meer.

Haar schoonvader (Theo) had een bloedhekel aan de nazi's. Hun café-boerderij werd geconfisqueerd en daarna als plaatselijk (hoofd)kwartier gebruikt door de *Hitlerjugend*, met wapperende nazivlaggen ervoor. Dit heeft heel veel zeer gedaan. Ze hadden twee eigen bruggen over de Slinge. Toen eind maart 1945 de Amerikanen naderden, bereidden de Duitsers het opblazen van de bruggen voor. Haar schoonvader heeft dat verhinderd, kwam daardoor op de dodenlijst te staan en moest vluchten. Ans Muller schreef: ‘voor zover wij weten is er na de oorlog geen persoonlijk contact met Theo Pass geweest. Pa heeft wel enkele kaarten ontvangen.’

6.3 Ervaringen

Eed en Marius (en ook Wim denk ik) maakten in Oeding ook kennis met de buurmeisjes: twee bij Terschluse (Regina en Luci), twee bij Willink, en drie bij Lechtenborg. De Duitse jongens waren bijna allen in het leger, dus waren de meiden nogal geïnteresseerd in de ‘Hollandse’ jonge mannen. En dat ging soms verder dan hallo zeggen heb ik begrepen.

Eed en Marius maakten daar ook kennis met Russische krijgsgevangenen, die in een klein krijgsgevangenenkamp in Oeding-Fresenhorst

Later bleek mij nog eens hoezeer de Duitse economie destijds draaide op ‘Fremdarbeiter’: Alleen al in de gemeente Vreden waren er zo’n 10 kampjes met elk 10 tot 30 krijgsgevangenen, meest provisorisch ingericht op boerenerven. Soms voor werk in de stad (Vreden) en soms voor werk op boerderijen. Vaak (altijd ?) waren ze geordend per taal/land; Fransen, Polen, Tsjechen, Russen, enzovoort. Bijna alle Duitse mannen waren onder dienst. Dit moet welhaast door heel Duitsland het geval zijn geweest.

zaten. ’s Avonds moesten de Russen altijd terug naar het kamp (2 á drie km lopen) om daar te slapen. Eed sliep op de boerderij. De Rus Andrej was van Eeds leeftijd, werkte op dezelfde boerderij en hij werd zijn beste vriend in die jaren. Marius werkte, eerst, bij Terschluse (**?Volgens de laatste informatie bij Spulert!**). Ze hadden samen een eigen taaltje ontwikkeld dat buitenstaanders slecht konden verstaan: een mengeling van Russisch, (plat) Duits en Achterhoeks. Eed kende enkele Russische woorden, kon tot tien tellen, en leerde mij dat in mijn jeugdjaren ook o.a. *ras*, *dwa*, *tri* (één, twee, drie), *roekjewirch* (Hände hoch), *nasdrovje* (goedendag/goedemorgen), *charasjov* (goed) en *doswidania* (tot ziens).

Dirk Hoitink, buurjongen in Gendringen, mailde me na lezing van versie 1 van het verslag: ‘Ik weet nog heel goed dat jouw vader vroeger vaak over die tijd vertelde. De naam Andrej heb ik heel vaak gehoord. Zoals ik het me herinner waren de verhalen reuze interessant, maar ik zal in die tijd rond de tien jaar oud zijn geweest en dan beseft je nog niet welke impact alles op de mensen die dit mee hebben gemaakt heeft gehad. Ik weet ook nog dat hij de brief van Andrej kreeg en dat hij daar helemaal vol van zat.’

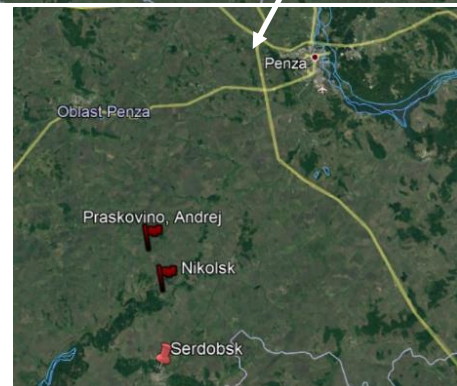
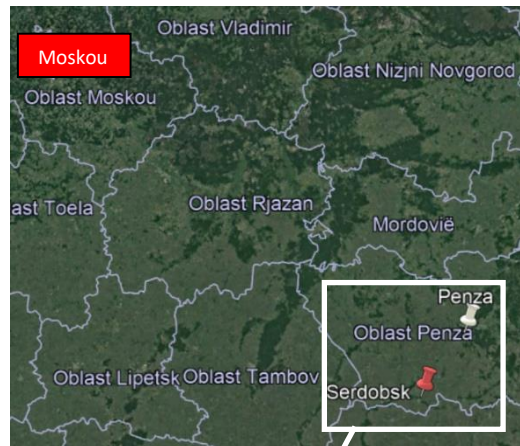
7 Andrej Kozin

7.1 Jeugd

Andrej had een typisch Stalinistisch levensverhaal: Hij was het oudste kind in een gezin met acht kinderen. Hij werd in 1922 geboren en groeide op in het dorp Praskovino. Het lag ongeveer 600 kilometer ten zuidoosten van Moskou, 65 km ten zuidwesten van Penza in de buurt van Serdobsk. In Praskovino was een lagere school met slechts vier klassen. Niemand stimuleerde hem om verder te studeren, aldus zijn zoon Anatoly. **Praskovino werd in 1700 opgericht aan de oever van een riviertje. In 1882 telde het 36 boerengezinnen, 156 inwoners en 77 werkpaarden. Na de oorlog woonde Andrej in Nikolsk 20 km ten Zuiden van Praskovino. In 1897 had Nikolsk 1510 inwoners, een distilleerderij, twee windmolens, een winkel en een school Andrej's vader was ook geboren in Nikolsk en verhuisde na zijn huwelijk naar Praskovino.**

Praskovino bestaat niet meer, Nikolsk telde na de oorlog 4000 inwoners, nu nog maar 46.

Andrej's vader was **boer** en werd begin jaren dertig gearresteerd. De beschuldiging betrof 'diefstal', omdat hij eigen graan verstopte en dat was in het communistische Rusland staatseigendom!! Dit schreven Elena en Anatoly (kleindochter en zoon) in maart 2020: 'Tijdens de collectivisatie verstopten zijn ouders brood omdat het gezin acht kinderen en oude ouders had. Het was noodzakelijk om het gezin te voeden. Maar iemand schreef een aanklacht en vader werd opgepakt omdat hij brood had verstopt. Hij werd meegenomen, niemand heeft ooit nog iets over hem gehoord. Volgens geruchten zat hij in de gevangenis in de stad Balashov, regio Saratov (op ruim 200 kilometer ten zuiden van Penza).

Moeder Martha, alleen gelaten met de kinderen, wist niet hoe ze verder moest leven. De kinderen verhongerden. Martha ging het bos in en verhing zich daar. Andrej bleef als oudste en sterkste van de kinderen als enige in leven.

Zijn tante nam hem mee en bracht hem naar de stad Serdobsk op 30 km afstand van huis. Ze liet hem achter op het treinstation, deed zijn schoenen uit, vertrok en kwam nooit meer terug. Ze wilde hem waarschijnlijk niet meenemen, want er was hongersnood. Andrej, ongeveer acht jaar, liep op blote voeten door de bossen en over de velden terug naar het dorp. Daar werd hij opgevangen door twee gezinnen, die geen familie van hem waren. Ze verstopten hem en gaven hem om de beurt eten. Zo groeide hij op. Volgens mijn vader zei Andrej als ze over die verschrikkelijke gebeurtenissen spraken alleen maar: “muss sein”.

7.2 Oorlog

In 1941, de Duitsers waren nog in opmars naar Moskou, werd Andrej bij Smolensk (halverwege Polen – Moskou), als nauwelijks getrainde parachutist, in de strijd geworpen. De Russen werden na zware gevechten in de pan gehakt en voor hij gevangen werd genomen, werd bij hem zijn kuit eraf geschoten.

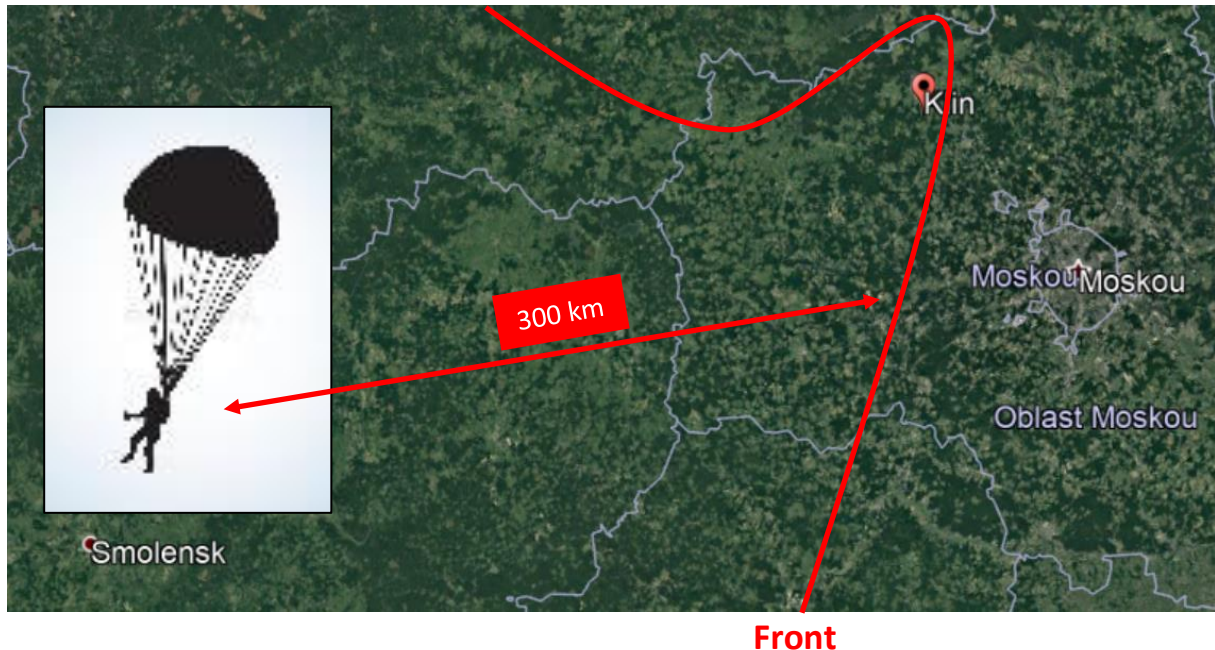
*Wikipedia: ‘De **Slag om Smolensk** was een onderdeel van operatie Barbarossa, de Duitse inval in de Sovjet-Unie. Na de succesvolle slag om Bialystok-Minsk vervolgde Legergroep Centrum (Duitsers) zijn opmars in de richting van Moskou. Het Westelijk Front, onder leiding van maarschalk Timosjenko, kreeg de opdracht om de Duitse legers tegen te houden. Hiervoor kreeg hij versterking van zes nieuwe legers van het pas opgerichte Reservefront. Na zware gevechten braken de Duitse tanks door de verdediging. Een gedeelte van het Westelijke Front (Russen) werd omsingeld ten oosten van Smolensk.*

Na een hevige strijd vernietigde Legergroep Centrum deze omsingelde legers. Alle tegenaanvallen werden afgeslagen en ruim 300.000 Russen begaven zich in krijgsgevangenschap. Op 3 augustus 1941 gaven de laatste Sovjets zich over. Begin augustus 1941 stonden de Duitsers echter nog steeds op 400 kilometer van Moskou.’

Anatoly vertelde een ander en veel gedetailleerder verhaal:

Mijn vader werd begin juli 1941 opgeroepen voor het leger en naar een sabotageschool (*Ed: partizanenschool*) gestuurd. Tijdens de slag om Moskou, het tegenoffensief van de Russen eind 1941, konden de Duitsers niet uit de stad Klin 80 km ten Noord Westen van Moskou, worden verdreven. Ze waren daar goed versterkt. Toen werd, ter ondersteuning daarvan, in december 1941 zijn legeronderdeel, bestaande uit 59 parachutisten, achter de linies gedropt. Ze sprongen af in het door de Duitsers verbrande dorp Petrishchevo in de Smolensk-regio. Ongeveer 35 km ten Noorden van Smolensk.

Ze vernietigden 400 fascisten, 2 tanks, 5 gepantserde personendragers, 10 tankwagens met brandstof en onderbraken de aanvoerlijnen. Daarna verlieten de Duitse troepen Klin en trokken zich terug. Dit werd op tv verteld in de documentaire "Fracture".

Ed: De grote slag bij Smolensk vond plaats in augustus 1941 en werd door de Duitsers gewonnen. Daarna waren ze verder naar Moskou opgetrokken. Andrej werd dus 4 maanden na die slag ver achter de Duitse linies gedropt.

Vaders onderdeel werd 's nachts achterin in het bos gedropt. 's Morgens verzamelden ze zich op de as van het dorp in de enige overgebleven schuur. Een Duits vliegtuig vloog al in cirkels – een verkenners "Focke-Wulf-189" – hij was op zoek naar parachutisten.

De commandant-kapitein beval de loods niet te verlaten zodat de piloten het niet zouden merken. Plots klonk er een heel hard schot van een antitankgeweer het was een Siberische jager die op het vliegtuig schoot. Iedereen rende de schuur uit. De kapitein begon tegen de Siberiër schreeuwen - de piloten konden hen opmerken.

De Siberiër wees met zijn vinger naar de lucht. Iedereen zag een brandend Duits vliegtuig vallen en twee parachutes waaronder de piloten hingen. De Siberiër schoot recht in de motor van het vliegtuig. De piloten zijn zeker gepakt.

Iedereen was erg verrast, en de Siberiër zei dat hij niet kon missen, dat hij van kinds af aan gejaagd had. In het bos schoot hij een eekhoorn in het oog om de dure eekhoornhuid niet te bederven.

Later meldde de verkenning dat er een Duitse paardencolonne over de bosweg reed en de partizanen verstopten zich langs de kant van de weg. De commandant gaf het bevel om niet allemaal tegelijk te schieten, maar in kleine groepen achter elkaar. Maar zodra hij het bevel gaf, begonnen ze uit grote opwinding allemaal tegelijk te schieten. Geen enkele Duitser, en zelfs geen enkel paard, slaagde erin te ontsnappen. En toen gaf de commandant het bevel om iedereen met bajonetten neer te steken. Vader zei dat het erg moeilijk was om dit te doen, zelfs zijn hand met de bajonet wilde niet omhoog. Sommige Duitsers waren nog in leven - gewond of deden alsof -, sommigen schreeuwden luid. Vader zei, dat het later niet zo moeilijk meer was, er had zich een gewoonte ontwikkeld ... Dit was zijn eerste gevecht.

Het was een jaar later in de winter van '42-'43 en de Duitsers braken door naar het partizanenkamp. De krachten waren niet gelijk en de partizanen moesten zich terugtrekken, de achtervolging ontwijken, zoals meer dan eens was gebeurd. Mijn vader zat in de achterhoede en weerde Duitse aanvallen af, waardoor het hoofddetachment kon vertrekken. De strijd was hevig. De leider zei: "de machinegeweerschutter is gedood! Kozin - naar het machinegeweer!" Vader zei dat de Duitsers merkten waar het machinegeweer zich bevond. Ze moesten het machinegeweer meenemen en snel naar een andere plaats kruipen, maar daar was geen tijd voor, de Duitsers waren heel dichtbij.

Vader duwde de gedode machinegeweerschutter aan de kant met zijn schouder en begon meteen op de Duitsers te schieten. Op dat moment was het alsof iemand hem met een zwaar strijkijzer op zijn been sloeg en hij verloor het bewustzijn. Maar de partizanen slaagden er nog steeds in hem eruit te krijgen. Vader werd wakker in het partizanenziekenhuis. De vilten laars (dit is een Russische winterlaars gemaakt van dik vilt) zat vol bloed, dat veranderde in een stuk ijs. Dit werd allemaal van het been gestript, tot bijna op de huid.

Artsen hebben Andrej een dag niet verlaten, omdat ze het begin van gangreen (bloedvergiftiging) vermoedden. De partizanen hadden geen pijnstillers, in plaats daarvan gaven ze hem een glas alcohol (het was goed dat er alcohol was). Ze zetten het op tafel. Twee mensen hielden hem bij de armen en benen vast, de doctors maakten het verband nat met alcohol en duwden op de wond met een laadstok (*Ed: een heette laadstok om te desinfecteren?*). En terwijl ze het verband in de ene en de andere richting bewogen, maakten ze de wond schoon. Er was geen andere manier om het te doen in het bos. Andrej schreeuwde van de vreselijke pijn en viel flauw. Dit werd meer dan eens herhaald. Maar zijn been werd gered.

Toen volgde een periode van herstel. Hij was al begonnen met lopen met een kruk, toen de Duitsers door de verdediging braken. Het ziekenhuis ging het bos in. Twee gewonde partizanen die op een kar lagen en een oude Wit-Russische chauffeur, een boer, werden onmiddellijk gedood en mijn vader, lopend op een kruk, werd gevangen genomen.

De gevangenen werden in veewagons geladen en naar het westen gebracht. Onderweg kregen ze nauwelijks te eten. Vader zei dat hij het waarschijnlijk niet overleefd zou hebben, wanneer niet het volgende was gebeurd. Op een parkeerplaats vond een Duitse officier-arts van de trein een wagon met ingeblikte vis waarvan de houdbaarheidsdatum was verstreken. De Duitsers voedden hun soldaten niet met dergelijk voedsel. De dokter smeekte de station commandant deze wagon aan de trein met de gevangenen te haken. Dit ingeblikte voedsel werd aan de gevangenen gevoerd voordat ze in het kamp aankwamen.

In het kamp was een capo Oekraïner, een nazi-dienaar. Hij bespote de gevangenen op alle mogelijke manieren. Ze werden tot bloedens toe geslagen, hij sloeg ze dood met een zweep met een loden punt. Vlakbij, in hetzelfde kamp, achter het prikkeldraad, zaten Franse gevangenen. Toen die het niet meer konden uitstaan, legden ze hun kleren op het prikkeldraad, sprongen eroverheen, pakten de capo, tilden hem hoog op en gooiden hem met zijn gezicht naar beneden op de grond en doodden hem onmiddellijk. En de Duitsers deden hier niets tegen; ze renden, namen de Fransen mee, brachten ze terug naar hun kamp en dat was het. Er volgde geen straf. Als de Russen dit gedaan zouden hebben, dan zouden ze daar gewoon ter plekke neergeschoten zijn ...

Over de tijd bij boer Pass:

Ja, mijn vader sprak heel goed over boer Pass. Trouwens, tijdens de Eerste Wereldoorlog was Pass' vader in Russische gevangenschap geraakt en hij zei dat de Russen dezelfde mensen waren, net als iedereen. Toen Pass' kreupele zoon (*Ed: Bernhard, die had een stijf been*) een van de Russen sloeg, schold zijn vader hem erg uit.

Toen Pass en zijn gezin de Russische gevangenen voor het eerst op hun boerderij zagen, zei Pass: "Ze zijn mager, verdomme! Wat voor arbeiders!" En beval hen om ze eerst te voeden. Ze gingen aan een tafel in het huis zitten, schonken soep in kommen en keken met grote ogen toe hoe de Russen alles in een oogwenk veegden. (*Ed: aten*). Pass beval om meer te schenken. De borden werden weer gevuld. Toen vroeg Andrej: "Brot ...Brot ..." En werd er brood geserveerd. De Russen begonnen alles met brood te eten. En de Duitsers lachten veel.

Ze wisten niet dat Russen veel brood eten en alles met brood eten. Daarna kregen ze altijd veel brood en de Russische gevangenen aten altijd aan dezelfde tafel met de Pass-familie.

Andrej kwam eerst in een heel groot krijgsgevangenenkamp met tienduizenden gevangenen waar ontelbaar veel Russen van de honger, **kou** en door ziektes omkwamen. **Gezien het relaas van Anatoly is dit ongeveer in Januari 1943 geweest. In het interview op de cassetteband sprak Eed van een concentratiekamp met 60.000 krijgsgevangenen en een paar vrachtwagens vol doden elke ochtend!** De Duitsers waren totaal niet voorbereid op dergelijke aantallen gevangen (bewust?), die dan ook zeer primitief ondergebracht werden op een stuk weiland, omspannen met prikkeldraad. Geen onderkomens, geen toiletten, geen wasgelegenheid, geen gezondheidszorg en zo goed als geen eten. Bijna niet te geloven wat Wikipedia schrijft: *‘Elke dag stierven er meer Sovjet krijgsgevangenen in nazi-kampen in de herfst van 1941 dan het totale aantal westerse geallieerde krijgsgevangenen in de hele oorlog.’* Zie ook Bijlage 21.10: *‘Van de vijf miljoen krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie kwamen er 3,3 miljoen in Duitse gevangenschap om.’* Onvoorstelbaar.

Hier moet ik denken aan iets wat de prominente SS'er Himmler ooit gezegd schijnt te hebben en die de toen onder de nazi's gangbare menig over *die Untermenschen* uiterst schrijnend weergeeft. Dit is niet letterlijk zijn tekst, maar dit is bij mij blijven hangen: *‘Es ist mir scheiségal wie viele Russen (dwangarbeiders) sterben, mir interessiert es nur in zoweit das ‘das verteidigungswerk der Deutschen fertig gestellt wird’.*

Ed: 12 mei 2020 vond ik de letterlijke tekst op het internet: ‘We moeten eerlijk, fatsoenlijk, loyaal en kameraadelijk zijn tegenover leden van ons eigen bloed en niemand anders. Wat er met een Rus en een Tsjech gebeurt, interesseert me helemaal niet. Wat de naties te bieden hebben op het gebied van goed bloed van ons type zullen we nemen, indien nodig door hun kinderen te ontvoeren en hen hier bij ons groot te brengen. Of naties in welvaart leven of verhongeren, interesseert me alleen voor zover we ze nodig hebben als slaven voor onze cultuur: anders is het voor mij niet interessant. Of tienduizend Russische vrouwen van uitputting vallen tijdens het graven van een antitankgracht interesseert me alleen voor zover de antitankgracht voor Duitsland klaar is.’

Uit het Interview. Mijn vader Eed vertelt, Jan en Ben Belterman stellen de vragen.

E. Maar ja, wanneer ze dan zeiden “De buitenlanders moeten weer verder het binnenland in” dan zei Andrej: “Ik ga nooit meer naar een groot kamp, want

daar heb ik veel vrienden dood zien gaan". Dat was in Polen. Een kamp, zo buiten. In het begin werden ze gevangen genomen.

J. Een soort krijgsgevangenenkamp?

E. Ja, daar zaten ze met 60.000 man in een omrasterd terrein en elke morgen waren er paar vrachtwagens vol gestorven. Dat is heel gruwelijk geweest. Dat weten we allemaal wel.

B. Die gingen in een in een massagraf natuurlijk ... Onbeschermd? Hoe kwam dat dan?

E. Ja onbeschermd, van de kou (Januari 1943!) en van de honger. Dan smeten ze er zo een beetje brood in en werd er ruzie om gemaakt. De sterkste won dan, zo is de mens. Zo gaat dat, dan stoot je elkaar aan de kant.

7.3 Oeding

Wonder boven wonder wist Andrej de ontberingen in het grote kamp te overleven en te herstellen van zijn beenwond.

Op de één of andere manier wist hij overgeplaatst te worden naar een klein kamp in Oeding (Fresenhorst), om bij boeren te gaan werken en genoeg te kunnen eten. Hij kwam terecht bij boer Pass, waar later ook Eed Mijnen tewerk- gesteld werd. Ze ontwikkelden in de jaren dat ze samen waren een hechte vriendschap. Eed was ingekwartierd bij Pass en mocht elke twee weken één zondag met verlof naar huis. **Anatoly: Eed fietste naar huis en weer terug naar Pass.** Andrej verbleef in een 'Russenlager' in Oeding-Fresenhorst en moest elke nacht terug naar het *Lager*. Dat lag ongeveer drie kilometer van de boerderij verwijderd.

Interview):

E. Ik ben daar tewerk gesteld en die Rus Kozin Andrej was 20 jaar, net als ik. Hij was in Smolensk in Rusland als parachutist gedropped en gevangen genomen. We werkten de hele dag samen. En zo zijn we anderhalf jaar samen geweest. Andrej moest 's avonds weer naar het kamp. We kregen wel genoeg te eten daar. Maar er werd geregeld door de nazi's gezegd dat de buitenlanders verder Duitsland in moesten in verband met vluchten, wat toen meerdere keren gebeurde.

J. Jullie deden daar gewoon landbouwwerkzaamheden? Op het veld en zo?

E. Ja, altijd op het veld. Wat de landbouwwerkzaamheden zo zijn.

J. De Russen konden dat ook?

E. Ja die konden dat goed. Die konden nog heel ouderwets met de zeis maaien, beter dan ik.

B. Konden ze ook met machines omgaan?

E. Met machines ook, Andrej was op een groot Kolchoz geweest, maar trekkers waren er toen niet. We moesten met paardentractie werken. Ik had anderhalf jaar met Andrej samengewerkt! Dan wordt je hele goede vrienden. In de middagslaap sliepen wij bij elkaar en wanneer we een pakje tabak hadden verdeelden we dat samen, van één sigaret maakten wij er vier. Toen waren we zo, we meenden dat we moesten roken. Zo was dat toen. Dan wordt je heel vertrouwd met elkaar. Net als broers. Ze³ moesten 's avonds op tijd binnen zijn, hoe laat weet ik niet meer precies, zeven uur of zo, en wanneer het dan over tijd was dan belden ze al naar de boer "hoe zit dat?". Moesten ze overwerken of zo. En wanneer het spannend was, dat moest ik ook wel eens doen, dan moest je ze 's morgens om half vijf, kwart voor vijf, al ophalen. Dan moest je er een stuk of tien meenemen en dan rondbrengen.

J. Moest jij die ophalen?

E. Ja, daar moest je dan voor tekenen, dat er geen vandoor ging. Maar daar kon je toch niets aan doen, flauwekul.

J. Dus jij was belast met het ophalen van die ...

E. Ja, of de boer. Zo was dat daar ...

J. ging dat lopend, of moest je ...

E. Lopend! Ja, ik ging dan met de fiets. Die jongens moesten lopen, die hadden geen fiets. Er waren er veel die konden niet eens fietsen.

7.4 Vlucht uit Oeding

Begin september rukten de geallieerden vanuit Frankrijk heel snel op naar het noorden, naar Nederland. Dat leidde tot de algemene gedachte dat de oorlog bijna voorbij was. Op Dolle Dinsdag, vijf september 1944, trokken Duitsers zich ongeorganiseerd terug en NSB'ers sloegen op de vlucht. Op of vlak na Dolle Dinsdag vluchtten Eed, Andrej en Sasjka uit Oeding. Jan Willem denkt dat Eed

³ De Russen sliepen in een klein lokaal kamp, tussen Oeding en boer Pass

en Marius, het initiatief hiertoe namen, omdat zij de situatie in Nederland veel beter kenden dan de Russen. Dit wordt bevestigd in het boek *Doetinchem in oorlogstijd* (1996) van Inge Volker die schrijft: ‘Toen Eduard op of vlak na Dolle Dinsdag (5 september 1944) aan Andrej vertelde dat hij zijn werk voor de Duitsers verder voor gezien wilde houden, vond Andrej dat ook voor hem de tijd gekomen was om ervandoor te gaan. Voor hem bestond namelijk het gevaar dat hij naar een kamp dieper in Duitsland zou worden overgebracht. In deze kampen, wist hij uit ervaring, waren de omstandigheden meestal zeer slecht en kwamen veel mensen door ontberingen om het leven’. (Zie Hoofdstuk 13.2)

Eed en Marius verstopten de Russen eerst drie maanden in een hol in het bos in Oosseld. Later werden ze door Belterman naar Silvolde meegenomen en verbleven ze drie maanden bij hem op zolder. Deze periode wordt uitvoerig beschreven in de hoofdstukken 10, 11 en 13.

7.5 Na de oorlog

Na terugkeer in de Sovjet-Unie werd Andrej, omdat hij zich aan de Duitsers overgegeven had, veroordeeld tot een jaar dwangarbeid in de kolenmijnen van Donbass (Oekraïne). Elena schreef daarover: ‘Gevangenschap in Duitsland was hetzelfde als een stigma voor een Russische soldaat’. Als ex-gevangene kreeg Andrej na de dwangarbeid zo goed als zeker een reisverbod⁴ en een schrijfverbod naar het ‘Westen’.

De Volkskrant, het lot van een krijgsgevangene na de oorlog:

‘Retoejev kwam meteen weer achter het prikkeldraad terecht. Hij mocht niet naar huis, maar werd op transport gesteld naar Donetsk. Daar werd hij tewerk gesteld in een kolenmijn.⁵ Hij was geen gevangene, maar ook geen vrij burger: hij mocht nergens heen. Pas in 1968 kreeg hij zijn papieren en kon hij voor het eerst een bezoek brengen aan zijn familie in Moskou.

Anatoly schetste het verhaal uitvoeriger en anders:

Nadat ze naar de Sovjet-bezettingszone in Duitsland waren verhuisd, werden alle Russen die van de geallieerden kwamen gekleed in het uniform van Sovjet-soldaten. Ze werden naar de USSR gestuurd en gingen onder begeleiding naar de Donbass regio. Ze reisden door Duitsland, Polen en de Oekraïne. In Polen doodden Poolse nationalisten 's nachts 60 van hen. Iemand slaagde erin het uit te schreeuwen. De Polen sprongen in auto's en wilden zich verstoppen, maar ze

⁴ vond Andrej de brieven van Eed daarom pas begin jaren '70?

⁵ Andrej ook!

werden neergeschoten door machine geweren. Tijdens de treinreis van Duitsland naar Donbass reed het konvooi samen met een koe zodat de bewakers melk hadden. Andrej kreeg de opdracht om de koe te melken. Hij slaagde erin veel melk te drinken. En onderweg zette de NKVD checkpoints op, iedereen werd daar ondervraagd.

Ed: vond je vader het niet heel onrechtvaardig dat hij werd veroordeeld tot dwangarbeid ?

Anatoly: Andrej kwam in 1945 in Donjetsk in een filterkamp, dat was geen dwangarbeid. Iedereen die na de overwinning bevrijd was uit gevangenschap, vooral uit de westelijke zone, ging naar een filterkamp. Dit werd gedaan om verraders, capo's en mensen die door de Amerikaanse inlichtingendienst waren gerekruteerd te identificeren. Het filterkamp is geen dwangarbeid. Andrei werkte overdag, hij was geen gevangene. 's Avonds kon hij naar de stad, naar de bioscoop, om te dansen - waar had hij anders twee dochters. (*Ed: blijkbaar verwekte Andrej daar twee dochters ...*). In de tussentijd werden ze gecontroleerd, alle documenten en andere gegevens werden gecontroleerd, en toen keerde hij naar huis terug en ontving zelfs de hem toegekende prijzen.

Na een jaar kwam Andrej vrij en hij werkte op een kolchoz in de buurt van zijn geboortedorp, 65 km ten zuidwesten van Penza. Hij leefde eerst samen met een vrouw, met wie hij één dochter kreeg. Ze scheidden echter en hij trouwde daarna met Mary. Ze kregen drie zoons, waarvan de oudste twee inmiddels ook zijn overleden. Zijn jongste zoon Anatoly en kleindochter Elena (Elena is een dochter van een andere zoon, Alexander) schreven over de tante van Andrej die hem op het station van Serdobsk achterliet: 'De tante kwam later naar Andrej in Nikolsk toen hij al getrouwd was, rond 1965, en vroeg hem om vergeving voor haar gemene daad. Anatoly (Ed: zoon van Andrej, toen een jaar of tien) herinnert zich dit moment, hij zei dat Andrej erg beledigd was, dat hij niet stil kon zitten en constant door de kamer liep, zijn tante hilde erg en vroeg hem om haar te vergeven.' Andrej stierf in 1979 aan een hersentumor. Elena: 'hij was lang ziek, hij werd behandeld, maar de ziekte was sterker. En medicijnen in de jaren '70 waren niet erg goed. Hij had ernstige hoofdpijn, maar hij probeerde vol te houden, hij was nooit opstandig en hij liet alles gelaten over zich heen komen.'

7.6 Samengevat

- Andrej werd 1922 geboren in Praskovino in een gezin met acht kinderen;
- Op achtjarige leeftijd is zijn vader gearresteerd voor 'diefstal' van brood (staats eigendom) en niet veel later pleegde zijn moeder uit wanhoop zelfmoord;

- Al zijn jongere broers en zussen, zeven kinderen, verhongerden;
- Door zijn tante werd hij zonder schoenen achtergelaten op een treinstation. Hij liep op achtjarige leeftijd vervolgens blootsvoets 25 km terug naar huis;
- Daarna werd hij door niet verwante dorpsgenoten onderhouden;
- Hij is bij deze ‘vreemde’ mensen opgegroeid;
- In 1941 is hij, als amper getrainde parachutist, in de strijd geworpen bij Smolensk, gevangen genomen en beestachtig behandeld door de Duitsers;
- Hij wist het eerste massale gevangenenkamp te overleven (velen stierven van de honger of door ziekte);
- Hij zat daarna gevangen in een klein ‘*Lager*’ in Oeding, van daaruit verrichtte hij drie jaar dwangarbeid bij een boer;
- In september 1944 is hij met Eed te voet gevlucht naar Nederland;
- Daar zat hij zes maanden ondergedoken, waarvan drie maanden onder de grond en drie maanden op een zolder in Silvolde;
- Terug in Rusland werd hij door ‘Stalin’ tot dwangarbeid veroordeeld;
- Na ongeveer een jaar kwam hij vrij en kon hij naar huis;
- Tot eind jaren ’60 is hij tweederangs burger geweest, met beperkte rechten en een reisverbod;
- Hij werkte, tot zijn overlijden in 1979, op een kolchoz en had één dochter (van zijn vrouw en haar overleden man) en drie zoons.

8 Boer Pass (-Könning)

Eed sprak altijd over Pass-Könning, later bleek de boer Pass te heten. Könning was de naam van de boerderij.

Hij bleek een vriendelijke man, zeker geen nazi en fel tegen de oorlog. Eed moet zich als een zoon gevoeld hebben. Na de oorlog had hij nog vaak en goed contact met de familie Pass. Ik hoorde van de zonen van de boer, Heini en Willi, dat Eed, als hij in Oeding was, het graf van de boer en de boerin bezocht! Ans Muller schreef over Marius’ contacten na de oorlog: ‘Het is ons niet bekend of Marius nog in Oeding is geweest’. Boer Pass had destijds vier nog levende broers, die (uiteindelijk) allemaal in dienst moesten. Twee van die vier broers zijn gesneuveld in de Tweede Wereldoorlog.

De navolgende beschrijving geeft een korte weergave van hun lotgevallen

Bernard (1904)

Zijn vrouw

Bernard was de oudste van de zes gebroeders Pass, Hij was de boer waar Eed moest werken. Wegens een stijf been hoefde hij niet onder dienst.

Alois (1905)

Alois is in 1944 in Frankrijk gevangen genomen. Hij werd daar tewerkgesteld bij een boer, die hem nooit vertelde dat de oorlog afgelopen was en contact met de buitenwereld verhinderde. Hij moest in de paardenstal slapen. Daarom keerde hij pas in 1947 terug naar huis. (Willi: “*die Glocken der Kirche von Oedink lauteten, wie immer beim Rückkehr von Kriegsgefangenen*”)

Felix (1907) 1936 †, 29 jaar.

Is in 1936 in het ziekenhuis van *Rheine* (60 km NO van Oeding) aan longontsteking bezweken. Penicilline was er nog niet.

Hubert (1909);

Werd in 1944 in Normandië gevangen genomen. Hij is 15 Mei 1946 vrijgelaten en vervolgens met de trein de trein terug gereisd naar *Borken*. Het laatste stuk heeft hij gelopen.

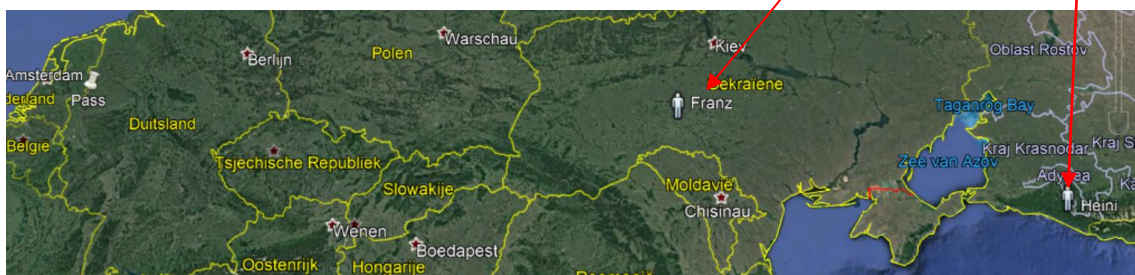
Franz (1911) 1944 †, 35 jaar

Is in Rusland vermist in het westen van de Oekraïne en daar zeer waarschijnlijk gesneuveld. **zie kaart** en *Bijlage 21.15*

Heinrich (1914) 1943 †, 29 jaar

Sneuvelde al een jaar eerder dan zijn broer Franz bij gevechten tijdens de terugtocht uit de Kaukasus. Zie *bijlage 21.13*

9 Franz Pass

Toen de Duitsers al in de verdediging waren en steeds verder terug moesten (1944) was Franz een keer thuis om een beenwond te laten genezen. Hij probeerde genezing zo lang mogelijk uit te stellen door suiker in de wond te strooien. Willi Pass (de zoon van de boer) vertelde me dat hij van zijn vader en/of moeder later het verhaal hoorde dat zelfverminking door meer soldaten op verlof werd toegepast; Ze sneden een flinke snee in been of voet en vulden die met een koperen munt. Dat leidde dan tot een ontsteking, zodat ze (nog) niet terug naar het front hoefden.

Franz was heel realistisch/fatalistisch en zei: “de oorlog is verloren, we gaan verliezen”. De laatste avond van zijn verlof werd er met een groepje vrienden tot laat in gekaart. Aan het einde gooide hij al zijn geld op tafel en zei: “hier, verdeel het maar, ik heb er niets meer aan”. Mijn vader vertelde dit vaak en meestal met tranen in de ogen. Franz is de volgende dag vertrokken en inderdaad nooit meer gezien.

Hoewel de westelijke geallieerden een belangrijke rol speelden in de uiteindelijke overwinning, moeten we beseffen dat verreweg de zwaarste strijd is geleverd aan het Oostelijk front. Daar zijn de Duitsers nog onvoorstelbaar veel wreder geweest dan hier in het Westen. En ze werden met eenzelfde wreedheid bestreden door de Russen. Het overgrote deel van de gesneuvelde Duitsers kwam om aan het Oostelijk Front. Van alle Russische soldaten van de jaargangen 1922 en 1923 overleefde slechts 2% de oorlog!! De meeste Duitse soldaten hadden, in de latere oorlogsjaren, heel veel schrik voor het Oostfront.

Na de oorlog is vader Pass (de grootvader van Willi) nog op zoek geweest naar informatie over Franz. Het enige wat hij nog kon vinden waren nog levende jongens van zijn eenheid. Zij vertelden hem wat ze het laatst van hem gezien hadden: Hij zat achterop een vluchtende tank toen ze zich met de hele eenheid uit de voeten maakten voor oprukkende Russische tanks. Daarna geen spoor meer. Nooit meer iets gehoord, voor altijd “vermist en waarschijnlijk dood.” (*Bijlage 21.15: zoektocht door het Rode Kruis in 1974.*)

Willi Pass, 16/10/41 geboren zoon van boer Pass uit Oeding (Franz was zijn oom) heeft actief aan dit verslag meegewerkt en vertelde me o.a. het volgende;

- *Sein Opa (de vader van Bernard) hat gedient im Ersten Weltkrieg, war dort verwundet und lief mit einem Stock. Eed: “Manchmal hat der kleine Willi Opa’s Stock weggenommen”;*
- *Opa war sehr anti-Nazi und anti-Krieg, ins Geheim hörte er Radio London;*
- *Oma Marie hat oft geweint als die Post, Jahre nach dem Krieg, wieder mahl keine Post von ihren vermissten Sohn gebracht hat.*

10 De vlucht uit Oeding

10.1 De vlucht van de boerderij

Op of vlak na Dolle Dinsdag (5 september 1944) dachten Eed, Marius en de Russen dat de oorlog zo goed als voorbij was en zijn ze (Eed, Andrej en Sasjka) uit Oeding gevlucht. Wat Marius toen deed is me niet duidelijk geworden. Ed 20 mei: uit nagekomen documenten uit Oeding blijkt dat de drie Nederlandse jongens op verschillende data gevlucht zijn: Marius al op 1 september, Wim Spekking zes september en Eed (met de twee Russen) op 15 september. Dat was vlak voor operatie Market Garden, de slag bij Arnhem, die 17 september startte (Zie bijlage 21.3). Uit het Interview blijkt dat de Nederlandse jongens toch samen gevlucht zijn. Waarschijnlijk is hun vlucht op verschillende data bij de instanties gemeld. Opvallend is nog dat de officiële vluchtdatum van Eed, 15 september, niet klopte met de feiten, hij was toen al in Nederland. Boer Pass probeerde de verdenkingen over een gezamenlijke vlucht te ontzenuwen door te verklaren dat Eed al dagen eerder vertrokken was.⁶ Blijkbaar communiceerden de Duitse instanties op dat moment niet goed, anders hadden ze argwaan gekregen. De drie jongens vluchtten te voet van Oeding naar Oosseld, tussen Doetinchem en Gaanderen, waar Eed en Marius woonden. Het drietal liep 's nachts langs de spoorlijn (35 km) en overdag sliepen ze in het bos.

Voordat ze bij het spoor in Winterswijk waren moesten ze 'op gevoel' en 's nachts in het donker de juiste weg vinden. Na een paar dagen arriveerden ze in Oosseld en verstopten de Russen zich eerst in de hooiberg van de boerderij 't Geutje van Marius' ouders. Ondertussen groeven Eed, Marius en diens broer Gerrit in 'de bulten van de waterleiding', een bebost rivierduin ten oosten van de Oude IJssel, een hol.

Nagekomen Informatie uit het Interview maakt ook duidelijk dat Eed begin september besloot om er vandoor te gaan:

⁶ Later in het interview blijkt dat hij ook niet wist dat Eed de Russen ophaalde

E. Ongeveer 10 september 1944, ik weet het niet precies, hoorde ik de Engelse zender zeggen (toen waren we anderhalf jaar samen geweest) dat de Amerikanen het zuiden van Nederland diep waren binnen gedrongen. Toen heb ik Andrej gezegd dat we er vandoor zouden gaan. “En dan zie ik je zeker nooit weer terug” zei Andrej. Dat vond ik ook niet erg prettig. En dat hij wel naar het grote kamp zou moeten. Toen hebben we besloten, overdag waren we samen op het land, dat hij mee zou gaan. “Och, het was toch snel voorbij” dachten we.

Anatoly: een Nederlands staatsburger, werkte ook voor Pass, hij en mijn vader werden goede vrienden. Eens zei Eduard dat de geallieerden het 2e front hadden geopend, en toen zei hij dat het geallieerde front naderde en Russische gevangenen konden ze ofwel diep Duitsland binnen drijven, ofwel ze helemaal doodschieten - dat was voor iedereen duidelijk. Op dat moment werd afgesproken dat de Russen naar Nederland zouden vluchten, waar Edward een plek vond om hen een tijdje te verbergen totdat de geallieerde troepen arriveerden ...

B. Dat was de verkeerde berichtgeving toen. Dat dachten ze allemaal.

E. Toen heb ik met hem afgesproken hem niet dezelfde dag mee te nemen, maar eerst zelf naar huis te gaan om geen argwaan te wekken tegen de Duitsers dat ik hem mee had genomen.

B. Anders dachten ze “die zijn samen weggegaan”.

E. Ja. Ik ging dezelfde avond nog met twee vrienden er vandoor⁷ om mij niet verdacht te maken. Die twee vrienden werkten ook in Oeding, bij een andere boer. Dat waren de jongens waarmee ik samen naar Duitsland was gegaan en we hadden in Oeding contact met elkaar. Maar die wisten niet dat ik Andrej mee zou nemen.⁸

JB. Dat is verstandig dat je dat verzwegen hebt.

E. Ja hoe meer daarvan weten, hoe slechter het is. De volgende dag ben ik, met de fiets en zonder het thuis te zeggen, naar Winterswijk naar de grens in Kotten gefietst. Daar heb ik de fiets bij een huis gezet, vlakbij de grens. En lopende bij de grens gekomen. Ik stond aan de rand van een bos en voor mij was een weiland met daar achter een zandweg. Dat weet ik nog heel precies, dat zie ik zo voor me. Daar stond ook douane. Ik zou nooit over dat kale weiland kunnen oversteken. Maar als de nood hoog is, is de redding nabij. Er kwam een Nederlandse boer die wilde gaan melken. Met paard en kar. Ik hield hem staande

⁷ Marius en Wim

⁸ Marius wist het dus ook niet, later in Oosseld heeft hij Eed wel weer geholpen

en zei hem dat ik naar de Duitse kant wilde, om vrienden op te halen. Maar dat ik geen kans zag om dat weiland over te steken. “Oh” zei hij, “die wei moet ik in om te melken en wanneer je in de kar gaat zitten” ... ja, dat was een prima kerel was dat ... ik praatte steeds met hem, ik bleef in het bos staan om met hem te praten, hij hoefde alleen maar te stoppen ... “Dan breng ik je over het weiland tot bij die sloot daarginds”. Toen ging ik op de kar zitten met een emmer over mijn hoofd, die boven de kar uit stak. Dat is allemaal werkelijk zo gebeurd. Op een afstand van 30 à 40 meter gingen we langs die Duitser. De boer zette de kar tegen de sloot en begon aan het prikkeldraad te prutsen. Om niet in de gaten te lopen. Ik liet me toen in de sloot zakken. De boer fluisterde “pas op daarginds, 100 meter verder, staat nog een Duitser. En veel geluk”. Dit was een prachtkerel. Ik deed mijn schoenen en mijn sokken uit en ben gebukt door de sloot gelopen, omdat er 20 cm water in stond. 100 meter verder kwam ik bij een zandweg en moest weer oversteken. Ik heb mijn schoenen en sokken weer aangedaan en keek heel voorzichtig over de rand van de sloot.

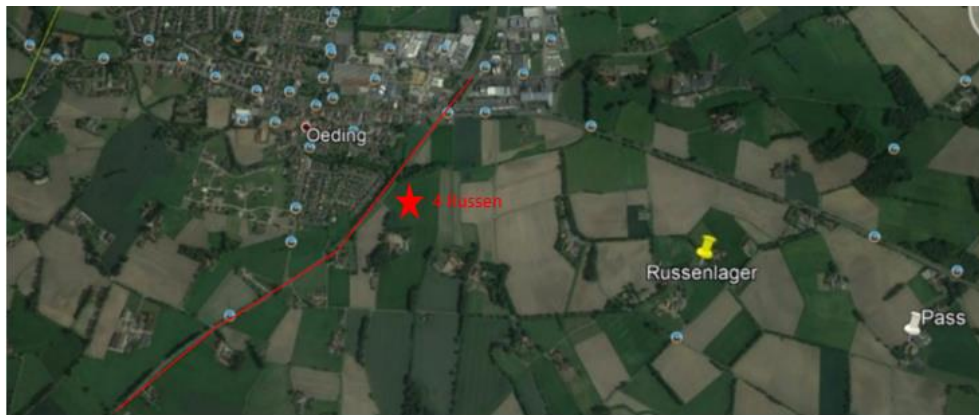
Dat kan ik ook wel zo vertellen, zonder dat ik het lees⁹ Dat vergeet je toch nooit Daarginds links stond een Duitser tegen zijn fiets geleund te praten met iemand die daar aan het melken was. Ik kon niet wachten tot het donker was, want ik was bang dat ik de afgesproken plaats niet kon vinden. Ik kroop zo hoog mogelijk tegen de slootkant en ging zitten. Ik moest tien meter over de zandweg rennen om in een bos te duiken. Ik begon te lopen toen hij voor zich keek. Maar rechts van mij stond een vrouw in de tuin die ik helemaal niet had gezien. Die begon te schreeuwen tegen de douanier “Pas op!”. De soldaat liet de fiets vallen, nam zijn geweer van de schouder, maar ik was reeds in het bos verdwenen. Hij riep nog wel “Blijf staan!”, maar dat had hij net zo goed tegen de muur kunnen zeggen. Ik rende door het bos in de wetenschap dat het slecht af had kunnen lopen. Ik ben helemaal niet zo’n held en ik was vanaf dat moment erg bang. Ik had het ook gewoon onderschat. Maar ik wist dat ik door moest, want dat had ik beloofd, en die jongens wachtten op mij.

Toen ik het bos uitkwam stak ik weer een weiland over en kwam op de weg van Oeding naar Burlo. Vier Russen die mij hard hadden zien lopen¹⁰ liepen naar mij toe en vroegen toen dringend : “Du Partizane?” (*...Eed lacht...*) Daar zat ik een beetje mee. Ik zei “nee”. “Waarom zo snel lopen?” zeiden de Russen. Om geen

⁹ Uit welk document Eed hier voorlas is niet duidelijk. Mogelijk heeft hij zijn gedachten voor het interview op papier gezet. Dit papier is verloren gegaan

¹⁰ Dit was vlak bij het *Russenlager*, iets ten oosten van Oeding

argwaan te wekken liet ik mijn 'Ausweis' zien en zei dat ik daar werkte. Toen gingen ze weer weg, naar het kamp. Zij moesten toen naar het kamp, het was net tijd.

B. Overdag bij de boer werken en 's avonds naar het kamp.

E. Ja, 's avonds naar het kamp. En als het spannend was moest je ze ophalen 's morgens en wegbrengen. Dat kamp dat was gewoon ... daar moet je je niet teveel van voorstellen. Een hele oude grote schuur, wel met tralies ervoor. Ze waren wel opgesloten, maar geen echt kamp.

JB. Werd dat ook bewaakt? Dat was bij Oeding?

E. Ja, dat werd bewaakt. Toen begon het donker te worden en ik moest snel nog 20 minuten lopen tot bij de stroberg. Ik ging bij de plek zitten en een minuut later sprongen Andrej en Alex, nog een vriend, tevoorschijn.

B. Die Alex,.. die Sasjka¹¹ zei je, wist je dat die mee zou komen?

E. We hadden afgesproken dat er een vriend mee zou gaan. Dan zat hij niet zo alleen. Ik kende die vriend helemaal niet.¹² Hij werkte bij een andere boer. Hij zat bij hem in het kamp.

Anatoly: Andrej en Sasjka waren samen bij Pass, Pass gaf Sasjka na een tijdje door aan een andere boer.

B. Andrej was ook gewond als parachutist toch? Sacha trouwens ook, die was ook gewond. Daarom zijn ze krijgsgevangen gemaakt.

¹¹ Sasjka is in het Russisch een afleiding van de naam Alexander

¹² Zeer waarschijnlijk was Sasjka dus **niet** Marius' vriend.

E. Ja ooh ja!, allebei gewond. Andrej aan het been en Sasjka achter aan de bil. Je kunt weten dat Andrej ouder was, hij had iets meer verstand. Naar wat hij toen vroeg toen hij daar

B. Sasjka was namelijk boekhouder, hij hield de boekhouding bij.

E. Ja op een Kolchoz. Hij kon goed schrijven. Alex zei toen tegen mij: “als het moeilijk is dan gaan we toch niet. Nu kunnen we nog terug naar het kamp.” Na een kort gesprek zijn we toch op weg gegaan, naar mijn ouderlijk huis. Het viel echt niet mee, want het was stikdonker geworden. Bij de grens hebben we wel 200 meter gekropen om niet op te vallen. Ik durfde niet over de weg. Dus dan maar door het bos, weilanden, prikkeldraad, enzovoort.

Anatoly: Toen het donker werd gingen Andrej en Sasjka niet terug naar het kamp, maar haastten zich meteen met spoed naar de Nederlandse grens. Het motregende. Er stond prikkeldraad langs de grens. De Duitse schildwachten verstopten zich in schuilplaatsen. Het was al nacht. Andrej en Sasjka begonnen met de handen onder het prikkeldraad in de grond te graven. Vader zei dat de aarde zanderig was, gemakkelijk om te graven, niet zoals de onze. Vader kroop eerst de onder de draad door en toen Sasjka. Hij bleef haken aan het prikkeldraad. Er hingen blikjes aan de draad en die ratelden. Tegelijkertijd hoorden ze machinepistolen van de schildwachten. Een schildwacht riep: "Halt" Vader haakte Alex los en ze renden naar een klein bos.

Nou, en pas toen ontmoetten ze Eduard. *(Ed: gehoord het interview met mijn vader klopt dit laatste deel niet: mijn vader was er vanaf het begin bij. Toen ik Anatoly hiermee confronteerde ze hij “ik was nog jong en het is al lang geleden toen mijn vader dit vertelde. Ik zal me vergissen”)*

10.2 Langs de spoorlijn naar huis

B. Hoe groot is die afstand?

E. Waar ik toen was 45 km. Ik had ook gedacht dat ik dat wel in één nacht redde, maar dat ging helemaal niet. We zijn helemaal verdwaald.

J. 45 km gelopen, met zijn drieën? in het donker? Jullie hebben overnacht?

E. Ja. Ik wilde de spoorlijn van Winterswijk naar Doetinchem volgen, maar kon hem niet vinden. Het Woold is zo groot en ik liep ook nog verkeerd. Ik wilde richting Aalten, een grote bocht afsnijden. Maar liep over de opgebroken spoorweg naar Bocholt. Daar is een opgebroken spoorweg. Maar een mens heeft

ook wel eens geluk. Bij een huis klopte ik op de deur om de weg te vragen. Een vrouw kwam tevoorschijn en begon tot mijn schrik Duits te praten. "De grenswacht komt hier geregeld" zei ze. Ze vroeg waarom we gevlucht waren. Daarna liep ze de gang in om op te bellen. Dat was natuurlijk een nazi (*Eed in steektaal: "nazzi"*). Ik heb haar toen de hoorn stuk getrokken en we zijn snel weer terug gegaan.

J. Heb je dat echt gedaan? tjonge je moest wel even optreden.

E. Ja, dat was een lastig mens. Ze vroeg nog veel meer; waarom we op de vlucht waren en ik zag er toch goed uit. De jongens heb ik niet laten zien, die zaten nog buiten.

Reconstructie van de vluchtroute: →

Spoor naar Aalten: →

Spoor naar Bocholt: →

J. Dus ze wilde de politie bellen dat der een vluchteling uhh, jonge, jonge, jonge ...

E. Ja. Ik heb haar toen de hoorn stuk getrokken en we zijn snel weer terug gegaan. De jongens hadden iets gemerkt en vroegen of ik de weg kwijt was. Ik zei dat het wel meeviel, tegen beter weten in. Na nog een poos gelopen te hebben, heb ik bij een boerderij de weg gevraagd naar de spoorlijn en gelijk een stapel boterhammen gekregen.

J. Dat waren heel andere mensen! Dat is weer in Holland? Wist je toen dat je in Nederland was?

E. Ja, toen wist ik wel dat ik weer in Nederland was. Ik was maar heel even over de grens. Dat komt omdat er zo'n inham in de grens is, daardoor is het gebeurd. Ik zal nooit vergeten dat er een oude man met een kachelpook achter de deur stond.

JBE (... *gelach* ...) ja dat was link, het was midden in de nacht.

E. ... Voor het geval ik boze plannen had. Het was ook wel middernacht. Toen we de spoorlijn vonden was ik opgelucht, omdat toen wist dat ik wel thuis zou komen. Maar het begon licht te worden en we gingen toen in een droge greppel slapen. Overdag konden we niet lopen vanwege de vreemde kleding. 's Avonds weer verder, nu langs de spoorlijn.

J. Hadden jullie vreemde kleding aan?

E. Ja, we hebben zelfs nog onder een Russische mantel geslapen, want Andrej had nog altijd de mantel van de soldaten.

J. Dat waren die gewatteerde, gestikte jassen?

E. Ja!, daar hebben we onder geslapen. Dat weet ik nog. Die hebben we toen in de sloot begraven. Die hebben we daar laten liggen, die wilde ik niet meenemen. Daar stond USSR achterop. Dan liep je direct in de gaten. Dat kun je niet hebben.

JB. Instemmend ... Je hebt overdag 'overnacht' in de sloot? Dan had je geluk dat je dat brood had gekregen.

E. Ja, daar heb ik ook gewoon om gevraagd, of ik een boterham kon krijgen.

(Opa Herman Mijnen zat op de achtergrond mee te luisteren en mompelt)¹³

E. De jongens liepen altijd zo'n 40 à 50 meter achter mij. Wanneer ze mij staande hielden zou ik hoesten. Dan konden zij proberen weg te komen, In Aalten¹⁴ ging er opeens een deur open. Er kwam een man met een zak op de rug tussen ons door lopen. We lagen heel stil. Op de spoorbaan bleef hij staan, keek rond of er ook onraad was en verdween weer. Dan ben je voor elkaar bang; dat was natuurlijk ook iets wat niet mocht ... Toen wist ik dat die man ook bang was gezien te worden. De spoorlijn loopt bij de Pol door het WOG-terrein¹⁵. Daar heb

¹³ Opa mompelt slecht verstaanbaar: "... mooie boel ... "

¹⁴ De spoorlijn loopt hier dwars door het dorp

¹⁵ WOG = Waterleiding Oost Gelderland, het lag 100 meter achter Eed's ouderlijk huis

ik ze eerst twee dagen in een stroberg verstoppt, bij Muller. Die woonde daar vlakbij het WOG-terrein.

10.3 ‘Goede’ boer Pass

Verderop in het Interview ging het over de kans dat boer Pass ze zou verraden:

J. Ja, ja, dan was het helemaal niet best. En je wist ook niet wat die boer gezegd had.

E. Nee, dat wist ik niet, Ja ik wist wel dat hij heel heel, hij wist gewoon dat wij er vandoor gingen.

JB Het was een goede. Ze wisten het wel?

E. Ooh, dat was een prima kerel.

J. Ze misten die Russen natuurlijk in dat kamp.

E. Hij wist niet dat die Rus er vandoor ging, dat niet. Dat hadden we niet verteld.

J. Die werden dus door de leiding van dat kamp waar ze ’s nachts moesten slapen, gemist?

E. Jaha, oh ja! zeker! Ze hebben daar alles afgezocht.

J. Hebben ze jou nooit proberen te achterhalen vanuit Duitsland?

E. Nooit.

J. Je was thuis ondergedoken, in feite.

E. Nooit!, Ik weet wel dat ze bij die boer zijn geweest en gezegd hebben; “Ja dat zou die Hollander wel gedaan hebben”. Toen heeft die boer gezegd, dat was een hele goede boer, van de goede zijde, “Oh helemaal niet, echt niet!”. Hij (*boer Pass*) luisterde altijd naar de Engelse zender. “Het bestaat niet dat hij dat gedaan heeft, want hij was allang weg. Hij was eerder weg”. Dat is goed afgelopen.¹⁶ Maar dat heb ik nooit goed begrepen dat ze het niet hebben nagezocht. Maar er vluchtten er toen veel, dat moet je je wel realiseren.

¹⁶ De ‘truc’ om eerder te gaan en die Russen later op te halen heeft dus gewerkt!

11 Het hol

Het hol lag, gezien vanaf de Hulleweg, (vlak) achter de gebouwen van waterleiding. De ingang van de schuilplaats werd goed gecamoufleerd. Anjo Muller, de vierde dochter van Marius, mailde me (*bijlage 21.8*): Rond Dolle Dinsdag zijn ze uit Oeding gevlucht. Eerst verbleven ze een aantal dagen in de hooiberg van boerderij 't Geutje van Muller. Het duurde een aantal dagen totdat ze de schuilplaats in het bos klaar hadden.

De oudste broer van Marius, Gerrit, zou meegeholpen hebben. Ze verzorgden de Russen stiekem met eten en drinken. Niemand in de gezinnen van de beide jongens heeft ervan geweten. Ze praatten er met niemand over, zelfs hun vriend Wim Spekking hadden ze niets over de vlucht verteld, omdat ze bang waren dat hij zijn mond voorbij zou praten.

11.1 Het hol in De Wrange

In het interview staan veel meer details, daaruit blijkt dat ze eerst in een ander hol hebben gezeten:

Daar heb ik ze eerst twee dagen in een stroberg verstopt, bij Muller. Die woonde daar vlakbij het WOG-terrein.

J. Toen was je dus al in Gaanderen aangekomen ... Maar het was een verschrikkelijke tocht.

E. leest nog steeds voor en merkt terloops op: Ja, ik heb het allemaal niet zo uitgebreid op geschreven

B. Je hebt dus twee nachten gelopen?

E. Ja, twee nachten! Omdat ik dacht dat het thuis niet veilig was, omdat ik gevlucht was en ze mij wel eens op konden halen. Daarom heb ik ze daar in de stroberg verstopt. Toen hebben we samen ...

B. En die Muller, die wist het niet?

E. Toen wel, toen heb ik Muller¹⁷ geroepen en gezegd "ik ben weer hier" en toen hebben we samen een hol gegraven. Eerst in de Wrange, boven op de bult,

¹⁷ Marius

vlakbij 't Onland; wanneer je van 't Onland naar Doetinchem gaat links van de weg, waar nu de camping is.

B. De Rekkenseweg ... Die Muller, die boer, die wist dat jij daar in de stromijt was, wist hij ook dat die twee Russen daar zaten?

E. Toen wel ja. Toen ik thuis kwam toen heb ik hem ..., hij sliep toen in een schuurtje bij Berentsen in de wei¹⁸ en daar ben ik naar toe gegaan en zei "hier ben ik weer" en toen heb ik hem dat ook verteld. Hem kon ik dat gerust vertellen. Hij was vertrouwd.¹⁹

Maar toen zaten ze daar boven op de Wrangebult en toen kwam ik twee dagen later bij Berenten, Kloosterboer²⁰ en die zei "ze hebben ook twee Fransen gezien op die bult daar. Daar zitten Fransen." En toen moest ik snel (... door elkaar gepraat ...) Die waren daar gezien ...

J. Hoe hadden jullie dat gat gegraven?

E. Met de schop van thuis. Boomstammen erover, boom omzagen. Maar dat was maar provisorisch, omdat het toch snel afgelopen zou zijn, dachten we. En toen heb ik nog bij hen boven op de bult gestaan een keer en toen kwamen vliegtuigen heel laag over met een Engelse kroon erop. Toen kwamen de zweefvliegtuigen. In Arnhem met de landing, konden wij daar op de bult zien hoe ze naar beneden gingen. En toen hebben we gejuicht met zijn drieën en zeiden we tegen elkaar: "nu is het afgelopen".

JBE (... instemming ...) Nu is het gebeurd, nu is het afgelopen.

¹⁸ Zeer waarschijnlijk Marius, want die was ook gevlucht en durfde niet thuis te slapen

¹⁹ Eed en Marius vertrouwden elkaar volkomen. Hun goede vriend en mede Oeding-ganger Wim Spekking hebben ze nooit iets verteld, tot na de bevrijding. Ze waren zeer strikt in hun geheimhouding. Voor zover ik nu weet heeft alleen Marius' broer Gerrit ervan geweten. Verderop beschrijft Eed die Gerrit als "potdicht".

²⁰ Een boer vlakbij het Onland en de Wrange

11.2 De Waterleiding²¹, het pompstation van de WOG

E. Maar toen hadden ze de jongens gezien en heb ik gezegd “nu moeten we een andere plek zoeken” en toen heb ik ze, samen met Muller en die twee jongens, op het WOG-terrein, achter het pompstation, op de lange bult. Daar hebben we toen een hol gemaakt. Een beter hol.

J. Dat was toch veel werk?

E. Een hele nacht druk mee in de weer geweest, met drie man.

B. Ja, het was los zand natuurlijk

E. Ja, maar moesten wel het in zakken doen en in de sloot brengen.

J. In de Bielheimerbeek gooien

E. Nee, dat is niet zo dichtbij. In een sloot. En het zand weer verdoezelen. En dan boomstammen. Twee bomen omgezaagd, dennen. Boomstammen er overheen en toen dunnere takken en toen heiplaggen. Die hebben we een eind verder gestoken en er overheen gelegd. Een klein poortje gemaakt van latten met ook een plak erop en daar konden ze naar binnen. Hun ingang.

B. Hoe groot was dat hol?

E. Dat was ... Ze konden languit liggen, maar ze konden niet goed rechtop zitten.

B. Het was vrij laag, de lengte ging wel, maar de hoogte was feitelijk bijna te krap.

E. De hoogte was niet genoeg, dat valt altijd tegen. Altijd te krap. Dat valt zo tegen, wanneer je daar de hele dag in moet zitten. Dat is voor de jongens wel een opgave geweest, gruwelijk.

J. Zat er geen water in? dat lag op een bult?

E. Nee, boven op de bult, daar heb ik voor gezorgd.

J. Het was dus vlak bij jullie huis? wat nu Bielheimerweg twee is?

21 Thuis noemden wij het pompstation van de WOG altijd ‘de Waterleiding’

E. Ja. Dat is achter door het bultje²², dan ging ik door de poort bij de waterleiding, daar stond nog een lamp ... Maar het was ook beter voor mij, de waterleiding was veel dichter bij. Dat was een beetje afgerasterd, een beetje vrij terrein. ... We hadden een vaste plek afgesproken waar ik ze brood bracht, dat was bij zo'n put. Zo'n boorput van de waterleiding was dat.

J. En dan legde je dat daar neer?

E. Nee, dan kwamen ze. Dan wachtte ik gewoon tot ze kwamen. Ik had tijd genoeg, ik sliep 's nachts toch ook in de schuikelder, ook al omdat ik bang was (... onverstaanbaar ...)

J. Oh daar sliep je zelf ook. je sliep ook niet thuis

E. Nee, daar konden we²³ net in zo. Dan moesten we altijd op onze zijde blijven liggen. We konden niet op de rug liggen. Dat was te klein, te smal. Ja, want ze konden je elk ogenblik toch nog weer op komen halen. En dan kwam je natuurlijk niet bij een boer, dat weet je ook wel.

B. Nee dan ging je meteen op transport.

De Russen doken onder in het hol en zaten er lange tijd (een maand of drie) onder de grond. Alleen 's avonds gingen ze eruit. Eed en Marius waren beiden boerenzoon en hadden, meer dan de gemiddelde burger, toegang tot eten en bezorgden dat in het hol. Ze hielden het strikt geheim. Zelfs voor de eigen gezinsleden. Marius vertelde het zelfs nooit aan zijn moeder volgens Marion. Ik hoorde van mijn tante Gerda dat mijn vader er na de oorlog veel en graag over vertelde, maar het in de oorlog ook aan niemand verteld had. In het gezin Mijnen was er soms verbazing geweest: "is het brood nu alweer op?".

Ans Muller schreef: 'Marius was op 't Geutje en hielp de Russen te overleven met eten en drinken met hetzelfde verhaal: Is het brood alweer op?'

²² Bosje tussen Mijnen en de Waterleiding, zo'n 60 meter ongeveer

²³ Hij was bang dat de Duitsers hem nog kwamen zoeken vanwege de vlucht. Hij heeft het over 'we'; ik denk dat Marius daar ook sliep

Interview :

E. Ik moest ze altijd eten brengen. Thuis wisten ze het niet, daarom moest ik dat altijd maar zo'n beetje stelen.

B. Gaf je ze brood natuurlijk, maar ook warm eten?

E. Nee, ze hebben nooit warm eten gehad. Dat was ook wel een fout van mij. Later heb ik wel eens gedacht, dat was wel een gebrek.

B. Dat hebben wij later wel gedaan.

E. Ja, gelukkig bij jullie wel.

J. Dus je vader en moeder wisten niet dat vlak bij jullie huis die twee Russen in de bult zaten?

E. Nee, dat moet je ook zo bekijken; ze waren ook bang thuis, maar wanneer ze zouden komen, zoals in het geval met die geheime zender, dan weet ik niet of ze zich wel staande hadden gehouden. Of er iets van verteld hadden.

JB Ja, ja, natuurlijk.

J. Het was beter niets te weten, dan konden ze ook niets vertellen.

E. Wanneer je niets weet kun je ook niets vertellen. Dat is toch zo?!!

JB Ja, zo is dat.

E. Dat was toen heel anders als nu. Dat weten we allemaal wel.

B. Ergens kon je een vreemde niet vertrouwen, nooit.

E. Nee nooit!, geen mens kon je vertrouwen. Ik heb geen mens vertrouwd, ook die Harrewich²⁴ van het pompstation niet. Anders had ik het die ook moeten zeggen, want die zat ook in de ondergrondse. Maar dat wist ik weer niet. Wij waren burens, naaste burens!

J. Maar het was verstandig niets te zeggen.

E. Nee, dat was altijd zo. Het was misschien verstandig geweest dat hij het ook geweten had dan hadden ze misschien onder in de kelder kunnen zitten.

J. Ja .. misschien wel, maar wanneer ze dan huiszoeking doen dan ...

²⁴ W.F.J. Harwich, bedrijfsleider van het pompstation, hij wordt consequent "Harrewich" genoemd

E. Toen heb ik ze stukjes brood gebracht en later stukjes boter en zo. En mijn vriend, Marius Muller, en zijn broer Gert, die was later opzichter bij de waterleiding, die wist er ook van, maar was ook potdicht, hebben me ook alles wat ze konden in de loods gelegd. Dan haalde ik dat eerst op. Dat valt niet mee om ze genoeg te eten te geven.

JB. Dat waren jonge kerels, die konden veel eten!

E. Ik zeg het je! Dat valt tegen hoor, dat is me bitter tegen gevallen

J. Je moest het thuis stiekem meenemen, zonder dat ze het in de gaten hadden?

E. Ja, dat deed ik wel eens tijdens het melken; dan had ik lege flessen en die goot ik dan vol melk. Ongekookt, dat wel, maar dat hindert niet. En dan bracht ik ze elk een liter melk.

Hierbij liep Eed ook een keer tegen de lamp, getuige een verhaal wat Jan Radstake na de oorlog van Eed hoorde. Hij vertelde het mij 5/3/2021 als volgt: 's avonds in de stal met het melken vulde Eed een paar flessen voor de Russen en hij werd daarbij overlopen door zijn vader Herman, die waarschijnlijk al een vermoeden had. Eed heeft hem daarop van de Russen verteld. *(Ed: ik weet dat mijn opa wanneer dat nodig was ook kon zwijgen als het graf.)*

12/11/2021 vertelde hij ook nog : 'Bakker Bel wist er ook van, hij bakte brood voor de Russen'.

J. Dat kon omdat jullie een boerderij hadden.

E. Ja dat klopt. En dan ging ik wel eens werken op het land of stompen eruit halen of zo, dan nam ik zoveel mogelijk brood mee. Dan zei moeder : "Eet je zo veel?". Ik zei "Ja". Begrijp je dat?

E. Hier heb ik nog staan.²⁵ 's Nachts gingen ze wel eens rondlopen, zich een beetje wassen. In een vuile sloot natuurlijk.

B. Dat was nog in dat hol?

E. Ja, en ze verloren de moed ook wel eens. Ik heb een keer meegemaakt dat Andrej alleen kwam en zei "Alex wil weg. Het duurt te lang". Ik heb misschien een fout gemaakt; ik kon Andrej beter verstaan dan Alex. Dan voelde Alex zich

²⁵ Eed had zijn verhaal dus op papier, waar dat gebleven is weten we niet

terug gestoten. Andrej zei: “jij praat nooit met Alex, maar altijd met mij”. Zo het nieuws vertellen en zo.

B. Met Andrej had je ook gewerkt.

E. Daar had ik mee gewerkt anderhalf jaar! En Alex kende ik helemaal niet. Ik kan me dat van Alex ook wel weer begrijpen. En het komt gewoon doordat het heel moeilijk zitten was. En het duurde maar en het duurde maar. Telkens vroegen ze: wanneer is het afgelopen, of de Amerikanen al verder gekomen waren of niet. Het was vreselijk vervelend hoor! Je kunt er nu vlot over praten, maar het was vreselijk. Het duurde maar en het duurde maar. Voor alle mensen! Voor alle Nederlanders!

B. Maar voor hen, wanneer je in zo’n hol zit hè ...

J. Je zit er dag en nacht!

E. Ze dachten, daar komt geen einde aan ...

J. Tot wanneer hebben ze eigenlijk in dat hol gezeten?

EB. Januari was het niet. Nee het was voor de Kerst. Rond de Kerst.

B. Het begon te sneeuwen

Het was een geluk bij een ongeluk dat de stroper de Russen ontdekte. Het was met de naderende winter niet meer te doen in het hol.

12 Verzet in het WOG-pompstation

Eed maakte op zijn bezoeken aan de Russen ook kennis met illegale activiteiten van het verzet in en bij het pompstation:

E. Ja. Dat is achter door het bultje²⁶, dan ging ik door de poort bij de waterleiding, daar stond nog een lamp. Toen kwam er nog een keer een man met een zwarte cape om, die zag ik komen en die deed ook iets wat niet mocht. Dat heb ik later gehoord: die bracht daar een geheime zender naar het pompstation.²⁷ Dat was Berend Brusse en die keek en die keek, ik dacht ja toe maar, ik had brood bij me, en die ging toen ook de poort in. Ik dacht, wat zou dat wezen. Dat heb later gehoord. Die Harrewich ...

²⁶ Bosje tussen Mijnen en de Waterleiding, zo’n 60 meter ongeveer

²⁷ Zie het boek van Inge Volker voor de rol van het pompstation in het verzet

EJB. Harrewich was bedrijfsleider van de WOG die woonde daar ook, Harrewich heette hij, zo'n dikke, die gebruikte een zender, maar (Eed) we dwalen wel helemaal af ... Ook belangrijk.

E. Toen kwam ik een keer met de fiets over de weg en toen stond er een peilwagen van de Duitsers, toen waren ze aan het peilen, ze waren al dicht bij de zender. Toen stond hij midden voor het pompstation. En toen sliep mijn vriend samen met mij in de schuilkelder. Hij sliep ook wel eens bij het pompstation, onder bij die motoren.

schuilkelder

B. Lekker warm.

E. En toen heeft die Brusse, toen regende het 's nachts zo, die zei "ik moet even weg". En toen heeft hij die geheime zender gepakt en heeft hem in de rogge gegooit. Toen hadden ze in de gaten dat dat een peilwagen was. En toen zijn ze ook de volgende dag bij ons huis geweest en toen moesten ze allemaal met de rug tegen de muur gaan staan, de hele buurt, en zeggen of er ook wat geweest was.

B. Ze hadden hem gepeild en ze konden hem niet vinden.

E. Ze konden hem niet vinden. Ze hebben hem niet gevonden ... Dat is weer terzijde, maar dat is ook gebeurd.

JB. Ja ja, allemaal in de

E. Veldwachter Vel uit Gaanderen, die zat ook bij de ondergrondse, maar dat heb ik niet geweten, zat met zijn geweer achter de muur.²⁸ Wanneer ze hem aanhielden, Duitsers of wie ook, om op te treden. Maar dat wist ik ook weer niet. Hij heeft mij ook wel gezien en gedacht "wat is dat dan?".

muur bij de inrit van het pompstation

12.1 Voedselvoorziening

Interview :

²⁸ Bij het pompstation staat een lage muur aan weerszijden van de inrit, ongeveer ruim een meter hoog

E. Ja en dat is allemaal op het terrein van de waterleiding geweest. Op de Lange Bult heette dat, heette dat vroeger. Recht achter de Waterleiding, ik weet de plek ook nog wel. Je kunt er trouwens niets meer van zien.²⁹ We hebben daar 's nachts, Marius Muller en ik, met de zaag gewoon twee dennen omgezaagd. Daar hadden we ook een beetje een hekel aan, dat maakt lawaai! Alles³⁰ weggegooid. Ja, het was toen zo; de hele Oosseld³¹ kwam dennen stelen, overal. Dus het was niet opvallend dat daar takken lagen. Dat was geen punt.

J. Maar het moest maar gedaan worden.

E. En, ik wil best toegeven, het grootste drama was dat het te lang duurde. Ik heb het totaal onderschat. Maar er was geen terug meer mogelijk. Dat zeiden we ook tegen elkaar.

J. Nee, nee, Je kon niet meer stoppen.

E. Je kunt niet meer terug.

J. Het eten brengen was natuurlijk een heel belangrijk iets hè.

E. Dat was niet gevaarlijk omdat ik helemaal niet (*...onverstaanbaar...*)

J. Je woonde dichtbij natuurlijk.

B. ... een probleem om aan het eten te komen steeds.

E. Ja, het was oorlog. Wij hadden als boer nog wel wat, dat wel.

B. Jawel, maar je moest het thuis op de één of andere manier ...

J. Verdonkeremanen.

E. Dat had Marius Muller een keer, dat heeft hij laatst nog verteld. Die heeft een zakje met rogge achterover getrokken met het dorsen. Zonder dat ze het thuis wisten. Toen heeft hij dat verstopt in de Ooijmanslaan. Snel weggedragen. En toen wilde hij het 's avonds pakken en toen was het weg.

²⁹ Ed: ik ben 27 augustus 2020 met Ans Muller, Toon Mijnen, Peter Bresser en Jan Willem Klein Poelhuis geweest om de plek te zoeken. Zowel Ans als Toon hadden het lang geleden al eens met resp. Marius en Eed gezien. In het bos waren ze het eens over waar het ongeveer (50 meter nauwkeurig) geweest is. Ze konden niets herkennen c.q. terug vinden.

³⁰ Takken

³¹ Een wijk van Doetinchem aan de Gaanderense kant)

- J. Iemand anders gevonden.
- E. Ik zei: “dan heb je niet opgelet, want er is er daar één geweest”.
- B. Die hem gezien heeft waarschijnlijk.
- E. Die heeft gedacht, dat is mooi voor mij. Zie, zulke dingen gebeurden toen in de oorlog.
- B. Het is niet reëel maar denkbaar: die man had misschien ook honger.
- E. Die had ook honger! Met dorsen dan kwamen er bij ons ’s avonds altijd zo’n dertig man uit Gaanderen. Allemaal een zakje van 30 pond. Daar gaven ze dan roggebrood voor. Dat verstopten wij dan snel. Wanneer je een goede controleur had bij de dorsmolen...
- J. Dan kon je nog wel eens een beetje matsen.
- E. Oh, die Jan Es uit Gaanderen en zo. Wanneer hij dan zo deed met de hand dan wist je het al.
- JB. *(Instemmend)* Dan wist je het al.
- E. Onder het ledikant en overal verstopte je het.
- B. Ik weet nog dat ik een keer in de buurt van Sinderen met vader rogge heb gehaald, toen was het zo glad, Toen ben zo vaak op één zijde gevallen met de fiets, met die zak achterop, dat mij in Silvolde de helft van het stuur afbrak. Zo vaak was ik op één kant gevallen.

12.2 Alles voor niets?

- E. Maar ik had veel beter daar kunnen blijven ook!³² De Russen zijn helemaal niet afgevoerd. Toen Andrej daarheen gegaan is, zijn die Russen er nog geweest. Dat heb ik de boer gevraagd. Ze hebben ze helemaal niet afgevoerd.
- B. Voor hetzelfde geld hadden ze ze wél afgevoerd en wanneer je dat later gehoord had, had je gedacht “had ik het maar gedaan”.
- J. Je kon niet in de toekomst kijken. Je wist niet wat er nog ging gebeuren.

³² In Oeding

E. Maar ik heb hier veel meer met de bommen meegemaakt, ik was toevallig in Doetinchem met het bombardement.³³

13 De Ontdekking

De ontdekking van de schuilplaats, de verhuizing naar Silvolde en het verblijf in Silvolde is een uitgebreide speurtocht geweest, met voor mij verschillende open eindjes en vragen, zoals welk onderduikadres was het? speelde Eed nog een rol, enzovoorts. De meeste vragen zijn één voor één beantwoord. Ik probeer niet alleen te beschrijven wat de feiten waren, maar ook hoe ik er stap voor stap [achter kwam](#). Ook het interview heeft, nadien, heel veel duidelijk gemaakt.

Op een avond/nacht werden de Russen in hun hol ontdekt door een stroper uit Silvolde, dat wist ik van Eed. De naam van die stroper wilde maar niet uit mijn geheugen komen, ondanks dat mijn vader de naam meermalen genoemd had. Ook kwam de naam niet naar boven bij de mensen die ik er naar vroeg en die het gehoord moesten hebben, zoals mijn broer en mijn neef.

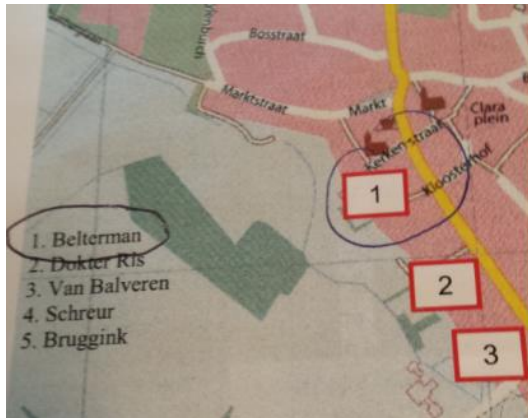
13.1 Belterman

Onduidelijkheid over de naam bleef totdat ik op mijn zoektocht terecht kwam bij twee onderzoekers van de oudheidkundige vereniging ‘Old Sillevold’ André Tangelder en Jan Pierik. Zij stuurden mij periodieken van hun vereniging.

Ik nam die door en las daar in het boekje het artikel ‘*Silvolde - 13-06-1943 aan een ramp ontsnapt*’ iets waarvan ik bijna van mijn stoel viel van verbazing en herkenning. Maarten Koudijs schreef: ‘Jan Belterman vertelt hoe hij samen met zijn broer Ben en Chiel Kunst een Engelse piloot naar dokter Ris aan de Ulftseweg in Silvolde brengt. De piloot is met zijn vliegtuig vlak achter hun huis neergestort.’

³³ Bij één van de bombardementen op Doetinchem heeft Eed een hachelijk avontuur beleefd. Hij bevond zich tijdens het bombardement toevallig in de stad en was midden in het getroffen gebied. Hij overleefde het door in een éénmansgat te duiken. Zie Hoofdstuk 16 *Bombardementen Doetinchem*. Daarbij was het een spannende en moeilijke tijd door de voortdurende zorg dat de Duitsers hem toch nog zouden zoeken, waardoor hij niet thuis durfde te slapen. En natuurlijk de voortdurende geheimhouding, de zorg over het verborgen houden van de Russen, de moeilijke voedselvoorziening, de naderende winter en de beschieting door geallieerde vliegtuigen van het TODT-konvooi, waarin Eed met zijn paard en wagen voer. Ook daarbij dook hij in een éénmansgat. Zie hoofdstuk 15.4 *Eed begin 1945*. Vergeleken bij al deze spanning en gevaar had hij een ‘makkelijk’ leven gehad in Oeding.

Ik herkende op slag de naam. Ik zag ook dat zijn huis vlakbij de Hervormde kerk in het centrum van Silvolde stond, zoals door mijn vader was beschreven! Later werd de naam bevestigd door mijn broer. Ook Marion Muller klonk de naam

Belterman vertrouwd in de oren. Ze kwam er zelf op: “de naam begint geloof ik met een B...uhhh....” Gelukkig was Belterman nogal anti-Duits en kende hij verzetsmensen. Langer in het hol blijven was voor Andrej en Sasjka met de winterkou niet alleen te koud, maar vanwege sporen in de sneeuw ook veel te gevaarlijk want er kwamen toch vrij regelmatig mensen in het bos. Soms zelfs

groepen Duitse militairen. Van Anatoli, de zoon van Andrej, hoorde ik later nog het volgende verhaal hierover: ‘Op een dag kwamen Duitsers in het bos, met honden (zoeken). Één hond rook ze en begon bij de ingang te krabben. Sasjka sloeg de hond heel hard met een stok en de hond ging er jankend vandoor. Ze werden niet ontdekt’. vier maart 2021 hoorde ik van Jan Radstake, toen 89 jaar, dat hij een ander verhaal gehoord had van Eed; op enig moment kwam er een hond bij het hol snuffelen en om te voorkomen dat ze daardoor ontdekt zouden worden hebben ze de hond gedood. Mijn vader had dat heel vervelend gevonden, maar het kon niet anders toen. Welke van deze verhalen klopt, of zijn ze beide waar? In overleg met Eed en Marius is toen besloten dat Belterman de Russen mee zou nemen naar Silvolde om ze om ze daar bij hem in huis te verbergen. Uit Bijlage 15.3 *Twee partizanen in Silvolde, een speurtocht* blijkt uit het commentaar van een nu (2020) hoogbejaarde Ria van Raaij: ‘Ik wist dat het plan eerst was om ze naar klooster Slangenburg te brengen, maar dat bleek te riskant want daar reden Duitse tanks en ze durfden de Varsseveldseweg in de Slangenburg niet over te steken.’ ³⁴

‘Wie de drei Partisan
gegeinen nach Silffolde’

Bijgaande tekening is door één van de Russen, waarschijnlijk Andrej, gemaakt en diende als illustratie op een briefje dat hij Eed vanuit zijn nieuwe onderduikadres in Silvolde stuurde. Het toont de tocht over het spoor van de Pol naar Silvolde. De (voorst) man met de hoed is zeer waarschijnlijk Belterman. Jan Pierik schreef later: ‘Op een tekening van Andrej, in het bezit van Ed

³⁴ De abdij zoals we die nu kennen werd pas ongeveer 1950 gebouwd, waarschijnlijk bedoelde ze hier het kasteel, waar de paters toen woonden. Bovendien hoef je voor de abdij deze weg niet over te steken en voor het kasteel wel.

Mijnen, lopen de twee partizanen achter een derde persoon met hoed over het spoor richting Silvolde. Hoogstwaarschijnlijk is dit stroper Bernard Belterman, Bernard droeg altijd een hoed.’ Ik meende me van Eed te herinneren dat ze in het hol ontdekt waren wegens sneeuwsporen. Later las ik in het verhaal uit het boek ‘*Doetinchem in oorlogstijd*’ van Inge Volker het ware verhaal.

13.2 Het boek ‘Doetinchem in oorlogstijd’ van Inge Volker

Bij hun bezoek aan Bennekom vertelden Ans en Marion Muller over een boek ‘*Doetinchem in oorlogstijd*’ uit 1996 , waarin o.a. het verhaal over het hol opgetekend was. Ik kende dat boek niet, maar heb het natuurlijk gekocht. De auteur Inge Volker schreef de ervaringen van Eed en Marius op.

‘Op een dag in oktober 1944 liep de heer J.B. Belterman uit Silvolde in het bos achter het pompstation van de WOG te Gaanderen. Hij was uit op wilde konijnen, maar vond iets heel anders. Hij stuitte op een hol waarin twee mannen bleken te zitten. Zij vertelden hem in gebroken Duits dat ze Russische krijgsgevangenen waren en dat zij met behulp van een Nederlandse vriend gevlucht waren uit hun Lager, even over de grens bij Winterswijk. Zij waren zolang in het bos verstopt en wachtten daar op de bevrijding. Hun Nederlandse vriend bleek Eduard Mijnen te zijn, een jongen uit Gaanderen, die evenals deze twee Russen door de Duitsers tewerkgesteld was in het Duitse plaatsje Oeding bij Winterswijk.

Daar hadden zij anderhalf jaar samen op het land gewerkt, waarbij een hechte vriendschap was ontstaan tussen Eduard en één van de twee Russen, Andrej Kozin. Toen Eduard op of vlak na Dolle Dinsdag (5 september 1944) aan Andrej vertelde dat hij zijn werk voor de Duitsers verder voor gezien wilde houden, vond Andrej dat ook voor hem de tijd gekomen was om ervandoor te gaan. Voor hem bestond namelijk het gevaar dat hij naar een kamp dieper in Duitsland zou worden overgebracht. In deze kampen, wist hij uit ervaring, waren de omstandigheden meestal zeer slecht en kwamen veel mensen door ontberingen om het leven.

Tegen Kerstmis, precies weet ik (Eed) het niet meer, begon het te vriezen en moest ik met hen naar huis. Als er sneeuw kwam kon je ze namelijk zo ontdekken. Op een avond hoorde ik van Andrej en Alex³⁵, dat iemand hen gevonden had en van plan was hen naar huis te halen. We spraken af dat die man mij de volgende avond in het bos zou ontmoeten. Hij kwam met de fiets door de struiken en zei: ”Vriend zal ik maar zeggen” en drukte mij de hand. “Ik ben Belterman en haal deze jongens naar huis in Silvolde, dit is zo geen leven”. Ik kon aan de man zien dat hij kordaat was en nergens bang voor. Wat een opoffering voor jongens die hij niet eens kende. Ze besloten dat Belterman de Russen mee zou nemen en dat Marius en Eed voor eten zouden zorgen. Eed: “We spraken af dat hij twee of drie keer in

³⁵ Alex = Sasjka, komen beide van de volledige naam Alexander

de week zou komen en wat ik kon missen aan eten op zou halen.” Belterman haalde dus twee of drie keer per week eten bij Eed. Thuis bij Eed hadden ze een klein boerderijtje en konden ze makkelijker aan eten komen.

13.3 De ontdekking van het hol in het interview (c. 1995)

Het interview:

E. Oh ja, nu komt het dat je vader ze daar vind ...

E. Toen zat ik er een beetje mee in de benauwdheid, omdat er sneeuw zou komen en dan met speuren.

J. Ze konden dan zien waar je gelopen had ...

E. Wat moet ik in vredesnaam doen, moet ik ermee naar huis, in de schuur maar eens, of zo en toen ook weer de bevrijding in de persoon van Belterman. Want toen kwamen de jongens 's avonds toen ik ze brood bracht een keer bij me en toen zeiden ze : “een man heeft ons gevonden”. Ik zei : “hoe kan dat dan?”. Ja, die had daar gelopen en hij zag rook uit de grond komen. Nou, geen rook, want ze rookten niet maar wasem.

J. Trillingen, wasem, trillingen van warme lucht en die warmte stijgt op ...

E. En die is daar beginnen te graven en, ze zijn al heel bang geweest natuurlijk, die deed het luik open en zag die jongens daar zitten. Hij schrok zelf natuurlijk zeker zo hard als de jongens.

.....

Even later verteld door Ben Belterman:

B. *(leest voor)* Ja nu het vervolg op het verhaal van Eduard Mijnen. Mijn vader, Bernard Belterman uit Silvolde, was een natuurmens. Maar ter aanvulling van de oorlogsrantsoenen was hij ook wel eens uit op wat wilde konijntjes. Het zal medio oktober zijn geweest, dat hij achter het W.O.G.-pompstation bij de Pol in Gaanderen, in het bos liep. Daar werd plotseling zijn aandacht getrokken door iets vreemds. Op een kleine plek steeg lucht op, alleen op die ene plek. Hij liep er op af en trok aan wat planten en een in de grond gestoken stok. Tot zijn verbazing kwam er een soort deksel omhoog en keek hij in de angstige gezichten van twee mannen. In gebroken Duits vertelden ze Russische gevluchte krijgsgevangenen te zijn. Mijn vader beloofde 's avonds terug te komen om ze eten te brengen. Ze spraken een bepaald fluitsignaal en een bepaalde tijd af. Na

een aantal dagen ontstond er een onderling vertrouwen en werden ze mededeelzamer.

Ze vertelden toen door een man die dichtbij hun hol woonde uit Duitsland te zijn meegenomen en hier verstopt. Later kregen we ook contact met wat later bleek Eduard Mijnen te zijn. Eerst wilden we zijn naam niet weten in verband met een eventuele arrestatie door de Duitsers. Bij verhoor en mishandeling konden we dan zijn niet noemen. Op dat soort dingen was je altijd verdacht.

Anatoly: Mijn vader vertelde me dit: hij en Alex zaten verstopt in een kuil. Plots ging het deksel open en zagen ze iemands hoofd. Ze werden per ongeluk ontdekt door een konijnenjager. Hij vroeg: "Russen?!" Nadat hij het antwoord had ontvangen, zei hij: "Ga niet weg, blijf hier zitten". Hij sloot het deksel en ging weg. Vader zei: "We hadden geen andere keuze dan te wachten. Na een tijdje is de jager teruggekomen en hij had eten meegenomen. Koffie in een thermoskan en sandwiches.

En mijn vader vertelde me dat ze Eduard niet meteen over Belterman vertelden, ze waren bang dat de Duitsers toekeken en probeerden alle verbanden te achterhalen. De Duitsers zijn niet gek, ze hadden het kunnen doen ...

Nou ja, en pas toen kwamen ze in zijn huis terecht. Hij verstopte ze op zolder.

Ik ben nu overgegaan op de 'we-vorm', omdat ook ik regelmatig 's avonds een warme hap en brood aan hun bracht. Zelf moest ik zeer voorzichtig zijn in verband met de spertijd, ontduiken van de arbeidsdienst en het niet werken voor de 'Organisation TODT'. De heer Mijnen vertelde heel blij te zijn dat we het eten brengen konden overnemen. Omdat hij thuis niet durfde te vertellen wat hij gedaan had. Zijn ouders waren er erg bang voor. Het hol waarin ze zaten was niet groot. Ze moesten gebukt op stro zitten en konden zich amper bewegen. In het donker namen ze wat beweging en wandelden rond in de omgeving van hun hol. Dit ging allemaal goed tot ongeveer medio december. De winter kwam en er viel al vroeg sneeuw. Het fietsen van Silvolde naar de Pol viel op slechte banden niet mee.

Maar erger was dat men onze voetsporen in de sneeuw kon volgen. Na rijp beraad besloten we, mijn vader, en ik, de beide Russen op te halen en bij ons thuis in Silvolde onder te brengen. Op een donkere avond zijn we lopend van Silvolde naar de Pol gegaan. Met zijn vieren zijn we in ganzenpas naar de spoorlijn gegaan. En vervolgens via het paadje vlak naast de spoorlijn op pad gegaan.

J. Dus jullie haalden ze toen uit dat hol?

B. Uit dat hol!

J. Dat was afgesproken, die mensen wisten dat dat ging gebeuren?

B. Ja! Ja, ja

.....

Hier vervolgt Eed zijn verhaal:

JBE. Door elkaar pratend: Hij had ook niet verwacht. Je weet niet wat je ziet. Hij had misschien wel verwacht dat er iets in zat, maar niet dat er mensen in zaten. Dat er iets begraven was of zo, één of ander spul. Ja wat denk je daarvan.

E. Gooh..., die heeft toen met ze gepraat en zo en gezegd “dat is zo toch ook geen leven zo”. Ja, er was er één die eten bracht. “Ja” had hij gezegd, “dan breng ik jullie ook wat”. En toen heeft dat misschien één of twee dagen geduurd, dat weet ik niet hoe lang.

Anatoly: Toen Belterman ze in een aarden gat vond en naar zijn huis bracht, zwegen ze drie weken, praatten niet over Eduard Mijnen, ze waren bang dat Belterman alles over Mijnen zou ontdekken en aan de Duitsers zou overgeven. Je vader wist niets van hen af en werd ook gekweld door angst. Toen Belterman drie weken later Edward over de Russen vertelde, haastte je vader zich meteen, ze omhelsden elkaar allemaal en huilden. *(Ed: volgens mij deels incorrect. Dat ze eerst gezwezen hebben zal kloppen, maar ze bleven in het hol.)*

B. Ik dacht iets langer, een kleine week?

E. Een kleine week misschien. En toen zeiden de jongens “de man”, “ik zei hoe heet die man dan en waar komt hij vandaan?”. Ja, Silvolde konden ze al wel zeggen, ik kon ze behoorlijk goed begrijpen, plat Duits. En hij heette Belterman of Belterman of zoiets en die wilde hen naar zijn huis halen.

J. Vertrouwden ze dat wel?

E. “Moeten we dat doen”, zeiden ze. “Kunnen we dat vertrouwen?” Ik zei, “ja jongens dat kun je vertrouwen, want anders hadden ze jullie al lang opgehaald. Dan had Belterman de Duitsers al lang gebeld en dan was je al lang weg geweest”.

J. Ja, dat is natuurlijk zo,

B. Ze hadden ook al een paar dagen eten gekregen, dat doe je dan niet.

E. Inderdaad, dat doe je toch niet want dan ben je ook al schuldig. Ik zei: “dat kun je rustig doen en het is beter, want er komt sneeuw”. En dat wisten jongens ook wel. “En wordt je ontdekt”. En toen werd dat afgesproken, dan en dan zou hij ze ophalen en dan gingen ze weg. Ik zei: “dan moet je Belterman zeggen dat hij die avond later hier moet komen, dan wil ik even met hem praten. Om te zorgen voor wat eten en om contact te houden”. Ja, dat zouden ze doen. En ben ik de volgende avond vroeg naar het bos gegaan en toen ik ben daar gaan zitten in de struiken daar aan de spoorbaan en jawel hoor: daar gingen ze. Ja mooi is dat, goh ... Je vader voorop liepen ze weer langs de spoorbaan.

B. Ik zat een eind ervan af.

E. Daar hebben ze nog een tekening van gemaakt

J. Heb ik, heb ik bij me (*Jan spreekt opgewonden*)

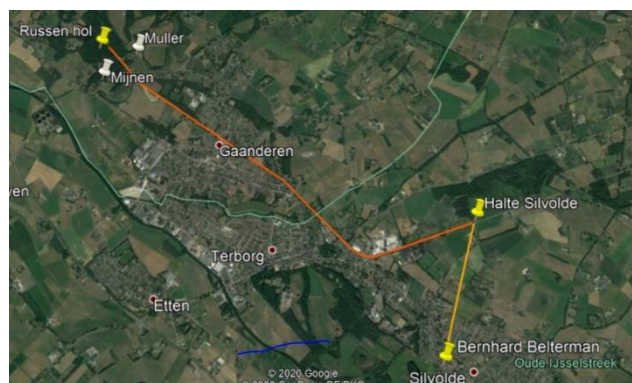
B. Ik zat dus een eind buiten de waterleiding op wacht.

E. Ooh, en ik ín de waterleiding ...Als er wat gebeurt was ...

B. Later zijn we langs de spoorlijn gelopen. Toen heb ik voorop gelopen dan die twee Russen en dan vader.

J. Lopend naar Silvolde?

B. Ja, wat moest je anders.. We wisten daar zo ongeveer de weg. Eerst liep ik, dan een tussenruimte, dan Andrej Kozin en Sasjka Dekasjov, de twee Russen, en dan weer een redelijke afstand en dan mijn vader. Die spoorlijn hebben we gevolgd tot de zgn. Silvoldse halte, tussen Terborg en Varsseveld. ‘De Munsterman’, iets verder dan de Munsterman. Vervolgens zoveel mogelijk binnendoor, zelfs door de tuinen. En uiteindelijk zijn we behouden in de Kerkstraat in Silvolde aangekomen. Het moet die avond en nacht koud zijn geweest, maar daar heb ik door de spanning niets van gemerkt.

13.4 Bij Belterman

Ik ben één keer bij ze geweest. Toen zat de Duitse *Wehrmacht* beneden in de keuken en mevrouw Belterman stuurde mij gewoon naar boven naar de jongens. Wij konden ze horen praten. Ik stond versteld van de moed van deze mensen.

Interview :

B. Jij bent nog een paar keer bij ons geweest.

E. Jaah!, jaah!.... Dat weet ik nog ... Dat was ook een keer, toen ben ik bij jullie geweest en toen zaten er een stel Duitsers onder.³⁶

B. Die kwamen zo binnen vallen en die vroegen of ze bij ons even mochten rusten en zo, die hadden nog rum en zulke dingen bij zich.

E. En toen zat ik er al een beetje mee. Ik dacht, goh nu loop ik hierbinnen, ik wilde naar de jongens, boven. En toen zei je moeder “kom maar”. Ze ging zo met me mee, ging zo de trap op naar boven. Dat is waar gebeurd, historisch! En toen was ik boven en toen zeiden de jongens tegen me: “wat zijn dat, zijn dat Duitsers?”. Je kon ze horen praten!

B. Een planken vloer hè.

E. Ze waren vreselijk bang. Ik zei, dat ze niet bang hoefden te zijn, dat het wel goed zat. Dat was gewoon *Wehrmacht*, maar daar kan een verkeerde tussen zitten.

B. Dat waren een paar jongere jongens, die vroeger in het jeugdgebouw lagen. Bij de kerk. Die verveelden zich 's avonds, hadden rum en zo bij zich. Maar wij konden die natuurlijk niet in huis hebben hè. Dat hebben we afgewimpeld. Maar je kon ook niet te bot zijn, want dan vonden ze het vreemd.

Dit verklaarde mij (Ed) de vraag hoe dat nou precies zat met het eten voor de Russen in hun Silvolde-tijd: Ik wist nog dat Eed vertelde dat hij (mede) voor het eten zorgde en toch vroegen de Russen in een briefje dat bewaard bleef in de 'Russenspullen' van mijn ouders, of hij niet alsjeblieft op bezoek wilde komen. Eed heeft in die tijd, bleek mij dus later, zelf bijna geen contact met ze gehad. Ik neem aan dat hij het risico te groot vond, nadat hij een keer in het huis van Belterman tegen een groep Duitsers was aangelopen.

³⁶ In de kamer

13.5 Waardering voor Belterman

Op verschillende plaatsen in het interview maakt Eed opmerkingen die getuigen van veel respect en waardering voor Belterman:

E. Ik vond je vader verschrikkelijk moedig. Hij kende ze helemaal niet. Vreemde mensen, vreemde jongens en om dat te doen .. Dat hadden er hem niet veel nagedaan hoor!

J. Ja ja, je weet niet wat je dan boven het hoofd hangt. Ja, ja, hij was wel zo.

E. Een kordate kerel was dat, gruwelijk. Ja (...*onverstaanbaar*...) dat was toch een man, ja. En toen hebben we contact onderhouden nog wel.

En op een ander moment zegt hij:

E. Ja. De familie Belterman heeft heel veel goeds gedaan. Dat wilde ik nog even zeggen

B. Dat was echt gevaarlijk, maar daar denk je op dat moment niet aan.

E. Wie deed hem dat na. Een paar onbekende jongens, een paar onbekende jongens in huis halen. Onbekende, hele onbekende jongens ...

14 Onderduiken Silvolde

Toen ik eindelijk de naam Belterman gevonden had, zijn Jan Pierik en André Tangelder, van 'Old Sillevold' verder gaan zoeken. Uiteindelijk kwamen ze bij Leo en Lucie Belterman, kinderen van Jan Belterman uit Silvolde en Sophie Jacobi uit Dinxperlo. Jan Belterman is de oudste zoon van Bernard Belterman. Ze woonden in de oorlog op nummer B21, later Kerkenstraat 13, pal naast de Hervormde kerk in Silvolde.

Noord

Ben en Bernard Belterman

Sasjka en Andrej

Jan Pierik: 'Hier moet dus de zolder geweest zijn waar de Russen een aantal maanden ondergedoken waren; de rechterhelft van dit brede huis voor de kerk.'

Bernard Belterman was bekend als stroper en had een fret voor de jacht op konijnen. Bernard ging regelmatig naar het bos tussen Gaanderen en Doetinchem

om konijnen te vangen. Hij heeft daar eind 1944 de twee Russen gevonden.’ (Zie bijlage 21.11 *Twee Partizanen in Silvolde*)

Één vraag die nog steeds niet helder is: waarom deed Andrej in één van zijn briefjes uit Silvolde de groeten aan de zus (Willie) van Eed?: Briefje van zes februari ‘*Bitte wan du noch ain mal seine daijne schwester bischtelten grussen*’ In de documenten kan ik niets vinden en ook Jan Willem, de zoon van Willie, heeft er nooit iets over gehoord van zijn moeder. **Ook Anatoly heeft zijn vader er nooit iets over horen zeggen;**

Het onderduikadres was vlakbij de Hervormde kerk in het centrum van Silvolde (zie foto), zoals door mijn vader beschreven; de Russen konden vanuit hun schuilplaats de kerk zien. Daar hebben ze, op een zolder, ondergedoken gezeten tot de bevrijding in maart 1945. Volgens Eed is het dus voorgekomen dat de Russen op zolder zaten, terwijl een groep Duitsers tegelijkertijd beneden in de kamer verbleef. In zijn brief uit 1973 vraagt Andrej aan Eed om ook ‘Berny’ (Bernard) en zijn vader te bedanken ‘they hid us in their place when he had found us in the forest’ (vertaling Alla).

Jan Pierik mailde: ‘André is inmiddels flink aan 't speuren geweest en heeft het huis (Kerkenstraat 9, helaas afgebroken) en de kinderen van Jan (dus niet Ben) Belterman (geb. 1923) opgespoord (Lucie en Leo). Hij heeft ook met Lucie gesproken en ze kent het verhaal. Er schijnt ook een foto te zijn van haar vader met de Russen. We gaan binnenkort met Lucie en Leo praten.’ (Bijlage 21.11).

Het mandje/kistje van stro dat zich ook bij 'de Russenspullen' in de nalatenschap van mijn ouders bevindt (zie foto's hieronder) is in die tijd door de Russen gemaakt; Marius heeft er ook zo één gekregen! (Bijlage 21.4.3)

Het stro-kistje

De binnenkant van het deksel

Anatoly:

Mijn vader heeft goed manden gevlochten van twijgen hout; misschien deed hij dat ook van stro?

Het maken van dit soort mandjes was wijdverbreid onder de Russen: Jo Hoitink uit Gendringen (buurtschap Zwanenburg) heeft als kind meegemaakt dat er een groep Russen bij boer Van Lent (tegenwoordig Dickmann) ondergebracht was. Waarschijnlijk was dat na de bevrijding. Ze maakten mandjes van stro en

verkochten die. Deze mandjes waren echter volgens Jo veel minder mooi dan die Eed en Marius kregen.

Elena, de kleindochter van Andrej, schreef: 'Er is zo'n kunst in Rusland. Weven van een wijnstok of stro.'

Er zijn bij 'de Russenspullen', ook een stuk of vijf briefjes uit die periode (zie bijlage 21.4.1) van de Russen aan mijn vader bewaard gebleven. Gedateerd op 7, 11, 18 januari, en zes en 20 februari. De brieven zijn geschreven op de blanco zijde van een orderbon voor een emailleerfabriek (welke?). Het gebruik van deze bonnen als briefpapier illustreert de papierschaarste.

15 1945

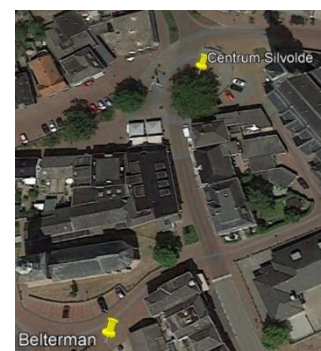
De Russen, Andrej en Sasjka, hadden vanaf hun onderduik in Silvolde, eigenlijk geen contact meer met Eed en Marius. Mijn vader is slechts een paar keer op het onderduikadres in Silvolde op bezoek geweest. Blijkbaar is hij toen zo geschrokken van de Duitsers die daar in het huis waren, dat hij er niet meer naar toe is gegaan. Eed beperkte zich tot het aanleveren van voedsel, wat telkens door een ander vervoerd werd. Wat ik nog teruggevonden heb zijn de briefjes bij 'de Russenspullen' van Sasjka en Andrej, vooral uit begin 1945. Of en zo ja hoe Eed de briefjes beantwoord heeft blijft onduidelijk.

15.1 Onderduiken Silvolde, **aangevuld met het interview (c. 1995)**

Over de ervaringen van de Russen bij Belterman in de eerste drie maanden van 1945 heb ik geen informatie gevonden, anders dan een enkele gebeurtenis die elders beschreven is.

In het interview geeft Ben Belterman hierover meer inzicht (zijn broer Jan stelt de vragen):

B. Ons huis in de Kerkstraat, tegenover de NH kerk, bestond uit twee kamers, twee slaapkamers, een keuken, een bijkeuken een dichtgetimmerde kelder in verband met de huiszoeking of evacuatie. En een grote zolder waarop een kamer was afgetimmerd. Die kamer bestond uit dunne houten balkjes en wat latten, waarop jute was gespannen, wat weer was beplakt met behang. Om de kou te weren, het

was geen beschoten kap³⁷, hebben we stro aangebracht aan de buitenkant en bovenop de kamer. Dit werd het Russische verblijf.

J. Hadden jullie dat tevoren in gereedheid gebracht?

B. Die kamer was er al. Maar dat stro hebben we toen gedaan.

J. Was er wel aan stro te komen?

B. Ja, Vader werkte bij Kemperman, de houtzagerij, en die hadden nog paarden, dus daar was ook stro. Dat was te versieren. Het was gemeubileerd met een tweepersoonsbed, een tafel en een paar stoelen. Overdag vermaakten ze zich met het vlechten van stro, het fabriceren van mandjes en kleine korfjes.³⁸ Wat houtsnijwerk. Ze konden zich weer normaal wassen en scheren, languit slapen. En ze kregen weer drie maaltijden per dag. Dat viel wel eens tegen, want eten was natuurlijk schaars. Ze hadden meer aanspraak, konden 's avonds in de warme huiskamer zitten.

Anatoly: Bij Belterman zaten Andrej en Sasjka overdag ondergedoken op zolder. Ze wilden in ieder geval ergens mee helpen, maar het bleek van weinig nut: iets repareren, de aardappelen schillen, misschien zelfs de vloeren wassen ...

J. Kon dat wel. Kwamen ze naar beneden?

B. Ja, deden we de deuren op slot, voordeur en achterdeur en konden ze beneden zitten. En dan luisterden ze naar de Russische uitzending op de radio. We hadden net zo lang gezocht tot we een Russische zender vonden. Zo konden zij de opmars van de Russen helemaal volgen. Wij hoorden altijd als eersten welke steden ze bezet hadden en twee dagen later gaf radio Oranje pas de vorderingen door. Die Russen wisten dat natuurlijk eerder. Het eten gaf wel wat problemen, want we hadden voor Andrej en Sasja natuurlijk geen distributiebonnen. We gingen dus veel de boer op voor rogge, eieren, etcetera. En ook Eduard Mijnen kwam af en toe wel eens aan om even wat af te schuiven. Dat kon hij dan thuis op de één of andere manier achterover drukken. En dan kregen wij dat weer. We kregen ook wel eens wat bonnen via de ondergrondse en wat geld. Dat gebeurde steeds meer. Via de houtzagerij van Kemperman te Silvolde, waar mijn vader chauffeur/voerman was konden we aan hout komen om te koken en een beetje verwarming. Zeer weinigen wisten van het verblijf

³⁷ Alleen kale pannen als afscheiding met de buitenlucht

³⁸ Waarvan Marius en Eed er dus elk één van gekregen hebben

der Russen bij ons. Zelfs de buurman niet. Veel mensen vonden het wel vreemd dat 's avonds de voor- en de achterdeur op slot zat. Wat eerder nooit het geval was geweest. Eén en ander was door ons te verklaren door te wijzen op de beroerde tijd en de inbraak en al zulk soort dingen. Voor we de deur open deden konden de Russen zich in een andere kamer verstoppen en wij de sporen wat uitwissen. Een kopje waaruit ze gedronken hadden werd dan snel weggezet en dan was er dus niets aan de hand.

15.2 De briefjes uit Silvolde

Hoewel in het voorgaande 'de Russenspullen' het stromandje en de briefjes, reeds enkele malen aan de orde geweest zijn, volgt hierbij een nadere beschrijving van de briefjes: Eind 2019 vond mijn broer Tonnie bij het leegruimen van de woning van mijn ouders, de verzameling 'Russenspullen': met vooral foto's, de briefjes van de Russen uit Silvolde, een brief van Andrej uit 1973 en een heel kunstig, van stro gevlochten, mandje. Het mandje werd al op de Pol door mijn vader aan iedereen getoond die er op bezoek kwam. Het bestaan van het mandje was in brede kring bekend, de briefjes en de foto's niet.

Het zijn kleine, handgeschreven, briefjes. Geschreven in Latijnse letters in hun eigen plat Duits-Nederlands taaltje. Het is bijzonder te zien hoe deze mannen die in krijgsgevangenschap leefden, heel creatief in een vreemde en deels zelf ontwikkelde taal wisten te communiceren. Russisch lijkt in de verste verte niet op Duits. Met enige moeite hebben we (Peter en ik) ze kunnen vertalen. De originele documenten staan in *bijlage 21.4.1*. De uitgewerkte documenten staan in *Bijlage 21.4.2*. Het is mij niet bekend hoe de briefjes bij mijn vader belandden en ook niet of en wat hij antwoordde.

Augustus 2021 sprak ik mijn verbazing over de briefjes uit tegen Anatoly. Dit was zijn reactie: 'Ik denk dat Sasha het heeft geschreven. Vader zei dat Sasjka 10 klassen secundair onderwijs had. Op de middelbare school gaven ze vreemde talen. Mijn vader had slechts 4 klassen lager onderwijs.'

In de briefjes staat, samengevat:

7 januari

We leven goed en we zitten hier goed. We zijn bij een goede arbeidersfamilie, ze kunnen moeilijk eten krijgen. Vergeet ons niet.

11 januari

We hebben ons gewassen en schone kleren aangetrokken. We zijn heel blij met Belterman.

18 januari

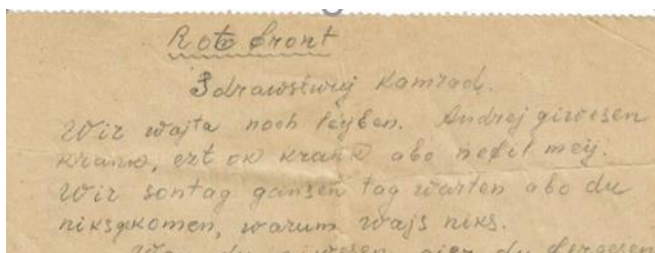
De oorlog is nu gewonnen, bezoek ons a.u.b. We luisteren elke avond naar radio Moskou. Oom Stalin zei: we gaan vooruit, elke keer. We denken dat de vrijheid nu snel komt. Nu moet de Tommy nog verder en dan is het klaar. Heb je tabak?

6 februari

We werken allebei aan een mandje. De Russen staan 60 km voor Berlijn. We denken dat we naar de andere kant van de Oude IJssel moeten. Doe de groeten aan je zuster.

20 februari

Waarom ben je zondag niet gekomen? (Ed: Eed is de vorige keer geschrokken van de ook in het huis aanwezige Duitsers). Belterman neemt jouw mandje mee naar de Pol (Ed: ouderlijk huis Eed). We gaan niet naar de overkant, we blijven hier. Help ons anders moeten we weer in gevangenschap. Kom op bezoek a.u.b.

'Rot Front, hallo kameraad we leven nog verder, Andrej was ziek, is nog ziek maar niet zo erg meer. We hebben zondag de hele dag gewacht maar jij bent niet gekomen, waarom weten we niet'

Tekening van Andrej op één van de briefjes. Hij kon goed tekenen, Onder andere de vlucht met Belterman over het spoor van De Pol naar Silvolde en bijgaande tekening van een vrouw en een man (man met hoed is Belterman(?). Andrej's jongste zoon is ook kunstschilder.

15.3 Twee partizanen in Silvolde, een speurtocht

Jan Pierik schrijft: 'Toen de oudheidkundige vereniging 'Old Sillevold' gevraagd werd uit te zoeken waar de schuilplek van de Russen geweest zou kunnen zijn, dachten we in eerste instantie aan Witteveen op de Markt. De schuilplek moet dicht bij een kerk geweest zijn en Witteveen is dicht bij beide kerken in Silvolde. Witteveen had een geheime schuilplaats, een dubbele muur tussen zijn winkel en de woonkamer. De schuilplaats is alleen via de vloer van de bovenverdieping te bereiken. Er circuleren foto's van maar ik wilde de schuilplaats zelf ook wel eens zien en ben naar de huidige bewoner van Markt

acht gegaan om dat te vragen. Helaas was het niet mogelijk om de schuilplaats te bekijken, de toegang is nu afgedekt met laminaat. Hij wist niets over Russen in de oorlog, maar dat zegt nog niet zo veel, omdat hij er pas kort woont.

De Kerkenstraat waarop rechts nog net de muur van Kerkenstraat 9-11 te zien is.

Mijn nicht Hermien van der Tol bevestigde dat de familie Belterman in de oorlog in het linker deel van dat langwerpige huis woonde. Het huis is helaas afgebroken. Na enig zoeken hebben we de kleinkinderen van Bernard Belterman sr. gevonden. Leo en Lucie zijn de kinderen van Jan Belterman, de oudste zoon van Bernard sr.

Bernard Belterman was bekend als stroper en had een fret voor de jacht op konijnen. Hij ging regelmatig naar het bos tussen Gaanderen en Doetinchem om konijnen te vangen. Hij heeft daar eind 1944 de twee Russische vluchtelingen /onderduikers /partizanen Andrej en Sasjka ontdekt en mee naar huis genomen om ze voor de Duitsers te verbergen.

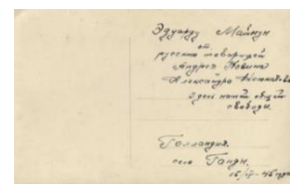

Op een tekening van Andrej, in het bezit van Ed Mijnen, lopen de twee partizanen achter een derde persoon met hoed richting Silvolde. Hoogstwaarschijnlijk is dit stroper Bernard Belterman. Bernard droeg altijd een hoed.

vlr: Ber Belterman jr. Bernard Belterman sr.

vlr: Sasjka en Andrej

Op de achterzijde van deze foto staat een handgeschreven tekst in het Russisch, maar een andere dan op de foto van Eed Mijnen, met bijna dezelfde datum: 15 april 1945.

15.4 Eed begin 1945

Pa meldde zich, om niet op te vallen, begin 1945 weer aan bij de Duitsers in de regio Doetinchem en werd tewerkgesteld bij de *TODT* in de regio alwaar hij geholpen heeft om verdedigingswerken (tankgrachten) aan te leggen.

Eed heeft gewerkt aan de delen van de *Westwall* in de buurt van Doesburg. De verdedigingsstellingen werden daar aangelegd om de oprukkende geallieerde troepen te kunnen weerstaan.

Op dit *Arbeitsausweis* van Eed staat vermeld at:

- Het is uitgegeven op 18 januari 1945;
- Dat de houder dient bij de bouw van de *Westwall* in de regio Doesburg;
- Dat de houder recht heeft op vrije passage van en naar huis;
- Dat de fiets van de houder niet in beslag mag worden genomen.

Op een dag reed hij met takkenbossen naar zo'n tankgracht, toen ze door een geallieerde jachtbommenwerper werden beschoten. Het gebeurde toevallig voor het boerderijtje van zijn toekomstige schoonvader en vrouw. Een mailtje van mijn nicht Alice Brusse, de dochter van de jongste zus van Bertha de toekomstige vrouw van mijn vader, beschrijft dat:

‘In de oorlog (waarschijnlijk aan het eind van de oorlog) moest Eed voor de Todt (Duitse bouworganisatie) iets vervoeren. Dit gebeurde overdag. Eed was samen met Nijenhuis (knecht bij ‘t Onland) en Jan Bulten (de vader van zijn latere zwager Frits Bulten) op pad. Plotseling werden ze door zes vliegtuigen beschoten. Eed schreeuwde nog naar Nijenhuis om in een éénmangsgat te springen, wat hij zelf ook deed. Nijenhuis was te laat en werd geraakt in zijn arm.

Het paard van Jan Bulten werd doodgeschoten. Dit alles gebeurde midden voor het huis van Hukker aan IJ 83 (IJzevoorde 83, tegenwoordig Varsseveldseweg 261, Doetinchem). Oma Hukker, Bertha en Gerda hadden zich verschuild in de aardappelkelder en zagen nog net, door het raam van het ‘kaemerken’, het paard door de knieën gaan. Toen Bertha ging kijken en hoorde dat Eed erbij was begon ze heel hard te schreeuwen: “Eed, Eed, Eed!!” (ze dacht in eerste instantie dat ze Eed hadden beschoten wat gelukkig niet waar was). Hoewel de verkering toen uit was had Bertha toch nog een zwak voor hem zo blijkt’.

16 Bombardementen Doetinchem

In maart 1945 werd Doetinchem tot drie keer toe gebombardeerd. Wikipedia: *‘Aan het eind van de oorlog kreeg de stad nog zware klappen. Op 19 maart om 8:40 uur, op 21 maart om 16:55 uur en op drie maart 1945 om 17:30 uur bombardeerden Britse vliegtuigen het centrum van de stad. Mogelijk waren de Duitse plaatsen Isselburg en Anholt het eigenlijke doelwit, maar het is ook mogelijk dat een in Doetinchem samengetrokken Duitse troepenmacht getroffen moest worden’.*

Noot van Peter Bresser: ‘historici rollen nog met elkaar over straat over wie gelijk heeft. Er is ook nog een lezing dat een Duits laboratorium dat ondergebracht was in de Groen van Prinstererschool het doel was. (dat was een uit Eindhoven geëvacueerd laboratorium waar grote hoeveelheden zwaar water naar toe waren gebracht voor- vermoedelijk -atoomonderzoek).

De opa van Ab Stikkelorum³⁹ werkte als conciërge op deze school en na het bombardement werd het gezin ondergebracht bij boer Muller in Oosseld. Hij mailde me 4/3/2021: ‘Er was een Duits laboratorium in de school gevestigd. Na dolle dinsdag was de gymzaal ziekenhuis, waar de mannen uit Rees ontluisd werden e.d. Mijn oma, moeder en tante werkten ook in het ziekenhuis. Ook het verhaal dat de vliegtuigen kwamen en het gezin Mellink de kelder onder het huis in de Wilhelminastraat moest vluchten is indrukwekkend. Mijn oma stond net soep te koken voor de vluchtelingen in de gymzaal, waarbij toen ook doden zijn gevallen.’ En even later: ‘Dat er een laboratorium in de school zat is zeker. Mijn opa had in zijn schuur later allemaal laboratorium-glas, dat gevuld was met onkruidverdelger, beits en dat soort dingen. Ik heb nog een of twee flesjes.’

Wikipedia: *‘Op één april 1945 werd Doetinchem na enkele gevechten bevrijd door het Canadese leger. Tijdens de bombardementen is een groot deel van de historische binnenstad verwoest en zijn 180 mensen omgekomen.’*

Eed moest zich op één van de dagen waarop Doetinchem werd gebombardeerd, in verband met zijn werk bij de *TODT*, melden bij een kantoor van de Duitsers in Doetinchem. Net toen hij er was, begon het bombardement. Hij was altijd erg alert op dit soort dingen, getuige het feit dat hij als eerste in een éénmangsgat wist te springen. Seconden later probeerden nog enkele mensen in hetzelfde gat te schuilen en die lagen bovenop hem. In tegenstelling tot zijn buurjongen, die zich ook moest melden, maar iets later vertrokken was, overleefde hij het bombardement.

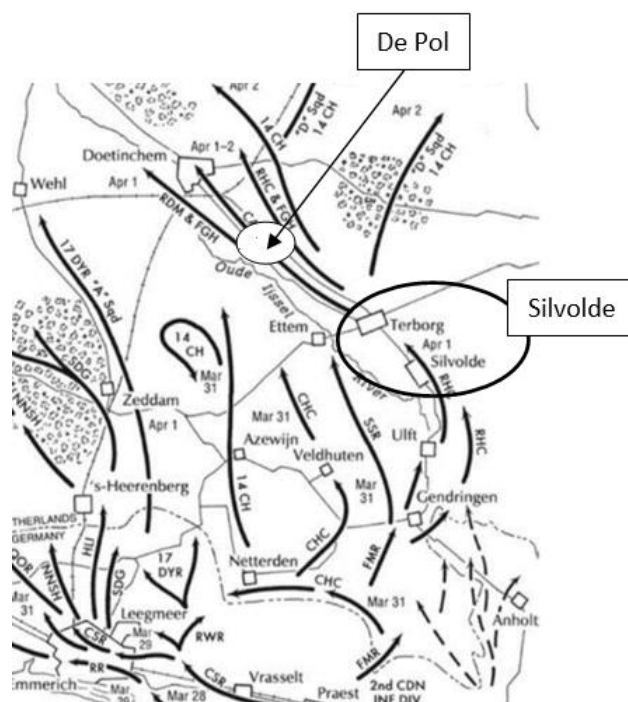
³⁹ Zie bijlage 21.25 Mail van Ab Stikkelorum, 22/2/221

17 De bevrijding en daarna

De geallieerden kwamen eind maart bij het dorp Megchelen Nederland binnen vanuit Duitsland. Er is voordien in Duitsland al heel hard gevochten van Nijmegen tot en met de oversteek van de Rijn. Ze waren vanuit Nijmegen zuidoostelijk gegaan (slag in het *Reichswald*) richting Wezel. De Britten en Canadezen staken tussen Wezel en Rees de Rijn over en trokken van daaruit in twee richtingen: a. naar het zuidoosten om het Ruhrgebied in te nemen en b. in noordelijke richting om Nederland boven de rivieren te bevrijden. Na Megchelen (bevrijd 28 maart 1945) trokken ze noordwaarts langs de Oude IJssel.

17.1 De bevrijding van Silvolde

De opmars van de geallieerden verliep na de verovering van Megchelen op 28 maart, waar ook slechts één dag gevochten werd, snel. Op 29 maart werden Gendringen en Ulft bevrijd en 30 maart Silvolde. De Duitsers boden geen zware tegenstand en in één middag werd de klus geklaard. Daarna trokken de Canadezen verder richting Terborg en Doetinchem, de Engelsen gingen daarna verder richting Varsseveld. In het bulletin '*Silvolde 75 jaar geleden bevrijd*' van Silvolds Belang van april 2020 is een uitvoerige beschrijving te vinden.

Het kaartje laat de route zien die de geallieerden namen bij de bevrijding van Silvolde. Er is in en rond Silvolde niet zwaar gevochten. Wat ik weet is dat de buurt van Bernard Belterman heel verbaasd was dat hij met Russen aankwam, die tot verbazing van de burens blijkbaar bij hem ondergedoken gezeten hadden!

[Ben Belterman in het interview :](#)

[En af en toe moesten mijn vader en ik wel eens een paar dagen werken voor de Organisation TODT, om geen controle thuis te krijgen, want dan natuurlijk uhh.. was het fout gegaan. Het ging allemaal redelijk goed zo, tot een paar uur voor de bevrijding. Op 30 maart 's middags begon een artilleriebombardement. Telkens series van drie: pom, pom, pom. Even wachten en dan weer pom, pom, pom.](#)

Die inslagen kon je horen. Wij en zeker de Russen met hun oorlogservaring hoorden elke serie dichterbij komen. En op een gegeven moment voel je dat het fout gaat. Net voor de laatste serie ... van drie ... Nee nee, van de laatste serie die we hoorden viel de derde precies op de punt van de zijgevel bij ons. En net daarvoor hoorden we beide Russen van de zolder springen. Ik denk dat ze de trap niet gebruikt hebben want ze kregen haast (*..grinneken..*) Die voelden gewoon, wij voelden het ook aankomen, dat het mis zou gaan. Dat kon niet uitblijven. Het kwam zo steeds dichterbij, dichterbij, dat is mis.

Anatoly: Toen hoorden ze een kanon. Op een ochtend begon artilleriebeschieting. Een mortiergranaat raakte de hoek van het dak en een deel van het dak werd weggeblazen door de explosie. Andrey en Alex werden niet geraakt door de mijnfragmenten (gelukkig!). Ze sprongen naar beneden en zagen hoe een vrouw (de moeder van Belterman?) zich onder de tafel verstopte van schrik. Ze gingen snel met alle anderen mee de kelder in. En toen kwamen de Amerikanen ...

Vader, moeder, mijn jongste broer en ik doken onder de tafel en na de knal renden we bij ons de achterdeur uit en bij de burens weer binnen. We lieten ons daar in de kelder vallen. Dat was een stevige kelder met zo'n gewelf. De buurman en zijn vrouw en zijn kinderen waren stomverbaasd ons vieren met twee wildvreemde raar uitziende kerels in de kelder te zien komen! Na onze verklaring vonden ze het prachtig en zeiden niets van de Russen te hebben gemerkt. Al die tijd hebben ze er niets van gemerkt. Niets van gehoord ook. Die zolder, dat was maar een vrij dun tussenstukje tussen de buurman en ons. Dat was bijna niets. Die hebben zich heel rustig gehouden daar. De beschieting was intussen gestopt en we zijn voorzichtig de kelder uit gegaan en ons eigen huis weer binnen. Eerst konden we amper wat zien door alle stof en spul. We dachten eerst dat het rook was, maar het bleek alleen maar stof te zijn. We hadden al snel door dat er geen brand was. Een groot deel van de pannen was eraf, het plafond zat vol gaten ... Het bed en de tafel op de kamer van de Russen zat vol gaten door de granaatscherven. Als ze boven gebleven waren dan hadden ze het niet overleefd, daar ben ik vast van overtuigd. Later bleek dat er een buurvrouw was, van Gerritsen die naast ons woonde, die was door dezelfde granaatscherven .. die ene helft is dus naar bij ons naar binnen gegaan, en de andere helft ging naar buiten. Omdat hij op de punt van de zijgevel viel. Is zij dus daardoor getroffen en overleden. Een poosje later hoorden we een vreemd geratel en vreugdekreten. Dat geratel kwam, zo bleek later, van een brencarrier van de Canadese legergroep. En toen waren we dus vrij. Wij natuurlijk blij en die Russen ook. En

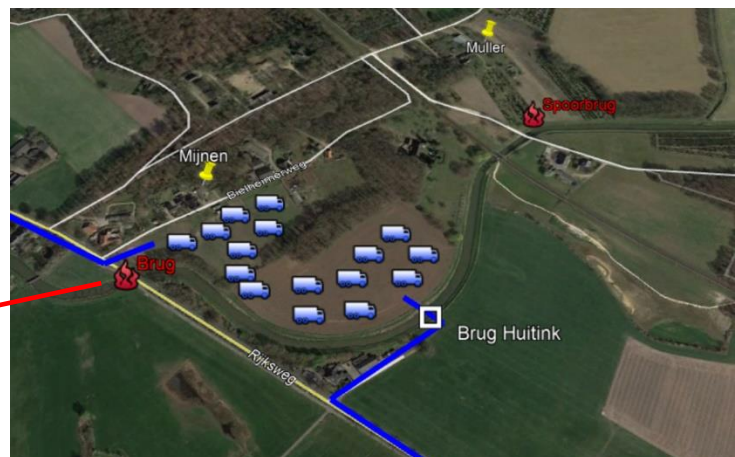
ik heb toen een paar stevige Russische zoenen op de wang gehad! (...gelach...)
Dat was gewoon spontaniteit hè,

17.2 De bevrijding van De Pol

De Pol is naam van de buurt waarin het ouderlijk huis van Eed aan de Bielheimerweg stond. Het lag halverwege de Terborgseweg van Gaanderen naar Doetinchem. Vlak voor de aankomst van de Canadezen, eind maart 1945, bliezen de Duitsers de brug in de Terborgseweg over de Bielheimerbeek op. Volgens mijn vader kwamen de brokstukken van de brug op (door) het dak van hun boerderijtje dat ruim honderd meter verderop stond!

Herstel van de brug

Route en de nachtparkeerplaatsen van de Canadezen

Boer Huiting had een eigen brug en ook die was al met springladingen voorzien. Huitink wilde zijn brug echter niet laten vernielen en heeft 's nachts de draden doorgeknipt, zodat deze gespaard bleef. De Canadezen gebruikten daarom zijn brug en omdat het al aan het einde van de dag was, parkeerden ze al hun materiaal op het land van Huiting en Mijnen, direct achter de brug. Ze overnachtten bij verschillende boerderijtjes in de omgeving, o.a. Mijnen. **Ze sliepen gewoon op het erf en in de nog aanwezige loopgraven en haalden stro uit de strobergen ('mieten') om op te liggen.** Dat verblijf leverde bij Mijnen ook nog een smakelijk verhaal op: Oma Mijnen, destijds ongeveer 60 jaar oud, had haar weinige kostbaarheden begraven in een houten loodsje met 'vloer' van zand. Het toeval wilde dat de geallieerden juist op die plaats een latrine wilden graven. Oma zag dat gebeuren en duwde de gravende soldaten, waarmee ze natuurlijk geen woord kon wisselen, resoluut aan de kant en groef haar kostbaarheden op. Zonder dat er een woord gewisseld werd deed ze de kostbaarheden onder haar schort en liep ze terug naar huis. De soldaten keken haar verbouwereerd na. **De volgende morgen, de meesten sliepen nog, gooide iemand een handgranaat in de beek, die daar ontplofte. Binnen**

een paar tellen was iedereen paraat en lag onder een tank, of achter een muur, menend dat het vijandelijk vuur was. Mijn vader vertelde dat het land nadien erg omgeploegd was door de rupsbanden van de kerende tanks. Bijzonder is ook nog dat ik later hoorde dat het gezin Mijnen toen voor het eerst ‘negers’ zag. Toen het leger weg was lag overal soldaten ‘rommel’ zoals jassen, zakmessen, enz. Een teken dat ze van alles, meer dan, genoeg hadden. Ik kan me nog herinneren dat mijn vader, dat moet al begin jaren ’60 geweest zijn, vaak een soldaten jasje aan had!

Ab Stikkelorum, een kennis van de familie Muller, mailde me op 1 maart 2021: ‘Op die zelfde dag had juffrouw Muller (de oude mevrouw Muller) een schaal met eieren gekookt. De volgende dag zou het Pasen zijn. Samen met de ingekwartierde Duitsers aten we er van. De soldaten zeiden dat voor ons de bevrijding er bijna was, “maar voor ons begint het dan pas.” Daarna zeiden ze: “en nu jullie de kelder in, we gaan de brug laten knallen.” We lagen in de kelder allemaal naast elkaar, tot het moment dat juffrouw Muller naar boven ging en uitriep: “Moi je nou es efkes kieken” Van de langstreckende Canadezen vielen mij die platte helmen op, ik was de bolle helmen van de Duitsers gewend. Ook de Canadezen aten nog van de schaal met eieren. Op een gegeven ogenblik kwam Marius Muller en zei: “moet je nu eens kijken wie ik heb meegebracht.” Het waren twee ondergedoken Russen. Ze waren eerst in het bos verstoppt geweest en later in Silvolde ondergedoken. Ook zij aten van de eieren. Achteraf vind ik het een mooie gedachte dat vriend en vijand met Pasen van de schaal met eieren hebben gegeten.’ De volgende dag zou het Pasen zijn. Dit betekent dat het 31 maart was toen dit gebeurde, Silvolde was de dag ervoor, 30 maart, bevrijd.

Dit verhaal bracht bij mij de volgende herinnering weer boven, geverifieerd bij en aangevuld door mijn broer: Bij de bevrijding van de Pol vonden ze het daar te gevaarlijk worden en vluchtten te voet naar Muller. De geallieerden waren al dichtbij en de Duitsers bliezen de brug in de rijksweg over de beek op. Onderweg kwamen ze nog een paar Duitsers tegen; de één was net door de bovenbuis van de fiets geschoten, de ander, een leidinggevende, vroeg “Isst die zweite Brügge auch hoch?”. Bij bedoelde de privé brug van Huitink. Daar had Huiting ’s nachts de draden doorgeknipt en die ging dus niet ‘hoch’. Later die dag gebruikten de geallieerden die brug om de beek over te steken en parkeerden de tanks voor de boerderij van Mijnen. Zie eerder in dit hoofdstuk. Bij Muller in het bos op de bult lagen de Duitsers, de geallieerden waren gevorderd tot de (resten van) de spoorbrug over de beek. Vanuit hun stelling hadden de Duitsers goed zicht op de geallieerden aan de overkant van de beek. Een Duitser schoot daar toen nog een

geallieerde soldaat dood. (Ed: onbekend bij Marc van Aken, lokaal oorlog historicus, waarschijnlijk niet waar) Ze kropen en slopen achter de Duitsers langs naar het huis van Muller, wat toen nog vreemde blikken en opmerkingen van die Duitsers opleverde. Bij de komst van de bevrijders zaten ze bij Muller in de schuilkelder, toen één van de laatste vertrekkende Duitsers nog in de schuilkelder keek. Hij was nog volop bewapend en maakte de indruk een fanatieke nazi te zijn. Gemeen lachend zei hij zoiets als “jezt könnt ihr feiern, der Tommy kommt ...”. Ze waren bang dat hij een handgranaat naar binnen zou gooien, maar dat deed hij gelukkig niet.

17.3 Na de Bevrijding

Na de Bevrijding eind maart 1945, gingen de Russen terug naar ‘De Pol’ in Oosseld. **Sasjka en Andrej** wilden wel terug naar Rusland, maar durfden niet goed, want ze hadden zich overgegeven en ze wisten dat dat niet mocht. Om zich tegenover de Sovjetautoriteiten in te dekken vroegen ze de burgemeester om een schriftelijke verklaring dat ze:

- a. gevlucht waren uit Duitse krijgsgevangenschap;
- b. in Nederland zes maanden ondergedoken hadden gezeten;
- c. in Nederland in het verzet hadden gezeten.

Punt c. is zeer waarschijnlijk niet waar, maar dat gegeven hebben ze erbij verzonnen om hun verhaal kracht bij te zetten - denk ik -.

Pas toen ze de verklaring kregen, gingen ze met een gevangenentrein terug naar Rusland. Andrej schijnt nog gearzeld te hebben, maar een derde Rus, genaamd Victor die ze kenden vanuit Oeding, en die zich bij hen aangesloten had, (ik meen me te herinneren dat mijn vader zei dat Victor een fanatiek communist was), zou het doorgedreven hebben.

App wissel me Elena vier januari 2021:

Ed: ‘Maar het heeft niet zo heel veel gescheeld of jij was ook Nederlandse geweest. Volgens mijn vader twijfelde Andrej na de oorlog om terug te gaan naar Rusland. Een andere Rus, Victor genaamd en een fanatieke communist, zou hem overgehaald hebben om terug te gaan.’

Elena: ‘Andrej wilde niet terugkeren, omdat zijn familie werd vernietigd door het Sovjetregime, hij overleefde door een wonder en natuurlijk werd hij hier niet naartoe getrokken. Het is heel eng wat ze hem hebben aangedaan in de USSR.’

Jan Radstake 12/11/2021: Andrej was eigenlijk van plan in Nederland te blijven, maar er was een Russische officier gekomen die hem overgehaald had om toch terug te gaan naar Rusland.

13/11/2001: Mijn neef Jan Willem bevestigde dit “Ja dat verhaal dat Andrej liever wilde blijven, herinner ik mij nu ook. Mijn moeder vertelde dat eens: hij had zich laten overhalen.

Interview Ben Belterman:

Bij de Duitse boeren in die kampen hebben nog veel meer Russen gezeten en we kregen veel bezoek⁴⁰ en er werden allerlei plannen gemaakt om zo snel mogelijk weer Russisch gebied te bereiken. Nou wilde het toeval dat er eind april 1945 een Russische officier met twee Canadese collega's op inspectie was in Silvolde. Dat vertelde ik en heb ik Andrej en Sasja gewaarschuwd. Die zijn op klompen of oude schoenen, dat weet ik niet meer, in elk geval in burgerkleding en alles naar die Russische officier gegaan en hebben zich keurig gemeld. Hand aan de pet en hun verhaal verteld. Wat er gebeurd was. Ze waren allebei gewond. Kijk, wanneer een Rus zich overgeeft dan is het niet best natuurlijk. Dat mag ergens niet hè. Ze moesten zich dood vechten. Maar ze waren allebei gewond en dan wordt dat geaccepteerd dat je dan krijgsgevangen wordt en er niets aan kunt doen. En die Russische officier gaf me de hand en heeft me met een hele speech bedankt. Waar ik geen woord van begreep natuurlijk, maar dat werd later door hen een beetje vertaald natuurlijk.

Hij zei dus dat ze het beste op eigen gelegenheid konden proberen om terug te gaan naar Russisch gebied. Want er was geen vervoer en het was allemaal zo ongeregeld. En de afstand was te groot. Dus dat was het beste. Hij gaf ze nog een reisdocumentje mee, zo'n papiertje wat hij gewoon schreef, in het Russisch natuurlijk. We hebben een paar Duitse rugzakken gekregen van de OD, de Orde Dienst. Daar was ik toen ook bij, via de ondergrondse. En (*die rugzakken*) helemaal volgestopt met voedsel en kleding en zo'n spul. En vader had in het begin van de oorlog een kapotte revolver en een gaspistool in de grond gestopt. In de tuin, daar achter. In lappen met olie gewikkeld en dan in een blikken bus gedaan. Dat hebben we toen opgegraven en die 'wapens' hebben we ze meegegeven. Er zaten geen patronen bij of zo. Maar alleen als dreiging wanneer ze eventueel bij Duitsers wat eten wilden halen en die wilden dat niet geven, dan konden ze dat afdwingen. Ze zijn toen naar Eduard Mijnen gegaan en die is met hen meegegaan richting Winterswijk. Zo zijn ze dus vertrokken.

Anatoly: Toen mijn vader en zijn vrienden in 1945 het huis verlieten, gaven de families Mijnen en Belterman hen twee fietsen voor drie mannen. (*Ed: Victor had zich bij Andrej en Sasja aangesloten*) Zij twee droegen de derde, wisselden om

⁴⁰ o.a. Victor, die ook op de foto staat met Andrej, Sajka, Marius en Eed

de beurt van plaats. Toen ze de grens overreden naar Duitsland namen ze de derde fiets weg van de eerste Duitse wielrijder. Hij pakte de fiets bij het frame en sloeg erop zodat de Duitser van de weg naar de grond vloog ... Nou, probeer je voor te stellen hoeveel ze hebben geleden onder de Duitsers: veldslagen, doden, gevangenschap, executies, honger, koud, angst om elk moment te worden gedood, en dit elke dag vier jaar lang ... Toen gingen ze op drie fietsen naar Pass, waar ze gewerkt hadden.

Waar Victor in 1945 zat is onbekend. Blijkbaar was hij niet samen met Andrej en Sasjka. Het is wel merkwaardig dat Andrej en Sasjka weer contact kregen met Victor.

En wanneer ging hij (Victor) dan terug naar Rusland? We zullen het denk ik, nooit te weten komen. Ed zes mei: toch wel, volgens de brief van mijn vader uit 1974 ging hij mee met Andrej en Sasjka: 'Jullie waren toen met zijn drieën op een oude fiets vertrokken uit Holland.'

Later hoorde ik van Alla mijn tolk, dat Sasjka een roepnaam is van Alexander. Volgens Alla is de briefkaart met groepsfoto van na de bevrijding afkomstig van Andrej en ene Alexander Netkalov⁴¹ = Sasjka (*Bijlage 21.5.3*, aan het eind). De man links onder op de briefkaart lijkt sterk op de man linksboven op foto 19 uit Oeding; = Sasjka. Victor heeft Andrej en Sasjka overgehaald mee terug naar Rusland te gaan. De Russen Sasjka en Andrej vertrokken volgens Jan Willem, die het van zijn moeder gehoord had, op één fiets, met houten banden.

Eed heeft na de oorlog meerdere brieven naar Andrej verzonden, maar kreeg geen reactie.

12/11/2021: Volgens Jan Radstake had Eed er veel moeite mee dat hij na de oorlog niets meer van Andrej hoorde. Elke keer keek hij vol verwachting uit naar de post, elke keer was er geen post van Andrej.

In de brief van Andrej uit 1973, 28 jaar later (!), lazen we dat hij de brieven nooit gezien had tot dat moment, omdat hij op een ander adres woonde. Ed: en hij had waarschijnlijk, als ex-krijgsgevangene, tot 1968 een reisverbod.

⁴¹ Netkalov = Dekashov

17.4 Oeding bevrijd

Ook Oeding werd eind maart, begin april 1945, bevrijd. Mijn broer herinnerde zich het volgende verhaal van mijn vader: De Russen werden door de geallieerden uit de kampen bevrijd en verder aan hun lot overgelaten. Ze trokken daarop in groepen plunderend door de (boeren)streek om aan voedsel te komen. Soms werd er ook wraak genomen op de Duitsers in het algemeen en op fanatieke nazi's in het bijzonder. Dat leidde dan tot vernielingen, brandstichting, verkrachting van de vrouwen en soms zelfs tot moord op een boer die 'zijn' Rus slecht behandeld had. In Oeding zijn twee boeren door de Russen gedood.

Een aangrijpende getuigenis in dit verband gaat over een moord van 16 juni 1945. Het is te lezen in het boek *Tausend Jahre: Vreden 1933-1945*, (2008) door Ingeborg Hoting en Timohy Sodmann. Daarin vertelt een ex-krijgsgevangen of een gewone gevangene van de geallieerden het volgende: *'Wo't ick uut de Gefangenschupp trüggekweem han' de Russen grade Volmers Buur mett de Messgreepe doodestocken' en 'Ne bande Russen leeg detied bi Noaber Bääka in de Runkelkuhle'*. Deze citaten geven behalve van de dramatische gebeurtenissen ook een beeld van het plat, de streektaal, zoals toen aan de Duitse kant van de grens werd gesproken.

Heini Pass belde me om dit melden en om mee te geven dat ook het tegendeel soms gebeurd was; hij noemde een boer die na de oorlog jarenlang een goed contact in en met Rusland had onderhouden. Hij vertelde verder dat er in de oorlog ook Franse soldaten als krijgsgevangenen in regionale kampen zaten en dat daar vrouwen van in verwachting raakten, in 1941 al. De Fransen werden verplaatst en de baby's werden vaak ter adoptie afgestaan. Ook bij Pass was er na de bevrijding angst dat ze bij hen wraak kwamen nemen. Het schijnt dat Andrej dat verhinderd heeft. De boerderij van Pass bleef ongeschonden.

Anatoly: Toen de Russen na de bevrijding uit Nederland kwamen, viel boer Pass op zijn knieën en hilde, dacht dat ze hem kwamen doden, ... maar ze bedankten hem dat hij hen niet als vee behandeld had, maar als mensen.

Tenslotte vertelde Heini Pass nog dat in 1957 nog mensen veroordeeld waren tot vijf jaar hechtenis, omdat ze betrokken waren bij het aanwijzen aan de Russen van de verschuil-/slaapplek van de vermoorde Duitsers!

17.5 Gezin van Eed en Bertha

Na een 'knipperlichtrelatie' van enkele jaren, trouwden Eed en Bertha in 1953. Eed was toen voor die tijd al oud: 30 jaar. Ze kregen twee zoons, Eddie en Tonnie en woonden met een groot gezin op de boerderij aan de Bielheimerweg. In dat

boerderijtje woonden ze met z'n achten: Eed, Bertha, de twee kinderen, oma en opa, een kostganger Gijs en Oepoe, de moeder van opa. In 1967 verhuisden ze naar een nieuwe boerderij in Gendringen.

1953:
Eed en
Bertha

1958:
Vlnr: Eed
Oepoe
Eddie
Opa

18 Jaren later

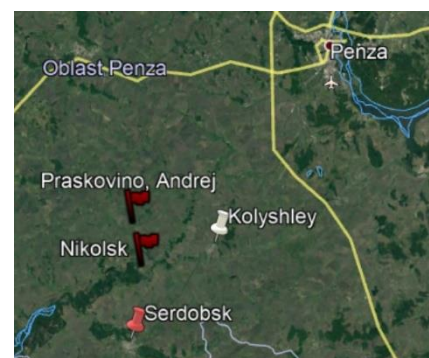
18.1 Lotgevallen van Andrej sinds 1946

Op 19 maart jl. hoorde ik van kleindochter Elena via de telefoon en vertaald door Alla, dat Andrej na de oorlog gedwongen tewerkgesteld was in de kolenmijnen van het Donbass-bekken in de Oekraïne. Daarna is hij als kolchoz- medewerker in de buurt van zijn vroegere dorp, dus in de buurt van Penza, woonachtig geweest, 566 km ZO van Moskou,

Alla vertaalde; de afzender op de enveloppe van de brief van Andrej is:

- Penza regio (provincie)
- Kolyshley district, dorp Nikolsk

In Penza en omgeving leven nog (de meeste) nazaten van Andrej. **Zijn jongste zoon Anatoly woont met zijn vrouw in Serdobsk.** Anatoli's dochter Lydia woont in Penza. Kleindochter Elena met haar man en drie kinderen (van 11 tot 25 jaar) woont ook in Penza, maar tijdens vakanties in een zelfgebouwde datsja in Kolyshley. Andrej's andere twee zonen zijn overleden. Na zijn dwangarbeid had hij eerst een relatie met een andere vrouw. Samen hadden ze één dochter, maar die heb ik niet kunnen traceren. Buiten dat weet ik niet zo veel. Wel heb ik, nog steeds, app contact met Elena. Andrej stierf in 1979.

Penza (Russisch: Пенза) is een stad in Rusland, hoofdstad van de gelijknamige oblast, gelegen op het Wolgaplateau aan de rivier de Soera, zo'n 600 km ten zuidoosten van Moskou. De stad is een belangrijk knooppunt van spoorwegen en beschikt over een luchthaven, die sinds 2004 weer geopend is voor de burgerluchtvaart. Er wonen momenteel ongeveer 700.000 mensen. Penza is een regionaal centrum voor hoger onderwijs. Er zijn vijf universiteiten, waaronder een technische en een landbouwuniversiteit, en diverse hogescholen, waaronder een economische hogeschool. Daarnaast beschikt de stad over drie theaters en vier musea.

18.2 Brief van Andrej uit 1973

Toen Eed er al niet meer op rekende kwam er in 1973 toch nog een brief van Andrej uit Rusland. Ik vermoed dat ex-krijgsgevangen, in het Stalinistische Rusland van na de oorlog, als 'verraders' een reisverbod hadden en dat brieven naar het Westen streng gecensureerd werden. Het reisverbod is waarschijnlijk de oorzaak dat hij de brieven zo lang niet gezien heeft.

Alla vond in de brief de naam van de vertaalster: Lucie Cherniavskaya. Dat een Russin heeft geholpen met de vertaling van zijn brieven vertelde mijn vader mij ook. Hij kende haar via Belterman, meen ik.

Ze zou na de oorlog hier zijn blijven 'hangen' en getrouwd zijn met een Belterman. Dit kon niet door Leo of Lucie bevestigd worden. (Ed: Eed schrijft in zijn brief van 1974 dat zij al 52 jaar weg was uit Rusland. Ze was dus al in 1922 geëmigreerd.) Andrej schrijft ook dat ze met drie man uit Oeding gevlucht zijn (Andrej, Sasjka en Eed denk ik). Marius was ook betrokken, maar heeft niet samen met hen gereisd. [In het Interview zegt Eed dat hij samen met Marius en Wim Spekking is gevlucht en dat hij de Russen een paar dagen later alleen opgehaald heeft, zonder dat hij iemand had ingelicht. Ook Marius niet, die heeft hij het pas verteld toen ze al in Oosseld waren.](#) Ze liepen 's nachts over het spoor en verborgen zich overdag in de bossen. Andrej schreef werkelijk geen woord over de periode van 1945 tot 1973. Dit is waarschijnlijk te verklaren uit zijn behandeling door de staat na de oorlog; eerst een jaar dwangarbeid en daarna zijn status van ex-krijgsgevangene. Met waarschijnlijk een reisverbod in Rusland en een communicatieverbod met het Westen.

Samengevat stond er in zijn brief : Ik weet nog bijna alles van Oeding, de vlucht uit Oeding en de onderduikperiode. Het gaat me nu goed, ik woon en werk, als tractor- en combinechauffeur, op een collectieve boerderij in de buurt van Penza (560 km zuidoostelijk van Moskou), ik ben getrouwd en we hebben drie zonen. Het salaris is niet slecht. We hebben een eigen huis met een groentetuin, een eigen koe, vijf schapen en één varken en dertig kippen. Zie *Bijlage 21.5.3*

De brief in zijn geheel is opgenomen als *Bijlage 21.5.1*, met vertaling.

Hier volgt een fragment van de vertaling :

The Letter From The Soviet Union.

To the far away country Holland.

Greetings to you Edward. It's me Kozin Andrej. I have received your letter. And it's happened by chance. It was posted to my old address, where I lived before the war started. After the war I moved to another place. So, once visiting my relatives(at my place of birth) I have unexpectedly found your letter there, it was supported by translation done by Lucie Cherniavskaya. Edward, when I read your letter, I could not imagine that it had been already 27 years since we separated.

Ik stuurde Elena de reactie van Dirk op mijn verslag V 1.0 door en haar reactie daarop was een bevestiging van de vermoedens over de behandeling die Andrej ten deel viel bij zijn terugkeer: “Ik zie dat dit verhaal nieuwe feiten onthult. Dit werk is erg belangrijk. Ik hou er echt van om hiervoor te aanbidden (Ed: eer betonen). Hij deed het juiste en vertelde mensen over die tijd. Maar in de Sovjet-Unie was dit niet mogelijk. Andrej kreeg pas in 1975 een jubileummedaille. Voorheen beschouwde niemand hem als een deelnemer aan de oorlog.”

Later heb ik gelezen dat bijna alle krijgsgevangenen gestraft zijn met deportatie, omdat ze de order van Stalin hadden genegeerd : “Geen stap achteruit”.

Tot zover de brief van Andrej.

En op 24 april 2020 dook, niet meer verwacht en tot mijn grote vreugde, nog de brief van Eed aan Andrej uit 1974 nog op. Zie volgende hoofdstuk.

18.3 Brief van mijn vader 1974

In mijn contacten met Rusland kreeg ik 23 april 2020 een kopie van de brief die Eed in 1974 aan Andrej stuurde. Zie *Bijlage 21.6.1*. Het origineel ligt in het museum van een school in het dorp Panovka van het Kolysheysky district. Dit is vlakbij het geboortedorp en het latere woondorp van Andrej.

In Mei 2021 kreeg ik van Elena een foto van de enveloppe. Zij had die foto gekregen van een oud klasgenoot uit Panovka. Die klasgenoot was bezig een boek te schrijven over de geschiedenis van het dorp. Ook Andrej's belevenissen en de brief kwamen daarin aan de orde.

Alla heeft de brief vertaald. *Zie Bijlage 21.6.2.* Hoofdpijnen van de brief zijn:

Eed weet nog hoe ze destijds vertrokken, met drie man op een oude fiets en hij informeert naar de reis. Belterman was inmiddels overleden en vrouw Belterman moest huilen toen hij haar vertelde over het contact met Andrej. Een bezoek aan Rusland zal moeilijk te regelen zijn omdat hij een eigen boerderij heeft en hij daar eigenlijk niet weg kan. Maar hij wil graag contact houden door elkaar een paar keer per jaar te schrijven. Hij heeft de foto's en briefjes van Andrej altijd bewaard als herinnering. En hij eindigt met 'schrijf snel'.

Anatoly Kozin, 18/4/2021, over de emoties die de briefwisseling opriep:
'Vader dronk wodka en hilde twee weken na die brief ...'

Daarna is er, voor zover ik weet, geen contact meer geweest.

18.4 Boer Pass in Nederland

Boer Pass is later nog in Oosseld op bezoek geweest bij het 12,5-jarig huwelijksfeest van Eed en Bertha (etentje thuis in de voorkamer, 1965). Ans Muller: 'Het werd gevierd op de Bielheimerweg 2, de rol van Marius hierbij weten we niet.' Ook is zijn zoon Willi (en diens vrouw) een jaar of twintig geleden nog op bezoek geweest op onze 'nieuwe' boerderij in Gendringen (Megchelen). Deze Willi en zijn broer Heini waren ook zeer belangstellend en hebben actief meegeholpen bij de totstandkoming van dit verslag. Begin april 2020 hebben we ze in Gendringen, op de boerderij van mijn broer, ontmoet. Ze hadden ook nog foto's en documenten bij zich, waarvan kopieën als bijlage in dit verslag zijn opgenomen. Eed heeft later nog 'rente' gehad uit Duitsland van rond de DM 180 per jaar, blijkens een nota uit 2007. Ans Muller: 'Poulien, echtgenote van Marius Muller (overleden in 1996), ontving ook Duitse rente'

19 Mijn zoektocht in Rusland

Ik maak twee uur in de week gebruik van de huishoudelijke diensten van een vrouw van Russische afkomst: Alla Kossareva. Ze woont al twintig jaar in Nederland, maar spreekt en schrijft natuurlijk nog altijd goed Russisch. In het Russisch communiceren is niet alleen een probleem vanwege de taal, maar ook vanwege het gebruikte schrift: Cyrillisch = кириллица. Begin maart besloten Alla en ik op zoek te gaan naar nazaten van Andrej. Alla heeft hierbij onmisbare steun verleend. (*Bijlage 21.23*)

We begonnen op internet met het zoeken naar de naam Andrej Kozin en een telefoonnummer van het dorp Nikolsk dat vermeld stond op de enveloppe uit 1973.

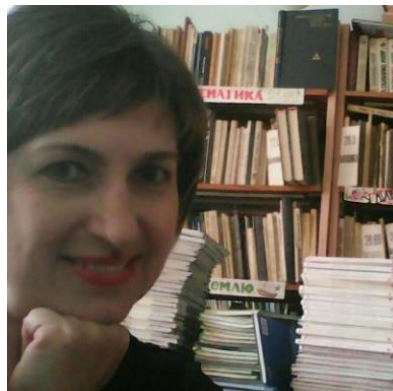
De naam leverde niets op en een bruikbaar telefoonnummer was ook moeilijk te vinden, Uiteindelijk besloten we (Alla) te beginnen bij het provinciehuis van de Oblast Penza.

Twee weken en meer dan tien telefoontjes later had ze twee bruikbare telefoonnummers; van Andrej's jongste zoon Anatoly (ongeveer mijn leeftijd nu: 65 jaar) en kleindochter Elena, dochter van een andere, reeds overleden, zoon Alexander. Beiden wonen in de stad Penza, maar hebben weinig contact met elkaar.

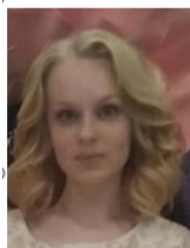
19.1 Elena

Op 12 maart jl. is er een eerste telefonisch contact geweest met Elena. Ze was heel geïnteresseerd en vertelde het nodige, o.a. dat Andrej in 1979 is overleden aan een hersentumor. Het eerste gesprek met Elena duurde slechts 15 minuten, Alla moest haastig weg. We maakten een vervolgspraak voor de week erna. Het lukte nog niet Anatoly te bereiken. De 18e maart werd het gesprek voortgezet. Alla had ondertussen geregeld dat Elena ook *Whatsapp* had en Elena en ik wisselden de eerste dingen en wat foto's uit. Ik gebruik *Google Translate* voor de *communicatie*, omdat zij alleen Russisch spreekt. Dat ziet er dan in *Whatsapp* uit zoals in bijlage 21.24.8. Ik app ook de Nederlandse tekst, omdat ik anders zelf niet meer begrijp wat er staat en hoe de communicatie liep.

Elena :

Opvallend is de gelijkenis van Elena's kinderen, Evgenia en Vladimir, met hun overgrootvader Andrej:

Evgenia

Andrej

Vladimir

Elena : 'Mijn overgrootvader, de grootvader van mijn moeder, stierf in Wickendorf in Duitsland. Kamp Stalag [nummer onbekend]. Hij stierf in 1944 door ziekte.'

19.2 Andrej na de oorlog

We hoorden van Anatoly dat zijn vader Andrej eerst met een andere vrouw was, met wie hij één dochter had, maar dat ging niet goed, Zijn tweede vrouw was weduwe en had al een dochter. Samen kregen ze drie zoons, waarvan alleen hij, Anatoli, nu nog leeft. Na de oorlog heeft Andrej ongeveer een jaar gedwongen in een kolenmijn in de Donbass gewerkt. Daarna heeft hij als trekker en combinechauffeur op een Kolchoz in de buurt van zijn geboortedorp gewoond en gewerkt.

9

1954, Vrienden en familieleden van Andrej

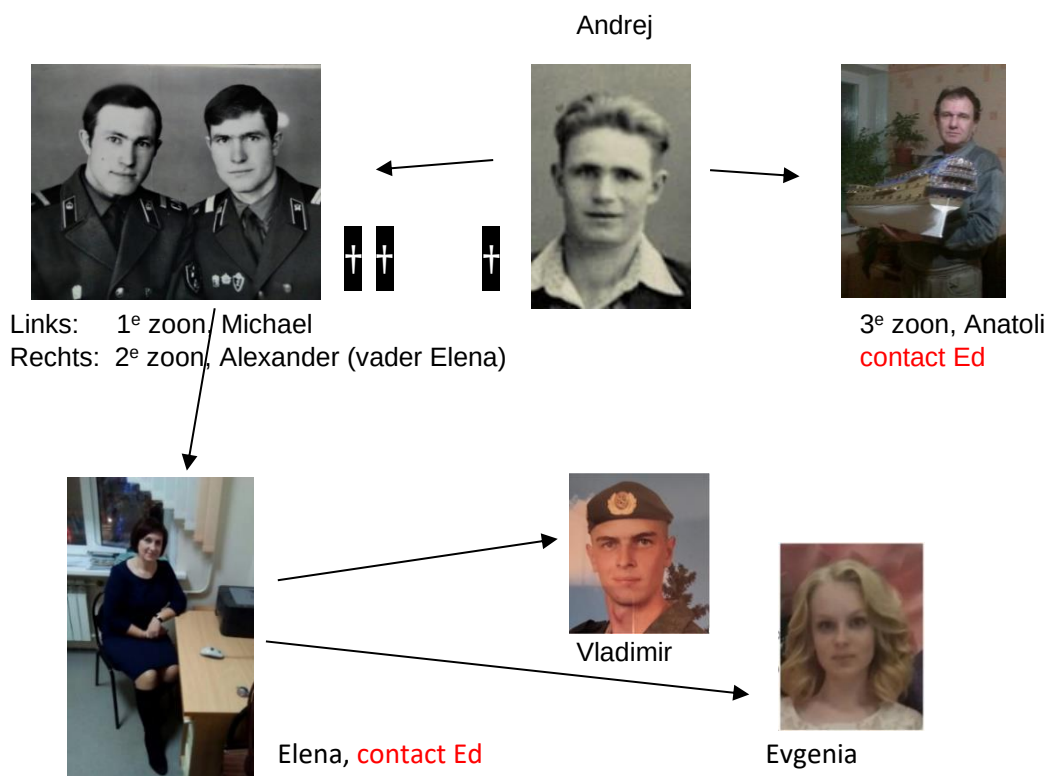
1967: Andrej en Maria bij de bruiloft Evgenia, de de dochter van Maria

Huis, zelf gebouwd in 1966

1977

19.3 Anatoli

Op 26 maart lukt het ons eindelijk om contact te krijgen met Anatoli. Hij was geëmotioneerd, belangstellend en geïnteresseerd. We spraken ruim een uur met hem en Alla tolkte, zodat er een drie-gesprek ontstond.

Over het hol wist hij nog te vertellen dat op een dag Duitsers in het bos kwamen, met honden om te zoeken. Een hond rook de mannen in het hol en begon bij de ingang te krabben. Sasjka sloeg de hond toen heel hard met een stok en de hond ging er jankend vandoor. Ze werden niet ontdekt.

Bij het vertrek uit het hol naar Silvolde hebben ze alle drie (Sasjka, Andrej en Eed) lang moeten huilen. Zijn vader Andrej was twee weken van slag toen hij eindelijk na 27 jaar de brieven van mijn vader te zien kreeg. De brieven van mijn vader liggen nu in het museum van de school, ik heb een kopie daarvan gevraagd (inmiddels gekregen, zie bijlage 18.3)

Anatoly is schilder en heeft mij een portret van Andrej beloofd. Dit gaat wel tijd kosten. Ik zou ze heel graag bezoeken, maar ik kan niet meer reizen. Daarom heb ik hem, evenals Elena, naar Nederland uitgenodigd. Ik heb goede hoop dat één van beiden, of allebei, na de Corona-crisis hier op bezoek komt/komen.

20 Plaqueette en Herdenkingsbord

20.1 De Plaqueette bij Pol

Toen de Coronacrisis voorbij was konden we op 18 augustus 2021 eindelijk een plaqueette en een informatieroute onthullen. Hierbij hebben Elena Kozin, Anatoly Kozin, Willy Pass en Ed Mijnen een korte inleiding verzorgt.

Na afloop was er een afsluitend etentje voor de nauw betrokkenen.

20.2 Het herdenkingsbord in Silvolde

Ook in Silvolde is 2 dagen later een herdenkingsbord geplaatst. In de Kerkenstraat, vlakbij de Hervormde kerk, op de plaats waar in de oorlog het onderduikhuis stond. Het huis is afgebroken. Het bord is 20 augustus in samenwerking met 'Old Sillevold' onthuld.

20.3 Herinneringsroute naar het hol

Naast de plaquette is nog een informatief bord geplaatst met meer achtergrondinformatie over de Russen en het hol.

Russische onderduikers in WO II

De geschiedenis

Eind Mijnen werkte in 1943 en 1944 gedwongen op een boerderij in Duitsland met over de grens bij Wierkerwijk. Daar maakte hij kennis met een Russische krijgsgevangene, Andrij Kozin. Eind tweede onderduik op een boerderij ongeveer 60 meter achter u. Hij vluchtte rond Dinsdag 5 sept 1944 met Andrij en nog een andere Rus uit Oeding en verborg ze hier, want met zijn vriend Martin Muller, in een hol in het bos.

Hij was op deze plaats op een avond geluise van een actie van het verzet, waar hij niet bij betrokken was. In 1995 versloeg eind het ze: "Toen kwam er een man met een zwaarte op en, die zag ik komen en die deed ook iets wat niet mocht. Later hoorde ik dat die man een gehante zonder naar het pomptation bracht. En veldwachter viel uit (Gaandevet, ook lid van de ondergrondse, zat met zijn geweer achter de muur."

Het hol

Ongeveer 150 meter van de schuilkelder, verdroep in het bos, was het hol waar de twee Russen ondergedoken zaten. Er is niets meer van terug te vinden.

Graven van het hol

Eind 1995: "Daar hebben we toen een hol gevonden. We zijn er een hele nacht met drie man daar mee geweest. Het zond hebben we in de sloot gegrond. En dan boortstammen er overboren en toen dunnere takken en heidelagen. Door een laatste mist ook een plant erop konden ze naar binnen."

Format van het hol

Eind: "Ze konden languit liggen, maar ze konden niet goed rechtop zitten. De hoogte was niet genoeg, dat was altijd laag. Dat is voor de jongen wel een opgevoel geweest."

Gehantehouding en eten stelen

Eind en Martin hebben het onderduiken van de Russen sterk gehante. Zeft hun ouders hebben ze het niet verteld! Eind: "Ze kon geen twee verbruiken, nooit! Toen heb ik ze stajie brood gebracht en later stajie bier en zo. Dat was niet meer om ze gansing te eten te geven. Dat is met ketter tagen gewoelen. Ik moest het brood stiekem meenemen."

Mooie tijd

De Russen hebben drie maanden in het hol gansing en dat was een hele moeilijke tijd voor ze. Ze hadden gedacht dat het maar voor een paar weken zou zijn, maar de bevinging stakte en het duurde veel langer.

Ontdekking door Beherman

Eind 1944 werd de situatie vrede moeilijker in verband met de kou en er dringde sneeuw te vallen, waardoor de onderduikers sporen bij het hol zouden achterlaten. Gelukkig werden ze toen gevonden door een 'goud' Nederlandse, een stropje uit Sikkels, Beherman Beherman. Hij kon een veldde in 1995: "Op een donkere avond zijn we kwad van Sikkels naar de hol gansing. Met zijn vieren zijn we in gansing. Lang de spoorlijn langs naar Sikkels gansing."

Sikkels

Van eind december 1944 tot de bevinging op 30 maart 1945 deden de Russen onder in Sikkels, op zolder bij Beherman.

→ Sikkels werd in 1945. Een veldde mediant met 14 maanden 1944 naar het spoor van het hol naar Sikkels.

→ een lichte en lichte, maar niet te veel, Sikkels.

Het hol

Schuilkelder

Roggeveld

Geheime zender

Poffwagen (Hullevog)

U staat hier

Mijnen

Wandelmoute

Wanneer u de rode pijlen volgt (→) die langs de route op paal staan aangegeven, komt u langs de hier beschreven punten. Uiteindelijk bereikt u de locatie van het hol. De wandeling kost u ongeveer 20 minuten.

Schuilkelder

Eind en Martin waren uit Duitsland gevlucht en bang gearriveerd te worden. Daarom sliepen ze 's nachts meestal in deze schuikelder bij het pomptation. De schuikelder was in 1938 gebouwd voor de madewerken van het pomptation.

Het hol

Ongeveer 150 meter van de schuilkelder, verdroep in het bos, was het hol waar de twee Russen ondergedoken zaten. Er is niets meer van terug te vinden.

Schuilkelder

Eind en Martin waren uit Duitsland gevlucht en bang gearriveerd te worden. Daarom sliepen ze 's nachts meestal in deze schuikelder bij het pomptation. De schuikelder was in 1938 gebouwd voor de madewerken van het pomptation.

Het hol

Ongeveer 150 meter van de schuilkelder, verdroep in het bos, was het hol waar de twee Russen ondergedoken zaten. Er is niets meer van terug te vinden.

Schuilkelder

Eind en Martin waren uit Duitsland gevlucht en bang gearriveerd te worden. Daarom sliepen ze 's nachts meestal in deze schuikelder bij het pomptation. De schuikelder was in 1938 gebouwd voor de madewerken van het pomptation.

Het hol

Ongeveer 150 meter van de schuilkelder, verdroep in het bos, was het hol waar de twee Russen ondergedoken zaten. Er is niets meer van terug te vinden.

gemeente [qD] Doetinchem

GANDER Oudheidkundig Verenigd Gander

Vitens

Mijn Vader Eed Mijnen in WO II, Versie 3.02

84

21 BIJLAGEN

21.1 Het interview met Eed Mijnen

Een verslag van een interview met Eed Mijnen door Jan en Ben Belterman over 'De Russen'

Ik heb het zo letterlijk mogelijk uitgewerkt; soms heb ik typisch Achterhoekse zegswijzen vertaald naar Algemeen Nederlands.

De Russen zijn in het hol gevonden door Bernard Belterman uit Silvolde en door hem, in overleg met zijn vrouw en zoon Ben Belterman, opgehaald. Jan was destijds dwangarbeider in Berlijn en dus niet bij de gebeurtenissen in de Achterhoek betrokken.

De sprekers zijn met de beginletters van hun roepnaam aangegeven:

E = Eed, J = Jan Belterman, B = Ben Belterman, JB = beide, JEB = alle drie.

Eed had grote delen van zijn relaas opgeschreven en las daaruit voor. Door de vragen van de gebroeders Belterman kwam hij vaak los van zijn geschreven tekst.

21.1.1 Deel 1: Het interview van Jan en Ben met Eed.

J. Goedemorgen, we zijn hier bij meneer Eduard Mijnen in Megchelen aan de Zwanenburgseweg in Megchelen, nr 2. Meneer Mijnen woonde vroeger aan de Bielheimerweg twee in Doetinchem, Oosseld eigenlijk. Meneer Mijnen vertelt nu het verhaal dat hij, toen hij in Duitsland moest werken bij een landbouwer in Oeding, dat hij daar kennis maakte met twee Russische officieren die daar ook werkten. En meneer Mijnen zal vertellen hoe hij die mensen over de grens kreeg naar Nederland en verstopte bij het pompstation van de Waterleiding Oost Gelderland bij de Pol in Doetinchem. Hoe hij dat allemaal gedaan heeft, hoe hij daartoe kwam en hoe het verder liep. Nu geef ik het woord aan meneer Mijnen.

E. Ik ben daar tewerk gesteld en die Rus Kozin Andrej was 20 jaar, net als ik. Hij was in Smolensk in Rusland als parachutist gedropped en gevangen genomen. We werkten de hele dag samen. En zo zijn we anderhalf jaar samen geweest. Andrej moest 's avonds weer naar het kamp. We kregen wel genoeg te eten daar. Maar er werd geregeld door de nazi's gezegd dat de buitenlanders verder Duitsland in moesten in verband met vluchten, wat toen meerdere keren gebeurde.

J. Jullie deden daar gewoon landbouwwerkzaamheden? Op het veld en zo?

E. Ja, altijd op het veld. Wat de landbouwwerkzaamheden zo zijn.

J. De Russen konden dat ook?

E. Ja die konden dat goed. Die konden nog heel ouderwets met de zeis maaien, beter dan ik.

B. Konden ze ook met machines omgaan?

E. Met machines ook, Andrej was op een groot Kolchoz geweest, maar trekkers waren er toen niet. We moesten met paardentractie werken. Maar ja, wanneer ze dan zeiden “De buitenlanders moeten weer verder het binnenland in”, dan zei Andrej: “Ik ga nooit meer naar een groot kamp, want daar heb ik veel vrienden dood zien gaan”. Dat was in Polen. Een kamp, zo buiten. In het begin werden ze gevangen genomen.

J. Een soort krijgsgevangenenkamp?

E. Ja, daar zaten ze met 60.000 man in een omrasterd terrein en elke morgen waren er paar vrachtwagens vol gestorven. Dat is heel gruwelijk geweest. Dat weten we allemaal wel.

B. Die gingen in een in een massagraf natuurlijk ... Onbeschermd? Hoe kwam dat dan?

E. Ja onbeschermd, van de kou en van de honger. Dan smeten ze er zo een beetje brood in en werd er ruzie om gemaakt. De sterkste won dan, zo is de mens. Zo gaat dat, dan stoot je elkaar aan de kant. Hij⁴² had zich een keer een schoenleest zélf gemaakt! Van hout, dat kon hij. En van oud leer een paar prima schoenen gemaakt, want zei hij :”Als het zover is, moet ik daar mee ver kunnen lopen”. Dat vergeet je nooit meer. Ongeveer 10 september 1944, ik weet het niet precies, hoorde ik de Engelse zender zeggen (toen waren we anderhalf jaar samen geweest) dat de Amerikanen het zuiden van Nederland diep waren binnen gedrongen. Toen heb ik Andrej gezegd dat we er vandoor zouden gaan. “En dan zie ik je zeker nooit weer terug” zei Andrej. Dat vond ik ook niet erg prettig. En dat hij wel naar het grote kamp zou moeten. Toen hebben we besloten, overdag waren we samen op het land, dat hij mee zou gaan. “Och, het was toch snel voorbij” dachten we.

B. Dat was de verkeerde berichtgeving toen. Dat dachten ze allemaal.

5 minuten

E. Toen heb ik met hem afgesproken hem niet dezelfde dag mee te nemen, maar eerst zelf naar huis te gaan om geen argwaan te wekken tegen de Duitsers dat ik hem mee had genomen.

B. Anders dachten ze “die zijn samen weggegaan”.

E. Ja. Ik ging dezelfde avond nog met twee vrienden er vandoor⁴³ om mij niet verdacht te maken. Die twee vrienden werkten ook in Oeding, bij een andere boer. Dat waren de jongens waarmee ik samen naar Duitsland was gegaan en we hadden in Oeding contact met elkaar. Maar die wisten niet dat ik Andrej mee zou nemen.⁴⁴

JB. Dat is verstandig dat je dat verzwegen hebt.

E. Ja hoe meer daarvan weten, hoe slechter het is. De volgende dag ben ik, met de fiets en zonder het thuis te zeggen, naar Winterswijk naar de grens in Kotten gefietst. Daar heb ik de fiets bij een huis gezet, vlakbij de grens. En lopende bij de grens gekomen. Ik stond aan de

⁴² Andrej

⁴³ Marius en Wim

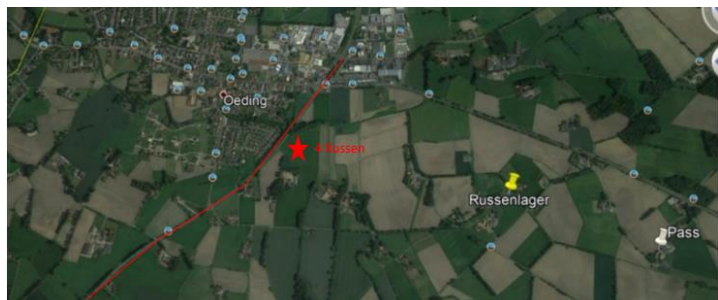
⁴⁴ Marius wist het dus ook niet

rand van een bos en voor mij was een weiland met daar achter een zandweg. Dat weet ik nog heel precies, dat zie ik zo voor me. Daar stond ook douane. Ik zou nooit over dat kale weiland kunnen oversteken. Maar als de nood hoog is, is de redding nabij. Er kwam een Nederlandse boer die wilde gaan melken. Met paard en kar. Ik hield hem staande en zei hem dat ik naar de Duitse kant wilde, om vrienden op te halen. Maar dat ik geen kans zag om dat weiland over te steken. "Oh" zei hij, "die wei moet ik in om te melken en wanneer je in de kar gaat zitten" ... ja, dat was een prima kerel was dat ... ik praatte steeds met hem, ik bleef in het bos staan om met hem te praten, hij hoefde alleen maar te stoppen ... "Dan breng ik je over het weiland tot bij die sloot daarginds". Toen ging ik op de kar zitten met een emmer over mijn hoofd, die boven de kar uit stak. Dat is allemaal werkelijk zo gebeurd. Op een afstand van 30 à 40 meter gingen we langs die Duitser. De boer zette de kar tegen de sloot en begon aan het prikkeldraad te prutsen. Om niet in de gaten te lopen. Ik liet me toen in de sloot zakken. De boer fluisterde "pas op daarginds, 100 meter verder, staat nog een Duitser. En veel geluk". Dit was een prachtkerel. Ik deed mijn schoenen en mijn sokken uit en ben gebukt door de sloot gelopen, omdat er 20 cm water in stond. 100 meter verder kwam ik bij een zandweg en moest weer oversteken. Ik heb mijn schoenen en sokken weer aangedaan en keek heel voorzichtig over de rand van de sloot.

Dat kan ik ook wel zo vertellen, zonder dat ik het lees.⁴⁵ Dat vergeet je toch nooit ... Daarginds links stond een Duitser tegen zijn fiets geleund te praten met iemand die daar aan het melken was. Ik kon niet wachten tot het donker was, want ik was bang dat ik de afgesproken plaats niet kon vinden. Ik kroop zo hoog mogelijk tegen de slootkant en ging zitten. Ik moest tien meter over de zandweg rennen om in een bos te duiken. Ik begon te lopen toen hij voor zich keek. Maar rechts van mij stond een vrouw in de tuin die ik helemaal niet had gezien. Die begon te schreeuwen tegen de douanier "Pas op!". De soldaat liet de fiets vallen, nam zijn geweer van de schouder, maar ik was reeds in het bos verdwenen. Hij riep nog wel "Blijf staan!", maar dat had hij net zo goed tegen de muur kunnen zeggen. Ik rende door het bos in de wetenschap dat het slecht af had kunnen lopen. Ik ben helemaal niet zo'n held en ik was vanaf dat moment erg bang. Ik had het ook gewoon onderschat. Maar ik wist dat ik door moest, want dat had ik beloofd, en die jongens wachtten op mij.

10 minuten

Toen ik het bos uitkwam stak ik weer een weiland over en kwam op de weg van Oeding naar Burlo. Vier Russen die mij hard hadden zien lopen⁴⁶ liepen naar mij toe en vroegen toen dringend : "Du Partizane?" (...*Eed lacht...*) Daar zat ik een beetje mee. Ik zei "nee". "Waarom zo snel lopen?" zeiden de Russen. Om geen argwaan te wekken liet ik mijn 'Ausweis' zien en zei dat ik daar werkte. Toen gingen ze

⁴⁵ Eed leest voor, welk document was dat en waar is het gebleven?

⁴⁶ Dit was vlak bij het Russenlager, iets ten Oosten van Oeding

weer weg, naar het kamp. Zij moesten toen naar het kamp, het was net tijd.

B. Overdag bij de boer werken en 's avonds naar het kamp.

E. Ja, 's avonds naar het kamp. En als het spannend was moest je ze ophalen 's morgens en wegbrengen. Dat kamp dat was gewoon ... daar moet je je niet teveel van voorstellen. Een hele oude grote schuur, wel met tralies ervoor. Ze waren wel opgesloten, maar geen echt kamp.

JB. Werd dat ook bewaakt? Dat was bij Oeding?

E. Ja, dat werd bewaakt. Toen begon het donker te worden en ik moest snel nog 20 minuten lopen tot bij de stroberg. Ik ging bij de plek zitten en een minuut later sprongen Andrej en Alex, nog een vriend, tevoorschijn.

B. Die Alex,.. die Sasjka⁴⁷ zei je, wist je dat die mee zou komen?

E. We hadden afgesproken dat er een vriend mee zou gaan. Dan zat hij niet zo alleen. Ik kende die vriend helemaal niet.⁴⁸ Hij werkte bij een andere boer. Hij zat bij hem in het kamp.

B. Andrej was ook gewond als parachutist toch? Sacha trouwens ook, die was ook gewond. Daarom zijn ze krijgsgevangen gemaakt.

E. Ja ooh ja!, allebei gewond. Andrej aan het been en Sasjka achter aan de bil. Je kunt weten dat Andrej ouder was, hij had iets meer verstand. Naar wat hij toen vroeg toen hij daar

B. Sasjka was namelijk boekhouder, hij hield de boekhouding bij.

E. Ja op een Kolchoz. Hij kon goed schrijven. Alex zei toen tegen mij: "als het moeilijk is dan gaan we toch niet. Nu kunnen we nog terug naar het kamp." Na een kort gesprek zijn we toch op weg gegaan, naar mijn ouderlijk huis. Het viel echt niet mee, want het was stikdonker geworden. Bij de grens hebben we wel 200 meter gekropen om niet op te vallen. Ik durfde niet over de weg. Dus dan maar door het bos, weilanden, prikkeldraad, enzovoort.

B. Hoe groot is die afstand?

E. Waar ik toen was 45 km. Ik had ook gedacht dat ik dat wel in één nacht redde, maar dat ging helemaal niet. We zijn helemaal verdwaald.

J. 45 km gelopen, met zijn drieën?? in het donker?? Jullie hebben overnacht?

E. Ja. Ik wilde de spoorlijn van Winterswijk naar Doetinchem volgen, maar kon hem niet vinden. Het Woold is zo groot en ik liep ook nog verkeerd. Ik wilde richting Aalten, een grote bocht afsnijden. Maar liep over de opgebroken spoorweg naar Bocholt. Daar is een opgebroken spoorweg. Maar een mens heeft ook wel eens geluk. Bij een huis klopte ik op de deur om de weg te vragen. Een vrouw kwam tevoorschijn en begon tot mijn schrik Duits te praten. "De grenswacht komt hier geregeld" zei ze. Ze vroeg waarom we gevlucht waren.

⁴⁷ Alex = Sasjka, beide van Alexander

⁴⁸ Zeer waarschijnlijk was Sasjka dus **niet** Marius' vriend

Daarna liep ze de gang in om op te bellen. Dat was natuurlijk een nazi (*Eed in steektaal: "nazzi"*). Ik heb haar toen de hoorn stuk getrokken en we zijn snel weer terug gegaan.

J. Heb je dat echt gedaan? tjonge je moest wel even optreden.

E. Ja, dat was een lastig mens. Ze vroeg nog veel meer; waarom we op de vlucht waren en ik zag er toch goed uit. De jongens heb ik niet laten zien, die zaten nog buiten.

Reconstructie van de vluchtrout :

Spoor naar Aalten:

Spoor naar Bocholt:

J. Dus ze wilde de politie bellen dat der een vluchteling uhh, jonge jonge jonge ...

E. Ja. Ik heb haar toen de hoorn stuk getrokken en we zijn snel weer terug gegaan. De jongens hadden iets gemerkt en vroegen of ik de weg kwijt was. Ik zei dat het wel meeviel, tegen beter weten in.

15 minuten

Na nog een poos gelopen te hebben, heb ik bij een boerderij de weg gevraagd naar de spoorlijn en gelijk een stapel boterhammen gekregen.

J. Dat waren heel andere mensen! Dat is weer in Holland? Wist je toen dat je in Nederland was?

E. Ja, toen wist ik wel dat ik weer in Nederland was. Ik was maar heel even over de grens. Dat komt omdat er zo'n inham in de grens is, daardoor is het gebeurd. Ik zal nooit vergeten dat er een oude man met een kachelpook achter de deur stond.

JBE gelach ... ja dat was link, het was midden in de nacht.

E. ... Voor het geval ik boze plannen had. Het was ook wel middernacht. Toen we de spoorlijn vonden was ik opgelucht, omdat toen wist dat ik wel thuis zou komen. Maar het

begon licht te worden en we gingen toen in een droge greppel slapen. Overdag konden we niet lopen vanwege de vreemde kleding. 's Avonds weer verder, nu langs de spoorlijn.

J. Hadden jullie vreemde kleding aan?

E. Ja, we hebben zelfs nog onder een Russische mantel geslapen, want Andrej had nog altijd de mantel van de soldaten.

J. Dat waren die gewatteerde, gestikte jassen?

E. Ja!, daar hebben we onder geslapen. Dat weet ik nog. Die hebben we toen in de sloot begraven. Die hebben we daar laten liggen, die wilde ik niet meenemen. Daar stond USSR achterop. Dan liep je direct in de gaten. Dat kun je niet hebben.

JB. (...*Instemmend...*) Je hebt overdag 'overnacht' in de sloot? Dan had je geluk dat je dat brood had gekregen.

E. Ja, daar heb ik ook gewoon om gevraagd, of ik een boterham kon krijgen.

(Opa Herman Mijnen zat op de achtergrond te luisteren en mompelt)⁴⁹

E. De jongens liepen altijd zo'n 40 à 50 meter achter mij. Wanneer ze mij staande hielden zou ik hoesten. Dan konden zij proberen weg te komen, In Aalten⁵⁰ ging er opeens een deur open. Er kwam een man met een zak op de rug tussen ons door lopen. We lagen heel stil. Op de spoorbaan bleef hij staan, keek rond of er ook onraad was en verdween weer. Dan ben je voor elkaar bang; dat was natuurlijk ook iets wat niet mocht ... Toen wist ik dat die man ook bang was gezien te worden. De spoorlijn loopt bij de Pol door het WOG-terrein⁵¹. Daar heb ik ze eerst twee dagen in een stroberg verstopt, bij Muller. Die woonde daar vlakbij het WOG-terrein.

J. Toen was je dus al in Gaanderen aangekomen ... Maar het was een verschrikkelijke tocht.

E. leest nog steeds voor en merkt terloops op: Ja, ik heb het allemaal niet zo uitgebreid op geschreven

B. Je hebt dus twee nachten gelopen?

E. Ja, twee nachten! Omdat ik dacht dat het thuis niet veilig was, omdat ik gevlucht was en ze mij wel eens op konden halen. Daarom heb ik ze daar in de stroberg verstopt. Toen hebben we samen ...

B. En die Muller, die wist het niet?

⁴⁹ Opa mompelt: "... mooie boel ... ". slecht verstaanbaar, opa had een hersenbloeding gehad

⁵⁰ De spoorlijn loopt hier dwars door het dorp

⁵¹ WOG = Waterleiding Oost Gelderland, het lag 100 meter achter Eed's ouderlijk huis

E. Toen wel, toen heb ik Muller⁵² geroepen en gezegd “ik ben weer hier” en toen hebben we samen een hol gegraven. Eerst in de Wrange, boven op de bult, vlakbij 't Onland; wanneer je van 't Onland naar Doetinchem gaat links van de weg, waar nu de camping is.

B. De Rekkenseweg ... Die Muller, die boer, die wist dat jij daar in de stromijt was, wist hij ook dat die twee Russen daar zaten?

E. Toen wel ja. Toen ik thuis kwam toen heb ik hem ..., hij sliep toen in een schuurtje bij Berentsen in de wei⁵³ en daar ben ik naar toe gegaan en zei “hier ben ik weer” en toen heb ik hem dat ook verteld. Hem kon ik dat gerust vertellen. Hij was vertrouwd.⁵⁴

Maar toen zaten ze daar boven op de Wrangebult en toen kwam ik twee dagen later bij Berenten, Kloosterboer⁵⁵ en die zei “ze hebben ook twee Fransen gezien op die bult daar. Daar zitten Fransen.” En toen moest ik snel (... *door elkaar praten* ...) Die waren daar gezien ...

J. Hoe hadden jullie dat gat gegraven?

20 minuten

E. Met de schop van thuis. Boomstammen erover, boom omzagen. Maar dat was maar provisorisch, omdat het toch snel afgelopen zou zijn, dachten we. En toen heb ik nog bij hen boven op de bult gestaan een keer en toen kwamen vliegtuigen heel laag over met een Engelse kroon erop. Toen kwamen de zweefvliegtuigen. In Arnhem met de landing, konden wij daar op de bult zien hoe ze naar beneden gingen. En toen hebben we gejuicht met zijn drieën en zeiden we tegen elkaar: “nu is het afgelopen”.

JBE (...*instemming*...), Nu is het gebeurd, nu is het afgelopen.

E. Maar toen hadden ze de jongens gezien en heb ik gezegd “nu moeten we een andere plek zoeken” en toen heb ik ze, samen met Muller en die twee jongens, op het WOG-terrein, achter het pompstation, op de lange bult. Daar hebben we toen een hol gemaakt. Een beter hol.

J. Dat was toch veel werk?

E. Een hele nacht druk mee in de weer geweest, met drie man.

B. Ja, het was los zand natuurlijk

E. Ja, maar moesten wel het in zakken doen en in de sloot brengen.

⁵² Marius

⁵³ Zeer waarschijnlijk Marius, want die was ook gevlucht en durfde niet thuis te slapen

⁵⁴ Eed en Marius vertrouwden elkaar volkomen. Hun goede vriend en mede Oeding-ganger Wim Spekking hebben ze nooit iets verteld, tot na de bevrijding. Ze waren zeer strikt in hun geheimhouding. Voor zover ik nu weet heeft alleen Marius' broer Gerrit ervan geweten. Verderop beschrijft Eed die Gerrit als “potdicht”

⁵⁵ Een boer vlakbij het Onland en de Wrange

J. In de Bielheimerbeek gooien

E. Nee, dat is niet zo dichtbij. In een sloot. En het zand weer verdoezelen. En dan boomstammen. Twee bomen omgezaagd, dennen. Boomstammen er overheen en toen dunnere takken en toen heiplaggen. Die hebben we een eind verder gestoken en er overheen gelegd. Een klein poortje gemaakt van latten met ook een plak erop en daar konden ze naar binnen. Hun ingang.

B. Hoe groot was dat hol?

E. Dat was ... Ze konden languit liggen, maar ze konden niet goed rechtop zitten.

B. Het was vrij laag, de lengte ging wel, maar de hoogte was feitelijk bijna te krap

E. De hoogte was niet genoeg, dat valt altijd tegen. Altijd te krap. Dat valt zo tegen, wanneer je daar de hele dag in moet zitten. Dat is voor de jongens wel een opgave geweest, gruwelijk.

J. Zat er geen water in? dat lag op een bult?

E. Nee, boven op de bult, daar heb ik voor gezorgd.

J. Het was dus vlak bij jullie huis? wat nu Bielheimerweg twee is?

E. Ja. Dat is achter door het bultje⁵⁶, dan ging ik door de poort bij de waterleiding, daar stond nog een lamp. Toen kwam er nog een keer een man met een zwarte cape om, die zag ik komen en die deed ook iets wat niet mocht. Dat heb ik later gehoord: die bracht daar een geheime zender naar het pompstation.⁵⁷ Dat was Berend Brusse en die keek en die keek, ik dacht ja toe maar, ik had brood bij me, en die ging toen ook de poort in. Ik dacht, wat zou dat wezen. Dat heb later gehoord. Die Harrewich ...⁵⁸

EJB. Harrewich was bedrijfsleider van de WOG die woonde daar ook, Harrewich heette hij, zo'n dikke, die gebruikte een zender, maar (*Eed*) we dwalen wel helemaal af ... Ook belangrijk.

E. Toen kwam ik een keer met de fiets over de weg en toen stond er een peilwagen van de Duitsers, toen waren ze aan het peilen, ze waren al dicht bij de zender. Toen stond hij midden voor het pompstation. En toen sliep mijn vriend samen met mij in de schuilkelder. Hij sliep ook wel eens bij het pompstation, onder bij die motoren.

B. Lekker warm.
schuilkelder

E. En toen heeft die Brusse, toen regende het 's nachts zo, die zei "ik moet even weg". En toen heeft hij die geheime zender gepakt en heeft hem in de rogge gegooid. Toen hadden ze in de gaten dat dat een peilwagen was. En toen zijn ze ook de volgende dag bij ons huis

⁵⁶ Bosje tussen Mijnen en de Waterleiding, zo'n 60 meter ongeveer

⁵⁷ Zie het boek van Inge Volker voor de rol van het pompstation in het verzet

⁵⁸ W.F.J. Harwig

geweest en toen moesten ze allemaal met de rug tegen de muur gaan staan, de hele buurt, en zeggen of er ook wat geweest was.

B. Ze hadden hem gepeild en ze konden hem niet vinden.

E. Ze konden hem niet vinden. Ze hebben hem niet gevonden ... Dat is weer terzijde, maar dat is ook gebeurd.

JB. Ja ja, allemaal in de

E. Veldwachter Vel uit Gaanderen, die zat ook bij de ondergrondse, maar dat heb ik niet geweten, zat met zijn geweer achter de muur.⁵⁹ Wanneer ze hem aanhielden, Duitsers of wie ook, om op te treden. Maar dat wist ik ook weer niet. Hij heeft mij ook wel gezien en gedacht "wat is dat dan?"

B. Dat kan geen kwaad, haha..

muur bij de inrit van het pompstation

E. Nee dat weet ik niet wat hij daarvan gedacht heeft. Zo is het altijd. Ik moest ze altijd eten brengen. Thuis wisten ze het niet, daarom moest ik dat altijd maar zo'n beetje stelen.

25 minuten

B. Gaf je ze brood natuurlijk, maar ook warm eten?

E. Nee, ze hebben nooit warm eten gehad. Dat was ook wel een fout van mij. Later heb ik wel eens gedacht, dat was wel een gebrek.

B. Dat hebben wij later wel gedaan.

E. Ja, gelukkig bij jullie wel.

J. Dus je vader en moeder wisten niet dat vlak bij jullie huis die twee Russen in de bult zaten?

E. Nee, dat moet je ook zo bekijken; ze waren ook bang thuis, maar wanneer ze zouden komen, zoals in het geval met die geheime zender, dan weet ik niet of ze zich wel staande hadden gehouden. Of er iets van verteld hadden.

JB. Ja, ja, natuurlijk.

J. Het was beter niets te weten, dan konden ze ook niets vertellen.

E. Wanneer je niets weet kun je ook niets vertellen. Dat is toch zo?!!

JB. Ja, zo is dat.

E. Dat was toen heel anders als nu. Dat weten we allemaal wel.

⁵⁹ Bij het pompstation staat een lage muur aan weerszijden van de inrit, ongeveer ruim een meter hoog

- B. Ergens kon je een vreemde niet vertrouwen, nooit.
- E. Nee nooit!, geen mens kon je vertrouwen. Ik heb geen mens vertrouwd, ook die Harrewich van het pompstation niet. Anders had ik het die ook moeten zeggen, want die zat ook in de ondergrondse. Maar dat wist ik weer niet. Wij waren burenen, naaste burenen!
- J. Maar het was verstandig niets te zeggen.
- E. Nee, dat was altijd zo. Het was misschien verstandig geweest dat hij het ook geweten had dan hadden ze misschien onder in de kelder kunnen zitten.
- J. Ja .. misschien wel, maar wanneer ze dan huiszoeking doen dan ...
- E. Toen heb ik ze stukjes brood gebracht en later stukjes boter en zo. En mijn vriend, Marius Muller, en zijn broer Gert, die was later opzichter bij de waterleiding, die wist er ook van, maar was ook potdicht, hebben me ook alles wat ze konden in de loods gelegd. Dan haalde ik dat eerst op. Dat valt niet mee om ze genoeg te eten te geven.
- JB. Dat waren jonge kerels, die konden veel eten!
- E. Ik zeg het je! Dat valt tegen hoor, dat is me bitter tegen gevallen.
- J. Je moest het thuis stiekem meenemen, zonder dat ze het in de gaten hadden?
- E. Ja, dat deed ik wel eens tijdens het melken; dan had ik lege flessen en die goot ik dan vol melk. Ongekookt, dat wel, maar dat hindert niet. En dan bracht ik ze elk een liter melk.
- J. Dat kon omdat jullie een boerderij hadden.
- E. Ja dat klopt. En dan ging ik wel eens werken op het land of stompen eruit halen of zo, dan nam ik zoveel mogelijk brood mee. Dan zei moeder : "Eet je zo veel?". Ik zei "Ja". Begrijp je dat?
- J. Hebben ze jou nooit proberen te achterhalen vanuit Duitsland?
- E. Nooit.
- J. Je was thuis ondergedoken, in feite.
- E. Nooit!, Ik weet wel dat ze bij die boer zijn geweest en gezegd hebben; "Ja dat zou die Hollander wel gedaan hebben". Toen heeft die boer gezegd, dat was een hele goede boer, van de goede zijde, "Oh helemaal niet, echt niet!". Hij (*boer Pass*) luisterde altijd naar de Engelse zender. "Het bestaat niet dat hij dat gedaan heeft, want hij was allang weg. Hij was eerder weg". Dat is goed afgelopen.⁶⁰ Maar dat heb ik nooit goed begrepen dat ze het niet hebben nagezocht. Maar er vluchtten er toen veel, dat moet je je wel realiseren. Want toen wij gingen kwamen er zeven Hollanders aanlopen en wij konden ze niet meer waarschuwen, want er stond douane tussen het huis en de schuur bij Blankert (?). Die kregen ze. En die brachten ze

⁶⁰ De 'truc' om eerder te gaan en die Russen later op te halen heeft dus gewerkt

weg, met twee commiezen brachten ze die weg naar kantoor. En toen konden wij erdoor. De één zijn dood is de ander zijn brood.

JB Inderdaad, Ja! Echt afschuwelijk, het is niet anders...

E. Zo'n hele lange vent liep voorop, ik weet nog goed; hij liet de zak vallen, daar had hij de kleren in. Ik had wel medelijden met ze. Zij kwamen van verder weg en wisten de weg niet zo goed.

E. En zo heb ik ze voortdurend brood gebracht. Dat heeft een maand of drie geduurd en toen de tijd dat het begon te vriezen en zo.

B. Wanneer heb je ze meegenomen? Welke datum was dat?

E. Ja, wanneer was die landing in Arnhem?

J. 17 september

E. Dan was het een dag of vier à vijf daarvoor, maar dat weet ik niet precies⁶¹

B. Ongeveer 12 september⁶²

E. Ja, ongeveer. Want ze hebben maar even daar op de Wrange op de bult gezeten. Een week. Langer niet.

J. Jah, jah en daarna kwamen ze in het hol bij jullie.

E. Eerst nog die landing gezien, boven op de bult. Eerst twee dagen in de hooiberg en toen op de Wrangebult, in de varens, waar nu de camping is.

30 minuten

E. Maar het was ook beter voor mij, de waterleiding was veel dichterbij. Dat was een beetje afgerasterd, een beetje vrij terrein. ... We hadden een vaste plek afgesproken waar ik ze brood bracht, dat was bij zo'n put. Zo'n boorput van de waterleiding was dat.

J. En dan legde je dat daar neer?

E. Nee, dan kwamen ze. Dan wachtte ik gewoon tot ze kwamen. Ik had tijd genoeg, ik sliep 's nachts toch ook in de schuilkelder, ook al omdat ik bang was (... *onverstaanbaar* ...)

J. Oh daar sliep je zelf ook. Je sliep ook niet thuis

E. Nee, daar konden we⁶³ net in zo. Dan moesten we altijd op onze zijde blijven liggen. We konden niet op de rug liggen. Dat was te klein, te smal. Ja, want ze konden je elk ogenblik

⁶¹ Waarschijnlijk iets langer: twee nachten lopen, twee nachten bij Muller in de hooiberg en een paar nachten op de Wrangebult. Dat is bij elkaar al zes nachten.

⁶² Waarschijnlijk 10 of 11 september ...

⁶³ Hij was bang dat de Duitsers hem nog kwamen zoeken vanwege de vlucht. Hij heeft het over 'we'; ik denk dat Marius daar ook sliep

toch nog weer op komen halen. En dan kwam je natuurlijk niet bij een boer, dat weet je ook wel.

B. Nee dan ging je meteen op transport.

J. Ja, ja, dan was het helemaal niet best. En je wist ook niet wat die boer gezegd had.

E. Nee dat wist ik niet, Ja ik wist wel dat hij heel heel, hij wist gewoon dat wij er vandoor gingen.

JB Het was een goede. Ze wisten het wel?

E. Ooh, dat was een prima kerel.

J. Ze misten die Russen natuurlijk in dat kamp.

E. Hij wist niet dat die Rus er vandoor ging, dat niet. Dat hadden we niet verteld.

J. Die werden dus door de leiding van dat kamp waar ze 's nachts moesten slapen, gemist?

E. Jaha, oh ja! zeker! Ze hebben daar alles afgezocht.

J. Want jij sliep bij die boer maar die twee Russen niet, die moesten elke avond naar dat kamp op dat kamp. Die misten ze dus...

E. Ja direct, ze moesten 's avonds op tijd binnen zijn, hoe laat weet ik niet meer precies, zeven uur of zo, en wanneer het dan over tijd was dan belden ze al naar de boer "hoe zit dat?". Moesten ze overwerken of zo. En wanneer het spannend was, dat moest ik ook wel eens doen, dan moest je ze 's morgens om half vijf, kwart voor vijf, al ophalen. Dan moest je er een stuk of tien meenemen en dan rondbrengen.

J. Moest jij die ophalen?

E. Ja, daar moest je dan voor tekenen, dat er geen vandoor ging. Maar daar kon je toch niets aan doen, flauwekul.

J. Dus jij was belast met het ophalen van die ...

E. Ja, of de boer. Zo was dat daar ...

J. Ging dat lopend, of moest je ...

E. Lopend! Ja, ik ging dan met de fiets. Die jongens moesten lopen, die hadden geen fiets. Er waren er veel die konden niet eens fietsen.

E. Oh ja, nu komt het dat je vader ze daar vind ...

E. Toen zat ik er een beetje mee in de benauwdheid, omdat er sneeuw zou komen en dan met speuren.

J. Ze konden dan zien waar je gelopen had ...

E. Wat moet ik in vredesnaam doen, moet ik ermee naar huis, in de schuur maar eens, of zo en toen ook weer de bevrijding in de persoon van Belterman. Want toen kwamen de jongens 's avonds toen ik ze brood bracht een keer bij me en toen zeiden ze : "een man heeft ons gevonden". Ik zei : "hoe kan dat dan?". Ja, die had daar gelopen en hij zag rook uit de grond komen. Nou, geen rook, want ze rookten niet maar wasem.

J. Trillingen, wasem, trillingen van warme lucht en die warmte stijgt op ...

E. En die is daar beginnen te graven en, ze zijn al heel bang geweest natuurlijk, die deed het luik open en zag die jongens daar zitten. Hij schrok zelf natuurlijk zeker zo hard als de jongens.

JBE. (...Door elkaar pratend...): Hij had ook niet verwacht. Je weet niet wat je ziet. Hij had misschien wel verwacht dat er iets in zat, maar niet dat er mensen in zaten. Dat er iets begraven was of zo, één of ander spul. Ja wat denk je daarvan.

E. Gooh..., die heeft toen met ze gepraat en zo en gezegd "dat is zo toch ook geen leven zo". Ja er was er één die eten bracht. Ja had hij gezegd, "dan breng ik jullie ook wat". En toen heeft dat misschien één of twee dagen geduurd, dat weet ik niet hoe lang.

B. Ik dacht iets langer, een kleine week?

E. Een kleine week misschien. En toen zeiden de jongens "de man", "ik zei hoe heet die man dan en waar komt hij vandaan?". Ja, Silvolde konden ze al wel zeggen, ik kon ze behoorlijk goed begrijpen, plat Duits. En hij heette Beltman of Belterman of zoiets en die wilde hen naar zijn huis halen.

35 minuten

J. Vertrouwden ze dat wel?

E. "Moeten we dat doen", zeiden ze. "Kunnen we dat vertrouwen?" Ik zei, "ja jongens dat kun je vertrouwen, want anders hadden ze jullie al lang opgehaald. Dan had Belterman de Duitsers al lang gebeld en dan was je al lang weg geweest".

J. Ja, dat is natuurlijk zo,

B. Ze hadden ook al een paar dagen eten gekregen, dat doe je dan niet.

E. Inderdaad, dat doe je toch niet want dan ben je ook al schuldig. Ik zei: "dat kun je rustig doen en het is beter, want er komt sneeuw". En dat wisten jongens ook wel. "En wordt je ontdekt". En toen werd dat afgesproken, dan en dan zou hij ze ophalen en dan gingen ze weg. Ik zei: "dan moet je Belterman zeggen dat hij die avond later hier moet komen, dan wil ik even met hem praten. Om te zorgen voor wat eten en om contact te houden". Ja, dat zouden ze doen. En ben ik de volgende avond vroeg naar het bos gegaan en toen ik ben daar gaan zitten in de struiken daar aan de spoorbaan en jawel hoor: daar gingen ze. Ja mooi is dat, goh ... Je vader voorop liepen ze weer langs de spoorbaan.

B. Ik zat een eind ervan af.

E. Daar hebben ze nog een tekening van gemaakt

- J. Heb ik, heb ik bij me (*Jan spreekt opgewonden*)
- B. Ik zat dus een eind buiten de waterleiding op wacht.
- E. Ooh, en ik ín de waterleiding ...Als er wat gebeurt was ...
- B. Later zijn we langs de spoorlijn gelopen. Toen heb ik voorop gelopen dan die twee Russen en dan vader.
- J. Lopend naar Silvolde?
- B. Ja, wat moest je anders.
- E. Ik maakte onderweg bij het station wel een omweg.
- B. Ja, ja, natuurlijk ...
- E. Ik vond je vader verschrikkelijk moedig. Hij kende ze helemaal niet. Vreemde mensen, vreemde jongens en om dat te doen .. Dat hadden er hem niet veel nagedaan hoor!
- J. Ja ja, je weet niet wat je dan boven het hoofd hangt. Ja, ja, hij was wel zo.
- E. Een kordate kerel was dat, gruwelijk. Ja (*...onverstaanbaar...*) dat was toch een man, ja. En toen hebben we contact onderhouden nog wel.
- B. Jij bent nog een paar keer bij ons geweest.
- E. Jaah!, jaah!.... Dat weet ik nog ... Dat was ook een keer, toen ben ik bij jullie geweest en toen zaten er een stel Duitsers onder.⁶⁴
- B. Die kwamen zo binnen vallen en die vroegen of ze bij ons even mochten rusten en zo, die hadden nog rum en zulke dingen bij zich.
- E. En toen zat ik er al een beetje mee. Ik dacht, goh nu loop ik hierbinnen, ik wilde naar de jongens, boven. En toen zei je moeder "kom maar". Ze ging zo met me mee, ging zo de trap op naar boven. Dat is waar gebeurd, historisch! En toen was ik boven en toen zeiden de jongens tegen me: "wat zijn dat, zijn dat Duitsers?". Je kon ze horen praten!
- B. Een planken vloer hè
- E. Ze waren vreselijk bang. Ik zei, dat ze niet bang hoefden te zijn, dat het wel goed zat. Dat was gewoon Wehrmacht, maar daar kan een verkeerde tussen zitten.
- B. Dat waren een paar jongere jongens, die vroeger in het jeugdgebouw lagen. Bij de kerk. Die verveelden zich 's avonds, hadden rum en zo bij zich. Maar wij konden die natuurlijk niet in huis hebben hè. Dat hebben we afgewimpeld. Maar je kon ook niet te bot zijn, want dan vonden ze het vreemd.
- E. Hier heb ik nog staan.⁶⁵ 's Nachts gingen ze wel eens rondlopen, zich een beetje wassen. In een vuile sloot natuurlijk.

⁶⁴ In de kamer

⁶⁵ Eed had zijn verhaal dus op papier, waar dat gebleven is weten we niet

B. Dat was nog in dat hol?

E. Ja, en ze verloren de moed ook wel eens. Ik heb een keer meegemaakt dat Andrej alleen kwam en zei “Alex wil weg. Het duurt te lang”. Ik heb misschien een fout gemaakt; ik kon Andrej beter verstaan dan Alex. Dan voelde Alex zich terug gestoten. Andrej zei: “jij praat nooit met Alex, maar altijd met mij”. Zo het nieuws vertellen en zo.

B. Met Andrej had je ook gewerkt.

E. Daar had ik mee gewerkt anderhalf jaar! En Alex kende ik helemaal niet. Ik kan me dat van Alex ook wel weer begrijpen. En het komt gewoon doordat het heel moeilijk zitten was. En het duurde maar en het duurde maar. Telkens vroegen ze: wanneer is het afgelopen, of de Amerikanen al verder gekomen waren of niet. Het was vreselijk vervelend hoor! Je kunt er nu vlot over praten, maar het was vreselijk. Het duurde maar en het duurde maar. Voor alle mensen! Voor alle Nederlanders!

B. Maar voor hen, wanneer je in zo’n hol zit hè ...

J. Je zit er dag en nacht!

E. Ze dachten, daar komt geen einde aan ...

J. Tot wanneer hebben ze eigenlijk in dat hol gezeten?

EB. Januari was het niet. Nee het was voor de kerst. Rond de kerst.

B. Het begon te sneeuwen

B. Even voor de Kerst hebben wij ze opgehaald.

E. Tegen kerstmis heb ik hier staan, precies weet ik het niet meer, toen begon het te vriezen, dat heb ik al verteld...

B. Toen begon de sneeuw te komen.

E. *(je hoort Eed bladeren, hij begint weer voor te lezen)*⁶⁶ ja uh, kwam met de fiets door de struiken, dat was je vader dan. Dan zegt hij “vriend zal ik maar zeggen” en drukte mij de hand.” Ik ben Belterman en haal deze jongens naar huis, in Silvolde, dit is zo geen leven”. Ik kon zo al aan die man zien dat hij kordaat was. Wat een opoffering voor jongens die hij niet eens kende. We spraken af dat hij twee of drie keer in de week zou komen, om wat ik kon missen aan eten op te halen. ... Ja dat heb ik al verteld, dat ik langs de spoorlijn zat dat weet je al. Voorop zwijgzaam maar zelfbewust. Hij was voor mij de reddende engel, dat mag wel gezegd worden. Om twee mensen in de oorlog te eten te geven, voor een burgergezin, vond ik behalve gevaarlijk ook heel moeilijk. Ik ben nog een paar keer bij ze geweest. Eén keer ben ik bij ze geweest toen de Duitse Wehrmacht beneden in de keuken zat. En mevrouw Belterman stuurde mij gewoon naar boven, naar de jongens. We konden ze horen praten. Ik stond versteld van de moed van deze mensen.

⁶⁶ Deze tekst staat letterlijk in het boek van Inge Volker ... Leest Eed uit het boek, wat in 1996 is uitgegeven, of had hij een ander document wat later weer (deels) is opgenomen in het boek?

B. Mijn moeder was eigenlijk bang hoor, die was echt bang.

JB.. Toch deden ze dat ! Ja!

E. Belterman Bennie was toen 18 jaar en kan nu beter zelf verder vertellen. Na de bevrijding zijn ze nog enkele weken bij ons geweest en zijn toen per fiets richting Winterswijk vertrokken. Ik ben mee geweest tot aan de grens en het afscheid viel me zwaar. Andrej heeft me nog een keer geschreven dat hij goed thuis is gekomen, hij is getrouwd, heeft drie zoons en heeft het wel goed gemaakt.⁶⁷

J. Eén koe, één varken en 30 kippen ...

E. Ja. De familie Belterman heeft heel veel goeds gedaan. Dat wilde ik nog even zeggen

B. Dat was echt gevaarlijk, maar daar denk je op dat moment niet aan.

E. Wie deed hem dat na. Een paar onbekende jongens, een paar onbekende jongens in huis halen. Onbekende, hele onbekende jongens ...

J. Je wist ook niet wie en wat het was.

E. Voor mij was het wat anders. Ik had anderhalf jaar met Andrej samengewerkt! Dan wordt je hele goede vrienden. In de middagslaap sliepen wij bij elkaar en wanneer we een pakje tabak hadden verdeelden we dat samen, van één sigaret maakten wij er vier. Toen waren we zo, we meenden dat we moesten roken. Zo was dat toen. Dan wordt je heel vertrouwd met elkaar. Net als broers.

J. Die Andrej, daar had je mee samengewerkt? Die Sasja werkte bij een andere boer?

E. Bij een andere boer, ja.

J. Oh ja, en die kenden elkaar weer van dat kamp natuurlijk.

E. In dat kamp. En toen zei ik tegen hem, "neem dan maar een vriend mee. Je weet zelf wel wie je het beste kunt vertrouwen".

J. Met twee was beter dan alleen.

E. Het is beter, als het een poosje langer duurt dan zit je niet alleen.

J. Ja, dat was goed bekeken.

E. Ja en dat is allemaal op het terrein van de waterleiding geweest. Op de Lange Bult heette dat, heette dat vroeger. Recht achter de Waterleiding, ik weet de plek ook nog wel. Je kunt er trouwens niets meer van zien.⁶⁸ We hebben daar 's nachts, Marius Muller en ik, met de zaag gewoon twee dennen omgezaagd. Daar hadden we ook een beetje een hekel aan, dat

⁶⁷ Dat was pas in 1973, de reden voor die late reactie staat beschreven in het verslag)

⁶⁸ Ed: ik ben 27 augustus 2020 met Ans Muller, Toon Mijnen, Peter Bresser en Jan Willem Klein Poelhuis geweest om de plek te zoeken. Zowel Ans als Toon hadden het lang geleden al eens met resp. Marius en Eed gezien. In het bos waren ze het eens over waar het ongeveer (50 meter nauwkeurig) geweest is. Ze konden niets herkennen c.q. terug vinden

maakt lawaai! Alles⁶⁹ weggegooid. Ja, het was toen zo; de hele Oosseld⁷⁰ kwam dennen stelen, overal. Dus het was niet opvallend dat daar takken lagen. Dat was geen punt.

J. Maar het moest maar gedaan worden.

E. En, ik wil best toegeven, het grootste drama was dat het te lang duurde. Ik heb het totaal onderschat. Maar er was geen terug meer mogelijk. Dat zeiden we ook tegen elkaar.

J. Nee, nee, Je kon niet meer stoppen.

E. Je kunt niet meer terug.

J. Het eten brengen was natuurlijk een heel belangrijk iets hè.

E. Dat was niet gevaarlijk omdat ik helemaal niet (...onverstaanbaar...)

J. Je woonde dichtbij natuurlijk.

B. .. een probleem om aan het eten te komen steeds.

E. Ja, het was oorlog. Wij hadden als boer nog wel wat, dat wel.

B. Jawel, maar je moest het thuis op de één of andere manier ...

J. Verdonkeremanen.

45 minuten

E. Dat had Marius Muller een keer, dat heeft hij laatst nog verteld. Die heeft een zakje met rogge achterover getrokken met het dorsen. Zonder dat ze het thuis wisten. Toen heeft hij dat verstopt in de Ooijmanslaan. Snel weggedragen. En toen wilde hij het 's avonds pakken en toen was het weg.

J. Iemand anders gevonden.

E. Ik zei: "dan heb je niet opgelet, want er is er daar één geweest".

B. Die hem gezien heeft waarschijnlijk.

E. Die heeft gedacht, dat is mooi voor mij. Zie, zulke dingen gebeurden toen in de oorlog.

B. Het is niet reëel maar denkbaar: die man had misschien ook honger.

E. Die had ook honger! Met dorsen dan kwamen er bij ons 's avonds altijd zo'n dertig man uit Gaanderen. Allemaal een zakje van 30 pond. Daar gaven ze dan roggebrood voor. Dat verstopten wij dan snel. Wanneer je een goede controleur had bij de dorsmolen...

J. Dan kon je nog wel eens een beetje matsen.

⁶⁹ Takken

⁷⁰ Een wijk van Doetinchem aan de Gaanderense kant

E. Oh die Jan Es uit Gaanderen en zo. Wanneer hij dan zo deed met de hand dan wist je het al.

JB. (...*Instemmend*...) Dan wist je het al.

E. Onder het ledikant en overal verstopte je het.

B. Ik weet nog dat ik een keer in de buurt van Sinderen met vader rogge heb gehaald, toen was het zo glad, Toen ben zo vaak op één zijde gevallen met de fiets, met die zak achterop, dat mij in Silvolde de helft van het stuur afbrak. Zo vaak was ik op één kant gevallen.

E. Maar ik had veel beter daar kunnen blijven ook!⁷¹ De Russen zijn helemaal niet afgevoerd. Toen Andrej daarheen gegaan is, zijn die Russen er nog geweest. Dat heb ik de boer gevraagd. Ze hebben ze helemaal niet afgevoerd.

B. Voor hetzelfde geld hadden ze ze wél afgevoerd en wanneer je dat later gehoord had, had je gedacht “had ik het maar gedaan”.

J. Je kon niet in de toekomst kijken. Je wist niet wat er nog ging gebeuren.

E. Maar ik heb hier veel meer met de bommen meegemaakt, ik was toevallig in Doetinchem met het bombardement.

47 minuten Einde opname van deel 1.

21.1.2 Deel II: Interview van Jan Belterman met Ben Belterman

(Eed is niet bij de navolgende geluidsopname betrokken geweest)

J. Het tweede deel van deze geschiedenis wordt verteld door de heer Bennie Belterman, die indertijd 18 jaar was. Hij woont thans op de Waterstraat zes in Ulft.

B. (*Leest voor*) Ja nu het vervolg op het verhaal van Eduard Mijnen. Mijn vader, Bernard Belterman uit Silvolde, was een natuurmens. Maar ter aanvulling van de oorlogsrantsoenen was hij ook wel eens uit op wat wilde konijntjes. Het zal medio oktober zijn geweest, dat hij achter het W.O.G.-pompstation bij de Pol in Gaanderen, in het bos liep. Daar werd plotseling zijn aandacht getrokken door iets vreemds. Op een kleine plek steeg lucht op, alleen op die ene plek. Hij liep er op af en trok aan wat planten en een in de grond gestoken stok. Tot zijn verbazing kwam er een soort deksel omhoog en keek hij in de angstige gezichten van twee mannen. In gebroken Duits vertelden ze Russische gevluchte krijgsgevangenen te zijn. Mijn vader beloofde 's avonds terug te komen om ze eten te brengen. Ze spraken een bepaald fluitsignaal en een bepaalde tijd af. Na een aantal dagen ontstond er een onderling vertrouwen en werden ze mededeelzamer.

Ze vertelden toen door een man die dichtbij hun hol woonde uit Duitsland te zijn meegenomen en hier verstopt. Later kregen we ook contact met wat later bleek Eduard

⁷¹ In Oeding

Mijnen te zijn. Eerst wilden we zijn naam niet weten in verband met een eventuele arrestatie door de Duitsers. Bij verhoor en mishandeling konden we dan zijn niet noemen. Op dat soort dingen was je altijd verdacht.

Ik ben nu overgegaan op de 'we vorm', omdat ook ik regelmatig 's avonds een warme hap en brood aan hun bracht. Zelf moest ik zeer voorzichtig zijn in verband met de spertijd, ontduiken van de arbeidsdienst en het niet werken voor de 'Organisation TODT'. De heer Mijnen vertelde heel blij te zijn dat we het eten brengen konden overnemen. Omdat hij thuis niet durfde te vertellen wat hij gedaan had. Zijn ouders waren er erg bang voor. Het hol waarin ze zaten was niet groot. Ze moesten gebukt op stro zitten en konden zich amper bewegen. In het donker namen ze wat beweging en wandelden rond in de omgeving van hun hol. Dit ging allemaal goed tot ongeveer medio december. De winter kwam en er viel al vroeg sneeuw. Het fietsen van Silvolde naar de Pol viel op slechte banden niet mee.

50 minuten

Maar erger was dat men onze voetsporen in de sneeuw kon volgen. Na rijp beraad besloten we, mijn vader en ik, de beide Russen op te halen en bij ons thuis in Silvolde onder te brengen. Op een donkere avond zijn we lopend van Silvolde naar de Pol gegaan. Met zijn vieren zijn we in ganzenpas naar de spoorlijn gegaan. En vervolgens via het paadje vlak naast de spoorlijn op pad gegaan.

J. Dus jullie haalden ze toen uit dat hol?

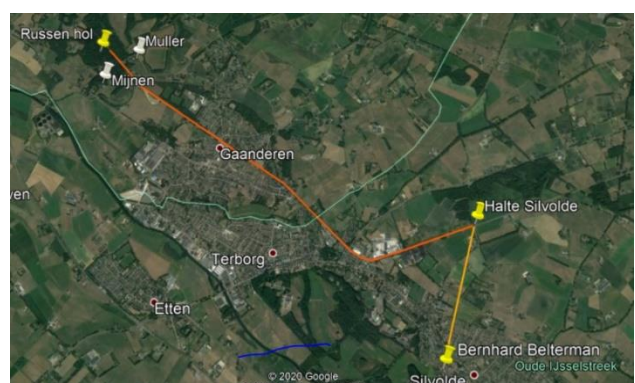
B. Uit dat hol!

J. Dat was afgesproken, die mensen wisten dat dat ging gebeuren?

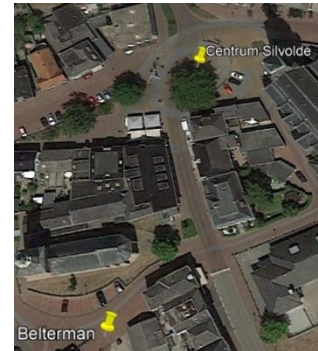
B. Ja! Ja, ja

J. Toen was het donker en konden jullie dat in het donker doen en in het donker vinden?

B. We wisten daar zo ongeveer de weg. Eerst liep ik, dan een tussenruimte, dan Andrej Kozin en Sasja Dekasjov, de twee Russen, en dan weer een redelijke afstand en dan mijn vader. Die spoorlijn hebben we gevolgd tot de zgn. Silvoldse halte, tussen Terborg en Varsseveld. 'De Munsterman', iets verder dan de Munsterman. Vervolgens zoveel mogelijk binnendoor, zelfs door de tuinen. En uiteindelijk zijn we behouden in de Kerkstraat in Silvolde aangekomen. Het moet die avond en nacht koud zijn geweest, maar daar heb ik door de spanning niets van gemerkt.

Ons huis in de Kerkenstraat, tegenover de NH kerk, bestond uit twee kamers, twee slaapkamers, een keuken, een bijkeuken een dichtgetimmerde kelder in verband met de huiszoeking of evacuatie. En een grote zolder waarop een kamer was afgetimmerd. Die kamer bestond uit dunne houten balkjes en wat latten, waarop jute was gespannen, wat weer was beplakt met behang. Om de kou te weren, het was geen beschoten kap⁷², hebben we stro aangebracht aan de buitenkant en bovenop de kamer. Dit werd het Russische verblijf.

J. Hadden jullie dat tevoren in gereedheid gebracht?

B. Die kamer was er al. Maar dat stro hebben we toen gedaan.

J. Was er wel aan stro te komen?

B. Ja, Vader werkte bij Kemperman, de houtzagerij, en die hadden nog paarden, dus daar was ook stro. Dat was te versieren. Het was gemeubileerd met een tweepersoonsbed, een tafel en een paar stoelen. Overdag vermaakten ze zich met het vlechten van stro, het fabriceren van mandjes en kleine korfjes.⁷³ Wat houtsnijwerk. Ze konden zich weer normaal wassen en scheren, languit slapen. En ze kregen weer drie maaltijden per dag. Dat viel wel eens tegen, want eten was natuurlijk schaars. Ze hadden meer aanspraak, konden 's avonds in de warme huiskamer zitten.

J. Kon dat wel. Kwamen ze naar beneden?

B. Ja, deden we de deuren op slot, voordeur en achterdeur en konden ze beneden zitten. En dan luisterden ze naar de Russische uitzending op de radio. We hadden net zo lang gezocht tot we een Russische zender vonden. Zo konden zij de opmars van de Russen helemaal volgen. Wij hoorden altijd als eersten welke steden ze bezet hadden en twee dagen later gaf radio Oranje pas de vorderingen door. Die Russen wisten dat natuurlijk eerder. Het eten gaf wel wat problemen, want we hadden voor Andrej en Sasja natuurlijk geen distributiebonnen. We gingen dus veel de boer op voor rogge, eieren, etcetera. En ook Eduard Mijnen kwam af en toe wel eens aan om even wat af te schuiven. Dat kon hij dan thuis op de één of andere manier achterover drukken. En dan kregen wij dat weer. We kregen ook wel eens wat bonnen via de ondergrondse en wat geld. Dat gebeurde steeds meer. Via de houtzagerij van Kemperman te Silvolde, waar mijn vader chauffeur/voerman was konden we aan hout komen om te koken en een beetje verwarming. Zeer weinigen wisten van het verblijf der Russen bij ons. Zelfs de buurman niet. Veel mensen vonden het wel vreemd dat 's avonds de voor- en de achterdeur op slot zat. Wat eerder nooit het geval was geweest. Eén en ander was door ons te verklaren door te wijzen op de beroerde tijd en de inbraak en al zulk soort dingen. Voor we de deur open deden konden de Russen zich in een andere kamer verstoppen en wij de sporen wat uitwissen.

⁷² Alleen kale pannen als afscheiding met de buitenlucht

⁷³ Waarvan Marius en Eed er dus elk één van gekregen hebben en die we nog steeds hebben

Een kopje waaruit ze gedronken hadden werd dan snel weggezet en dan was er dus niets aan de hand.

55 minuten

En af en toe moesten mijn vader en ik wel eens een paar dagen werken voor de Organisation TODT, om geen controle thuis te krijgen, want dan natuurlijk uhh.. was het fout gegaan. Het ging allemaal redelijk goed zo, tot een paar uur voor de bevrijding. Op 30 maart 's middags begon een artilleriebombardement. Telkens series van drie: pom, pom, pom. Even wachten en dan weer pom, pom, pom. Die inslagen kon je horen. Wij en zeker de Russen met hun oorlogservaring hoorden elke serie dichterbij komen. En op een gegeven moment voel je dat het fout gaat. Net voor de laatste serie ... van drie ... Nee nee, van de laatste serie die we hoorden viel de derde precies op de punt van de zijgevel bij ons. En net daarvoor hoorden we beide Russen van de zolder springen. Ik denk dat ze de trap niet gebruikt hebben want ze kregen haast (*..grinnekens..*) Die voelden gewoon, wij voelden het ook aankomen, dat het mis zou gaan. Dat kon niet uitblijven. Het kwam zo steeds dichterbij, dichterbij, dat is mis. Vader, moeder, mijn oudste broer en ik doken onder de tafel en na de knal renden we bij ons de achterdeur uit en bij de burens weer binnen. We lieten ons daar in de kelder vallen. Dat was een stevige kelder met zo'n gewelf. De buurman en zijn vrouw en zijn kinderen waren stomverbaasd ons viertallen met twee wildvreemde raar uitziende kerels in de kelder te zien komen! Na onze verklaring vonden ze het prachtig en zeiden niets van de Russen te hebben gemerkt. Al die tijd hebben ze er niets van gemerkt. Niets van gehoord ook. Die zolder, dat was maar een vrij dun tussenstukje tussen de buurman en ons. Dat was bijna niets. Die hebben zich heel rustig gehouden daar. De beschieting was intussen gestopt en we zijn voorzichtig de kelder uit gegaan en ons eigen huis weer binnen. Eerst konden we amper wat zien door alle stof en spul. We dachten eerst dat het rook was, maar het bleek alleen maar stof te zijn. We hadden al snel door dat er geen brand was. Een groot deel van de pannen was eraf, het plafond zat vol gaten ... Het bed en de tafel op de kamer van de Russen zat vol gaten door de granaatscherven. Als ze boven gebleven waren dan hadden ze het niet overleefd, daar ben ik vast van overtuigd. Later bleek dat er een buurvrouw was, van Gerritsen die naast ons woonde, die was door dezelfde granaatscherven .. die ene helft is dus naar bij ons naar binnen gegaan, en de andere helft ging naar buiten. Omdat hij op de punt van de zijgevel viel. Is zij dus daardoor getroffen en overleden. Een poosje later hoorden we een vreemd geratel en vreugdekreten. Dat geratel kwam, zo bleek later, van een brencarrier van de Canadese legergroep. En toen waren we dus vrij. Wij natuurlijk blij en die Russen ook. En ik heb toen een paar stevige Russische zoenen op de wang gehad! (*.. gelach ..*) Dat was gewoon spontaniteit hè,

Bij de Duitse boeren in die kampen hebben nog veel meer Russen gezeten en we kregen veel bezoek⁷⁴ en er werden allerlei plannen gemaakt om zo snel mogelijk weer Russisch gebied te bereiken. Nou wilde het toeval dat er eind april 1945 een Russische officier met twee Canadese collega's op inspectie was in Silvolde. Dat vertelde ik en heb ik Andrej en Sasja gewaarschuwd. Die zijn op klompen of oude schoenen, dat weet ik niet meer, in elk geval in burgerkleding en alles naar die Russische officier gegaan en hebben zich keurig gemeld. Hand

⁷⁴ o.a. Victor, die ook op de foto staat met Andrej, Sasjka, Marius en Eed

aan de pet en hun verhaal verteld. Wat er gebeurd was. Ze waren allebei gewond. Kijk, wanneer een Rus zich overgeeft dan is het niet best natuurlijk. Dat mag ergens niet hè. Ze moesten zich dood vechten. Maar ze waren allebei gewond en dan wordt dat geaccepteerd dat je dan krijgsgevangen wordt en er niets aan kunt doen. En die Russische officier gaf me de hand en heeft me met een hele speech bedankt. Waar ik geen woord van begreep natuurlijk, maar dat werd later door hen een beetje vertaald natuurlijk.

60 minuten

Hij zei dus dat ze het beste op eigen gelegenheid konden proberen om terug te gaan naar Russisch gebied. Want er was geen vervoer en het was allemaal zo ongeregeld. En de afstand was te groot. Dus dat was het beste. Hij gaf ze nog een reisdocumentje mee, zo'n papiertje wat hij gewoon schreef, in het Russisch natuurlijk. We hebben een paar Duitse rugzakken gekregen van de OD, de Orde Dienst. Daar was ik toen ook bij, via de ondergrondse. En (*die rugzakken*) helemaal volgestopt met voedsel en kleding en zo'n spul. En vader had in het begin van de oorlog een kapotte revolver en een gaspistool in de grond gestopt. In de tuin, daar achter. In lappen met olie gewikkeld en dan in een blikken bus gedaan. Dat hebben we toen opgegraven en die 'wapens' hebben we ze meegegeven. Er zaten geen patronen bij of zo. Maar alleen als dreiging wanneer ze eventueel bij Duitsers wat eten wilden halen en die wilden dat niet geven, dan konden ze dat afdwingen. Ze zijn toen naar Eduard Mijnen gegaan en die is met hen meegegaan richting Winterswijk. Zo zijn ze dus vertrokken.

Andrej Kozin heeft het in ieder geval gehaald, want Eed mijnen heeft in december 1973 nog een brief van Andrej gehad. Maar wij hebben dus nooit meer iets gehoord. Rob, een zoon van ons die is enige jaren geleden via diergaarde Blijdorp in Moskou en in Leningrad geweest. Toen heb ik hem kopieën meegegeven van het adres van Andrej Kozin, wat ik had via Eduard Mijnen. En kopieën van de foto's met wat er achterop stond en zo. Hij zou dan proberen of ze dat allemaal nog via de instanties konden achterhalen. Maar ik heb nooit iets gehoord.

J. Jammer dat ze er niet op gereageerd hebben hè?!

B. Ja, zonde. Ik heb er nog wel eens over nagedacht om de Russische ambassade te schrijven, de papieren op te sturen, kopiën althans. Maar daar komt dan niets van..... Dat was zo ongeveer het verhaal ...

21.2 Aanmeldingsformulieren Arbeitseinsatz

Der Amtsbürgermeister
Abt. IV.

Stadtlohn, den 19. Juli 1943.

An
den Herrn Landrat - Ausländeramt -
1) in A h a u s .

Betr.: Zuzug eines Ausländers.

In der Anlage werden Aufenthaltsanzeige des hier in Oeding
Nichtern 16 zugezogenen Niederländers Hermann Eduard Mijnen vor-
gelegt.
Der Ausländer bekommt in Holland den großen Paß.

2.) *Zola Ausländer II*
Stätt.
S

Eed

Der Amtsbürgermeister
Abt. IV.

Stadtlohn, den 19. Juli 1943.

An
den Herrn Landrat - Ausländeramt -
in A h a u s .

Betr.: Zuzug eines Ausländers.

1) In der Anlage werden Aufenthaltsanzeige usw. des hier in
Oeding 2/3 zugezogenen Niederländers Marinus Johannes Müller vorge-
legt.
Der Ausländer bekommt in Holland den großen Paß.

2.) *Zola Ausländer II*
Stätt.
S

Marius

21.3 Vluchtformulieren van Eed en Marius

Der Amtsbürgermeister	Stadtlohn, den _____ 1944.
Nr. IV.	
AN den Herrn Landrat - Ausländeramt - in A h m a s .	
1)	
Betr.: Fluchtanzeige arbeitsvertragsbrüchiger ausländischer Zivilarbeiter.	
Name: M e t t e r s , Vorname: Hermann Staatsangehörigkeit: niederländisch geboren am 10.1.1913 in Kreis Provinz hat am 10.9.44 widerrechtlich seine Arbeitsstelle bei in Kreis Ahrens, verlassen und ist seit dieser Zeit flüchtig. Er ist seit dem 10.9.44 bei dem o.g. Arbeitgeber beschäftigt. Verständlicher Grund des Arbeitsvertragsbruchs: unbekannt Heimatanschrift des Flüchtigen: wohnt: Straße Kreis Provinz Verständlicher Aufenthaltsort: Der Ausländer wurde durch das deutsche Arbeitsamt in Ahrens vermittelt. Bemerkungen:	
2) Zda. Ausländer II	
D.A.B.	

Der Amtsbürgermeister	Stadtlohn, den 12. Oktober 1944.
Nr. IV.	
AN den Herrn Landrat - Ausländeramt - in A h m a s .	
1)	
Betr.: Fluchtanzeige arbeitsvertragsbrüchiger ausländischer Zivilarbeiter.	
Name: M e t t e r s , Vorname: Marius Staatsangehörigkeit: niederländisch geboren am 10.1.1913 in Kreis Provinz hat am 10.9.44 widerrechtlich seine Arbeitsstelle bei in Kreis Ahrens, verlassen und ist seit dieser Zeit flüchtig. Er ist seit dem 10.9.44 bei dem o.g. Arbeitgeber be- schäftigt. Verständlicher Grund des Arbeitsvertragsbruchs: unbekannt Heimatanschrift des Flüchtigen: wohnt: Straße Kreis: Provinz Verständlicher Aufenthaltsort: Der Ausländer wurde durch das deutsche Arbeitsamt in Ahrens vermittelt. Bemerkungen: D.A.B.	

Eed:

Werkte sinds : 25 – 6 – 1943

Gevlucht : 15 - 9 – 1944

Marius

Werkte sinds : 10 – 6 - 1943

Gevlucht : 1 – 9 – 1944

(Wim Spekking is gevlucht gemeld per 6 - 9 – 1944)

21.4 Brieven en mandjes uit Silvolde met

21.4.1 Brieven, verzonden door de Russen vanuit Silvolde

1^e brief, Silvolde, zeven januari 1945

7 januari 1945
 Schreibe mir Hammen!!
 Wir leben noch gut.
 Plant wir geben es gut, so warte
 kon warten, bis sie bitte geben.
 Wir sind schon in aller Familie
 Familie ist gut. Arbeitet Familie
 nicht mehr wegen es ist darum wir
 denken es noch nicht vergessen.
 2 russische Kamraden.
 Erste Brief fortsetzt schreiben
 Wann sie kon lesen, andere
 Brief wir mit lang schreiben.
 Osseridant
 2 grussen.
 Sascha und Andrej

2^e brief, Silvolde, 11 januari

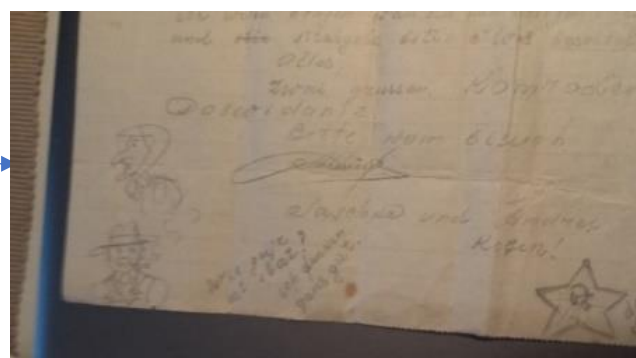
11 januari 1945
 Schreibe mir Hammen!!
 Wir noch nicht schreiben.
 Wir sind noch schreiben nach noch
 nicht gut schreiben und schreiben, aber
 nicht anzu, wir sind noch anzu,
 darum schreibe noch haben.
 Sascha grüßet alles ist krank
 es ist. Andrej ganz gesund.
 Wir es sagt, was die russ
 unserer schreibe, die schreiben
 ist grüßet schreiben
 Osseridant
 Bitte schreiben grüssen
 Andrej und Sascha

3e brief Silvolde, 18 januari 1945

Post front.
 18 januari 1945
 Schreibe mir Hammen!!
 Wir sind noch leben ganz gesund, das
 schreiben nicht gut, wir 10 tag 20 tag
 schreiben. O. schreiben ist alle ganz gesund.
 Als du den Brief von Bern(h)ard Belterman ist
 viel noch wissen 10 2 tag 2 tag. Andrej
 oder, beste, ganz, man muss stellen
 also leben, also leben, ist dann
 bittet mich, noch, noch lang
 ja, komraden, ist mir 10 tag 20 tag
 alles, dann, und, ist gut.
 Und wir 10 tag 20 tag, noch, noch
 schreiben.
 Wir sind noch schreiben, fortsetzt, bis
 wir nicht können, dann die russische, haben
 und, die, schreibe, bitte, etwas, bittet.
 Alles.
 Zwei grussen, Komraden
 Osseridant
 Bitte, noch, schreiben.
 Sascha und Andrej
 Kosen!
 Wir sind noch schreiben, fortsetzt, bis
 wir nicht können, dann die russische, haben
 und, die, schreibe, bitte, etwas, bittet.
 Alles.

Illustratie op de keerzijde van de brief van 18 januari: de Russen volgen Bern(h)ard Belterman naar hun nieuwe onderduikadres in Silvolde

4e brief Silvolde, zes februari 1945

5e brief Silvolde, 20 februari 1945

Rote Front
 Sozialistische Kamrad.
 Wir waite noch feylen. Andrej geiwesen
 krank, ext er krank abo niefel meij.
 Wir sonntag ganzen tag warten abo du
 nixskomen, warum waps niks.
 Wan du geiwesen gier du fergessen.
 Toban dass und Zigaretten papier
 geite unserer schid wan leen mit
 naye daine strau-kasta.
 Also kamrad Bitte besichtolten
 foie azajt, sonz wir kein vank
 geben foije. Wan du weigen zippe Bitte
 besichtolten. Abo Nix kriegen brucht niks.
 Ext wir noch andere sajele
 fies kent niks mus noch waite nix geir
 sitzen. Johabade, abo was moeben. Wan
 du noch gellen wir noch zieren, wan du
 nix gellen wir mus wider defanginen
 abo widerum du welen noch
 gellen! ext ober.
 20/11. 45. Bitte zentaoob wem besnob
 alles Jozsika und Andrej
 Schumacher.

21.4.2 Briefjes, getranscribeerd en vertaald

7-1-1945

7 januar 1945

Sdrawsturiy Kamraden!
Wir leiben noch gut
Plart wir gaben ez gut zo waijte
kon warten, blus sie bitte gelfen
Wo wir sizen ist arbeiter familie
familie ist gyt arbeiter familie
kent niks krigen esen darum wir
denkensi nog niks fergesten
2 rusische kamrad.
Ernste brif fertich schraiben
wan sie kon lesen, andere
brif wir mej lang schriben
Doswiedanij
2 grussen
Saschka und Andrej

7 januari 1945

*Hallo Kamraden
wij leven nog goed
Plaats die we hebben is goed zo kunnen we
verder
maar kunnen jullie helpen
wij zitten bij een arbeidersfamilie
het is een goede arbeidersfamilie
ze kunnen geen eten krijgen daarom,
vergeet de twee Russische kameraden niet
Eerste brief is klaar
wanneer je deze kunt lezen
Schrijven we een andere langere brief

Doswiedanij
2 groeten
Sasjka und Andrej*

11-1-45

11 januar 1945 jar

Strawstrovij Kamraden!!
Wij noch niks kapitulieren
wan wy gekomen nach noenlaz
gut waschen und rasieren, propa
hemd anzein unterheisi niks anzein, darum
schef niks haben
Saschka gewesen etwas krank
ez bezar. Andrej ganz gezond
wy ez waijs was du gesein unserer schef wy
ser zufrieden
ist ginuch
Doswidanij
bittte zwaij gryssen
Andrejj und Sacha

11 januari 1945

*Hallo Kamraden!!
wij geven het nog niet op
toen wij bij Noenlas?? kwamen
hebben we ons gewassen, geschoren en een
schoon hemd aangetrokken geen
onderbroek omdat de chef dat niet heeft
Sasjka was een beetje ziek
is nu beter, Andrej is helemaal gezond
??????????
Wij zijn zeer tevreden met onze chef

genoeg geschreven
tot ziens
Hierbij twee groeten
Andrej en Sacha*

18-1-45

Rot front 18 januar 1945 jar

Sdrawstroni Kamraden!!
Wir ezt noch leiben, ganz gesund, blus
Schabada (Russisch?) niks gisein sier 17 tag wir
segaij mioi [?] Russisch?O! niks uschlim ezt krig
mus giwund [?]
Abo du ken bitte kom bisuch wir ezt
fiel noes waies wir ede abent Moskau oeren
lezte zaiet main onkel Stalin
imo ankom, imo ankom wir denken balt mus
kom unser fraij
ja kamraden ezt mus ije tomi
etwas ankom un dan fertich
Fardamte tomi imo wider siezen ka niks
wolen kom
Ezt ich brif schreib fertich ich wolen fragen wan
du kan krigen tobak
und straigolz bitte etwas beschtelet
Alles
zwei grussen Kamraden
Doswidanie
Bitte kom besuch
[handtekening]
Sschka und Andrej Kozin!

Wie geiz
ezt ebat?
ich fenken
gans gut

[keerzijde onder tekening van de drie langs de
spoorrails lopende figuren]
Wie de drei partrisan
gegeinen nach Sillfolde

Rot Front 18 januari 1945

*Sdrawstroni Kamraden!!
We leven nog heel gezond, maar
we hebben Schabada 17 dagen niet gezien wij
segaij mioi [?] Russisch?? is niet erg oorlog nu
gewonnen
kom aub op bezoek, nu hebben we veel nieuws,
iedere avond horen we (radio) Moskou
laatste keer zei oom Stalin
imo ankom, imo ankom, we denken onze vrijheid
komt nu snel
Ja kameraden nu moet jullie Tommy
wat verder en dan klaar
verdomde Tommy zegt steeds we kunnen niks
willen komen
nu is de brief die ik schrijf klaar
wil ik nog vragen of je tabak kunt krijgen
en lucifers, alsjeblieft breng wat
Alles
twee groeten van je Kamraden
Doswidanie
kom aub op bezoek
[handtekening]
Sasjka und Andrej Kozin!*

*hoe gaat het 'Ebat'(Edeward)?
ik denk heel goed]*

*[keerzijde onder tekening van de drie langs de
spoorrails lopende figuren]
Hoe de drie partizanen naar Silvolde gingen*

2-2-1945

Rotfront zes februari
 Guten tag unserer beser Kamrad!!
 Wir noch leijben
 Wir bischtelten ser grosse grussen
 Baijda wider arbaijten ich kaste Andrej
 anderes
 Ya Komrad main onkel
 wide ankom ezt ruschisch stein
 60 kilometer von Berlin. Heijt gans
 gut ..scherschil und Ruswelt ok
 ezt langsam wakr ka niks
 wolen meija schlafen
 Also kamrad wir
 denken baijda balt mus
 wek nach andere saijde flus
 Wais niks wan!
 Ales wir meya schraiben
 ich wais niks

 Doswidanije
 Saschka
 Andrej Kosin

 Bitte wan
 du noch ain mal
 seine daijne schwester
 bischtelten grussen
 von Andrej

*Rotfront zes Februari
 Goede dag onze beste kameraad
 we leven nog
 We doen je de beste groeten
 We werken allebei weer ik kistje
 Andrej ander (kistje)
 Ja, kameraad, mijn oom (Stalin)
 komt er aan, nu staan de Russen staan
 60 km voor Berlijn, het gaat heel goed
 Churchill en Rusland ok
 nu langzaam wakker --- kan? helemaal niks
 willen meer slapen
 Dus kameraad wij
 denken dat we beiden weldra naar de
 andere zijde van de rivier moeten (de oude
 IJssel)
 weten niet wanneer
 Als we meer schrijven
 ik weet niets
 Doswidanije
 Sasjka
 Andrej Kosin

 Alsjeblieft doe nog een maal de groeten aan
 jouw zuster van Andrej*

20-2-45

Rot Front
 Sdrawstury kamrad
 Wir wajta noch leyben Andrej
 giwesenkrank, ezt ok krank abo nefil mej

*Rot Front
 Hallo kameraad
 we leven nog verder, Andrej was
 ziek, is nog ziek maar niet zo erg meer*

Wir sontag gansen tag warten abo du niks
gekommen, warum wajs niks

Wan du giwesen gier du fergesen
tobak dosa und sigaretten
geite unserer schef wek brin
noije daine strou-kasta
Also kamarad bitte bischtelten foie azaijt,
sonz wir sizen ka niks
gaben foije. Wan du krigen sippe bitte
bischtelten. Niks krigien brucht niks
Ezt wek nach andere saijde flus kent niks
mus noch waite ruik gier
sitzen. Schade, abo was machen. Wan
du noch gelfen wir noch sizten, wan du
niks gelfen wir mus wider defangenen
abo wir denken du wolen noch
gelfen! ezt alle
Bitte ... toch kom besuch
Alles Sasjka und Angrei
20/II/45 [20 februari 1945]

*We hebben zondag de hele dag gewacht
maar jij bent niet gekomen, waarom weten
we niet*

*Toen je hier was ben je vergeten
een pakje tabak en sigarettenpapier
..... als onze chef weggaat (naar de Pol?)
neemt hij mee jouw strokistje
Dus Kameraad asjeblieft lever
vuur (?) anders hebben we geen vuur (om te
roken?) Als je "sippe" krijgt stuur het a.u.b.
Geen bericht gehad
niet nu weg naar de andere kant van de rivier
moeten nog verder rustig zitten.
Jammer, maar wat doen
als je nog helpt kunnen we blijven, als je
niet helpt moeten we weer in gevangenschap
maar we denken dat je nog wilt/zult
helpen - dit was alles
Aub kom toch op bezoek
Alles Sasjka und Angrei
20/II/45 [20 februari 1945]*

21.4.3 De mandjes van Stro

Mandje van Eed

De binnenkant van het deksel

Mandje van Marius

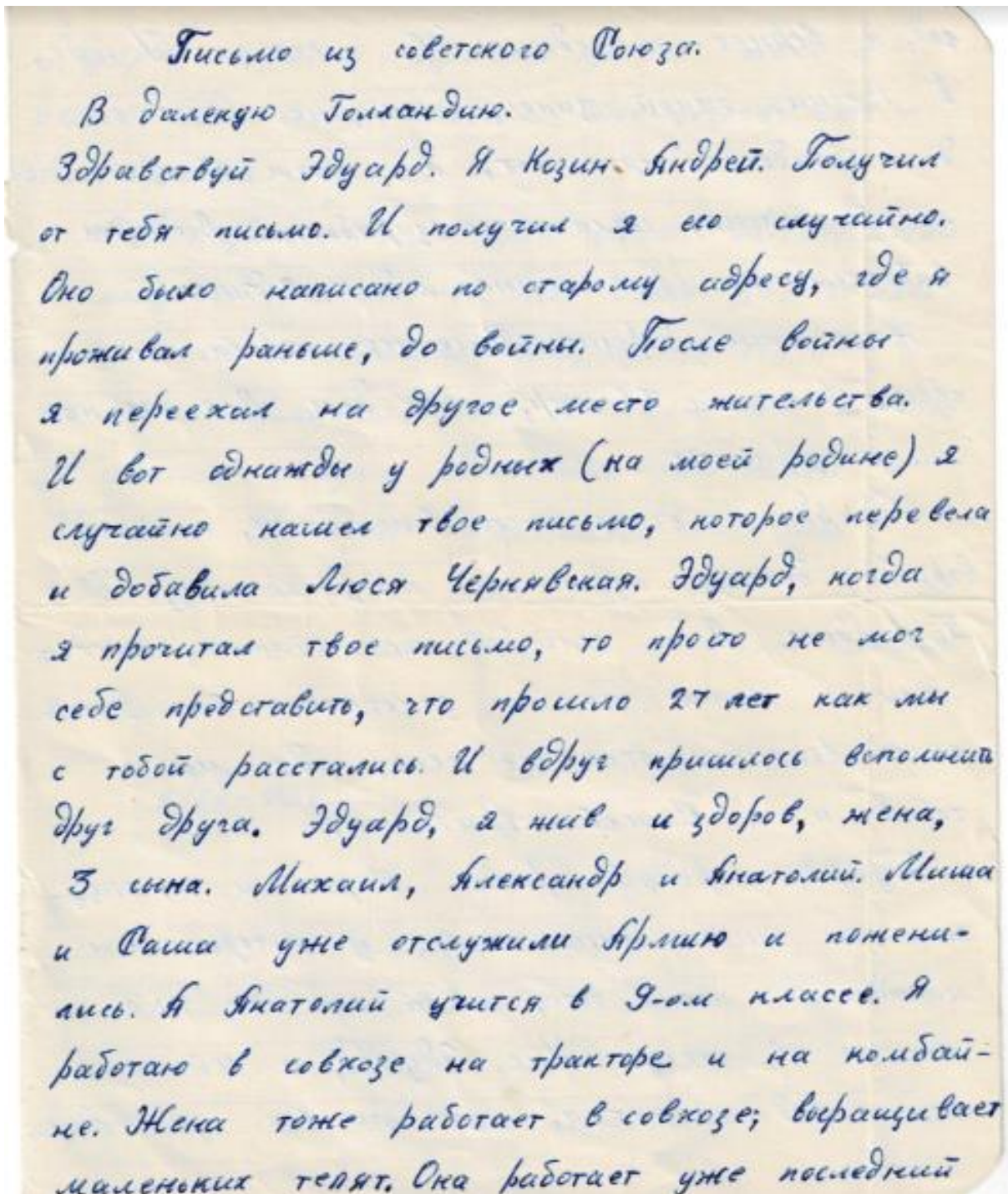

Binnenkant

21.5 Brief van Andrej 1973 met vertalingen (Lucie en Alla)

Elena: De brief uit het jaar 1973 aan Nederland werd geschreven onder het dictaat van Andrej, door de broer van Maria Ivan Chelnokov, hij was een zeer goed opgeleide persoon en werkte als bibliothecaris. Hij was afgestudeerd aan de School of Culture. Andrej dicteerde hem een brief.

21.5.1 Origineel Andrej:

Письмо из советского Союза.
В далекую Голландию.
Здравствуй Эдуард. Я Козин Андрей. Получил
от тебя письмо. И получил я его случайно.
Оно было написано по старому адресу, где я
проживал раньше, до войны. После войны
я переехал на другое место жительства.
И вот однажды у родных (на моей родине) я
случайно нашел твое письмо, которое перевела
и добавила Люся Чернышкая. Эдуард, когда
я прочитал твое письмо, то просто не мог
себе представить, что прошло 27 лет как мы
с тобой расстались. И вдруг пришлось встретиться
друг друга. Эдуард, я жив и здоров, жена,
3 сына. Михаил, Александр и Анатолий. Миша
и Саша уже отслужили Армию и пожен-
лись. А Анатолий учится в 9-ом классе. Я
работаю в совхозе на тракторе и на комбай-
не. Жена тоже работает в совхозе; выращивает
маленьких телят. Она работает уже последний

год, а вернее — последние два месяца. У нас в России, такой закон; женщины работают до пятидесяти пяти лет, а потом ей предоставляется пенсия, согласно ее заработка. Вообще работаем на свою семью и для Родины.

Жизнь мы хорошо. Имеемся: корова, пять овец, свинья и 30 кур, свой дом. Все это по-лучено за плату.

Эдуард, я очень часто вспоминаю, как мы вместе бежали из плена через границу в Голландию. Ведь если бы нас поймали, то сделали с нами что им захотелось бы. Очень часто вспоминаются те леса, где мы с тобой и с Сашей прятались.

Эдуард, передай привет Берки и его отцу, если он и его жена живы, у которых мы находились после того, когда он нас нас нашел в лесу. Мне, Эдуард, и сейчас ясно представляется, как это все происходило.

Эдуард, передай горячий привет жене и
детям. На этом кончано. Жив-здоров, чего и
вам желаю.

Я теперь несколько строк Люсе. Люся, когда
я получил письмо, то был очень рад и дово-
лен. Большое спасибо вам, что вы связали ме-
ня с товарищем. Люся, большое вам спасибо
за ваши услуги, сделанные для меня и
Эдуарда. На этом досвиданья. Кончано.

И еще. Эдуард приглашает тебя с семьей
к себе в советский Союз, в частности ко мне
в гости.

Enveloppe uit de cccp

Noot 28/6/20: De brief was gericht aan het adres in Gendringen. Eed moet dus na 1967 nog een brief hebben geschreven vanuit Gendringen.

21.5.2 Eerste vertaling (Lucie)

1-12-'73.

Brief uit de USSR naar het vme Holland.
Goedendag Eduard.

Mk, Korin Andrei, heb jouw brief ontvangen en ik ben er erg gelukkig mee. De brief was aangekomen op het (oude) adres waar ik vóór de oorlog gewoond heb. Later ben ik verhuisd. Heel toevallig ben ik een keer naar mijn geboorteplaats teruggegaan waar eveneens toevallig bij mijn familie een brief uit Holland was gearriveerd! Mk heb het gelezen en ik kan me gewoonweg niet meer voorstellen dat we elkaar al 27 jaar niet meer gezien hebben, maar toch is gebleven dat we aan elkaar gedacht hebben en we willen het blijven doen.

Mk ben gezond, getrouwd en heb 3 zonen: Michail, Alexander en Anatoli (op volgorde van leeftijd). De 2 oudsten zijn al getrouwd; Anatoli zit op de middelbare school. Mk werk op een collectieve boerderij met de tractor in de combine, evenals mijn vrouw. Voor haar is het laatste jaar aangeboden omdat hier de vrouwen op 50-jarige leeftijd worden gepensioneerd. We leven hier goed, de verdiensten zijn niet slecht. Mk heb 14,5 schapen, varken, konijnen en een eigen huis. Mk denk nog vaak aan jou en

hoe wij gedriën mit het uamp in Duissland
over de Hollandse grens gevlucht zyn.
Als ze ons gevonden zouden hebben, dan zouden we
zeer een vogel door het hoofd hebben geuregen.
Ook denk ik nog vaak aan die bossen waar jg, Sacha
en ik waren ondergedoken.
Doe de groeten aan Bernie en zijn ouders (als ze
nog leven) die ons de stijds gevonden en onderdak
verleend hebben.
Ik kan me nog goed herinneren hoe alles in zyn
verk is gegaan: ik zie alles nog net zo voor me.
Edward, groet je vrouw en kinderen.
Als je zin hebt, kom ons dan in de USSR bezoeken.
Tot wij u of het schrijven.

21.5.3 Tweede vertaling (Alla):

The Letter From The Soviet Union.

To the far away country Holland.

Greetings to you Edward. It's me Kozin Andrej. I have received your letter. And it's happened by chance. It was posted to my old address, where I lived before the war started. After the war I moved to another place. So, once visiting my relatives (at my place of birth) I have unexpectedly found your letter there, it was supported by translation done by Lucie Cherniavskaya. Edward, when I read your letter, I could not imagine that it had been already 27 years since we separated. And here you are: we are remembering each other. Edward, I am alive and healthy, I have a wife, drie sons. Michail, Alexander and Anatoli. Misha* and Sasjka* have served in army already and are married by now. But Anatolyis still going to school, he is in class 9*. I work in sovhoz at the tractor and combine harvester. My wife works in sovhoz as well; she is growing small calves. This is her last working year, to be precise: last two months. Here in Russia according to the law, women work until they are 50, then they get their pension according to the previously earned salary. Actually we are working for ourselves and for our Fatherland.

We live good. We have got: a cow, five sheep, a pig and 30 hens, an own house. All this is in addition to the salary.

Edward I use to remember very often how three of us run away from captivity crossing border to Holland. If they had caught us they could have done anything to us. I remember very often the forests where me, you and Sasjka were hiding ourselves.

27 november, 1974,

Goedendag Andrej!

Hier zijn paar woorden van Edward (Eddie) uit Holland. Er zijn al enkele maanden voorbij gegaan sinds ik het antwoord van je ontvangen had. Ik was blij om te lezen dat je levend en gezond was aangekomen in je vaderland. Kan je in details beschrijven hoe jullie heenreis was, langs welke plaatsen jullie gingen en hoe lang de reis was? Jullie waren toen met zijn drieën op een oude fiets vertrokken uit Holland.

De man bij wie jullie in Silvolde woonden is al lang geleden overleden. Zijn zoon en vrouw leven nog. Ik heb hen verteld over jou. Het oude vrouwtje hilde toen ze hoorde dat je levend was aangekomen bij je huis en ze bleef vragen stellen over je! Neem mij niet kwalijk dat ik schrijf vanuit Holland, maar ik zou graag contact willen behouden. Minstens twee keer per jaar brieven schrijven, afgesproken!

Je nodigt mij uit om jou te bezoeken in de Sovjet Unie, maar dat is niet makkelijk voor mij, man moet er veel geld voor hebben. Bovendien was ik nooit ergens op vakantie geweest, want ik heb veel koeien en kalfjes. Ook ben ik verhuisd naar een andere plaats, dat kun je zien op de envelop. Het is een nieuw huis en het heeft alles wat een boerderij nodig heeft. Alleen zijn er geen kolchozen hier. Jij schreef dat je vrouw straks met pensioen gaat, maar mijn vrouw moet tot haar ouderdom werken. Vrouwen gaan met pensioen op 60-65jarige leeftijd, maar als je werkt voor jezelf, je bent zelfstandig, dan moet je werken tot dat je niet meer kan. Mijn zus werkt ook, maar zij verdient meer dan ik. Mijn zoon studeert in een landbouw universiteit, de andere twee (Ed: ik heb maar één broer, ik denk dat hier een foutje in de eerste vertaling is geslopen, er zal 2e gestaan hebben) zitten nog op de middelbare school. Hierbij stuur ik je twee foto's en de brief die je naar mij schreef uit Silvolde op zeven januari 1945. Ik heb die altijd bewaard en ik dacht aan jou. Mijn vader en moeder leven nog en wonen bij mij. Andrej, niet zo lang geleden waren Bernard en Marie Pass, bij wie wij werkten in Duitsland, bij mij op bezoek. Ze kwamen met twee kinderen en ze deden de hartelijke groeten aan jou. De plaats waar ik nu woon is niet ver van de Duitse grens af, het ligt ongeveer 3-4 km verderop. Daarom komen ze bij ons langs als ze boodschappen in Holland doen ? dit klopt feitelijk niet, Pass woont 30 – 40 km verderop en kwam zelden of nooit bij Eed in de buurt. . En wij gaan ook vaak naar Duitsland. Ik rond mijn brief af en vraag jouw landgenoot Lucy om het te vertalen in het Russisch. Maar jij mag zo schrijven als je die brief van zeven januari 1945 geschreven hebt. Ik ga die zelf lezen, maar jouw landgenoot gaat mij helpen een antwoord te schrijven. Ze was in de zomer met haar man en haar dochter naar de Sovjet Unie geweest. Ze waren in de provincie Voroshilovgrad, bij haar familie. Misschien kan ik een keertje met hen mee, ze reizen elke drie jaar daar naar toe. Vertel me wat de grootste stad is bij jou in de buurt, dan zal ik jouw dorp kunnen vinden, want Lucy weet niet precies waar het ligt, ze is namelijk topografie al vergeten. Het is al 52 jaar geleden dat ze geïmmigreerd is. De hartelijke groeten vanuit Holland aan jou Andrej en je vrouw en kinderen. Wacht niet met antwoorden, schrijf snel en stuur me een kaartje van je familie met Nieuw Jaar.

Tot ziens.

21.7 Foto's

21.7.1 Oeding – tijd van Eed

Vlnr: Sasjka, Marius, Andrej, Eed en Victor na de bevrijding

vlnr: Eed, Regina?, Heini

Maria Pass

vlnr Heini, Eed

Ed aan het werk

vlnr: Eed, Franz?, Heini T.

Eed, Heini T.

Regina

Heinrich Pass, Rusland

Terschluse: Tante Dina, Heini, Onkel Josef
Mutter Luise, Vater Bernard
Luzi, Regina

Heini Pass, "Westfront 1940"

Heini?
Hof Tersluse, Carnaval

Erna Willink, Eed ,Regina , Heini ?

Eed en Heni

Franz Pass

Eed

De drie Russen, na de bevrijding in Silvolde

Sasjka

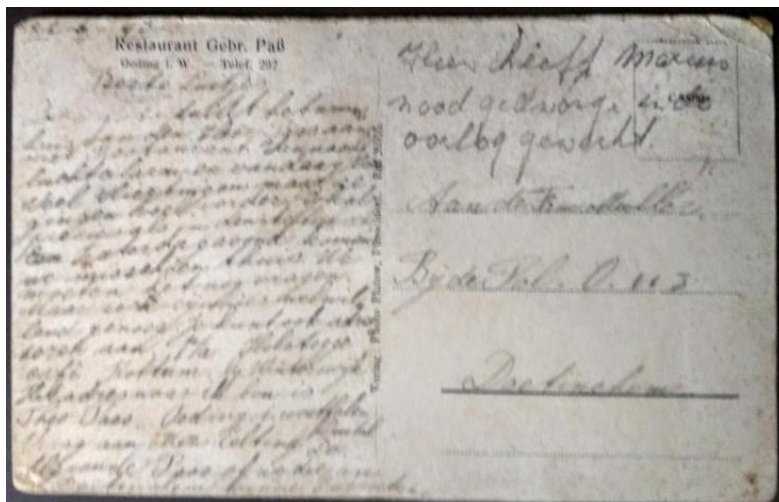
Victor

Andrej

21.7.2 Foto's en Documenten van Marius Muller

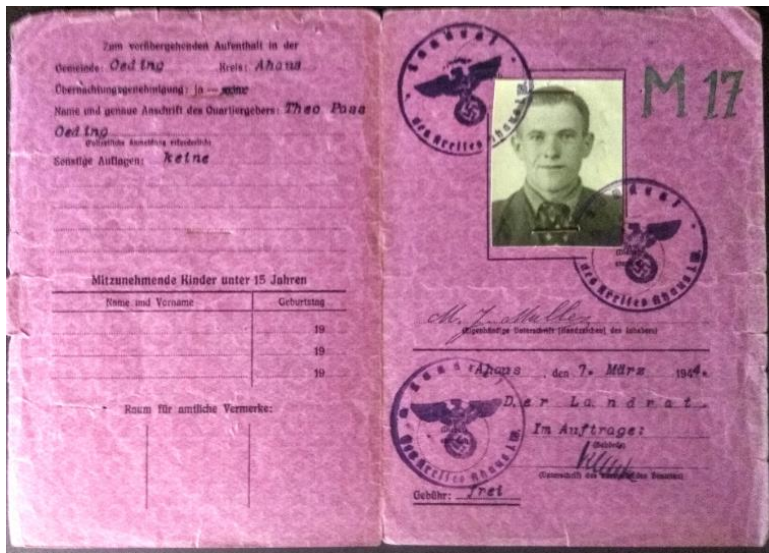
Briefkaart

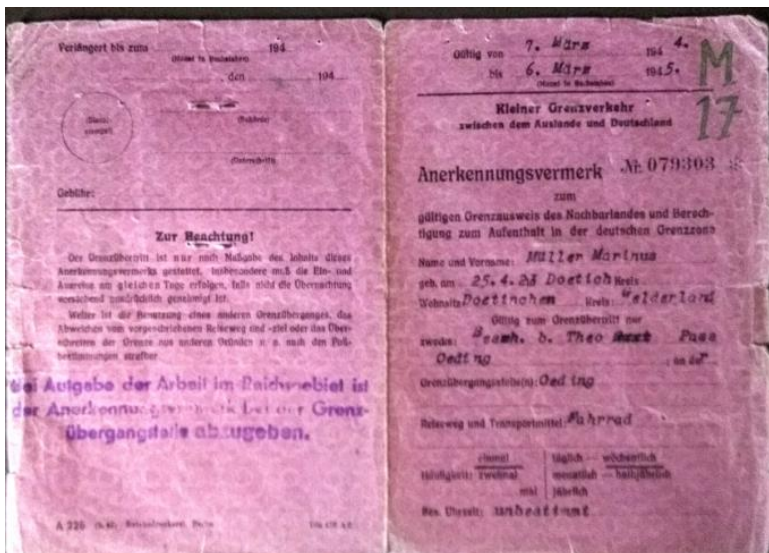
Achterkant briefkaart

Sonderausweis

Theo Pass, kwartiergever vanaf zeven maart 1944

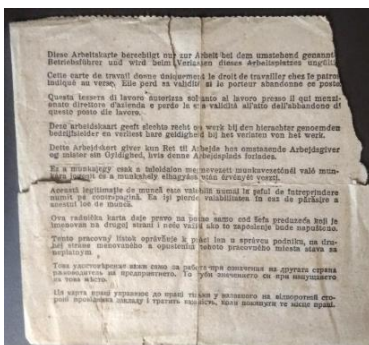

Van zeven maart 1944
Tot zes maart 1945

'Bevestigingsbrief' t.b.v grenspassage

Marius Muller
Geboren 30 april 1923
Doetinchem, Nederland
Verblijf bij Theo Pass, Oeding

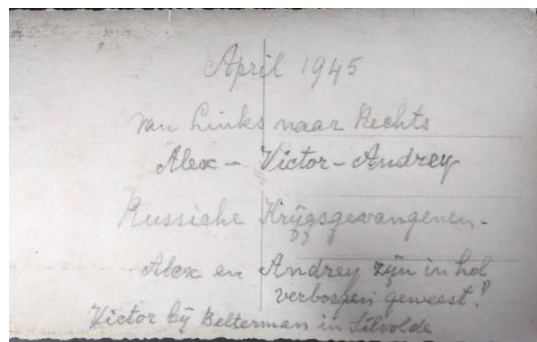
Transportmiddel: fiets

17 Juni 1943, afgegeven voor grenspassage

Vrijstelling voor inlevering van rijwiel omdat Marius Landbouwer is.

Aril 1945 Vlnr: Sasjka, Victor, Andrej Alex (sasjka) en Andrej hebben in het hol gezeten, Victor wordt 'apart' vermeld: Victor bij Belterman in Silvolde

1959, doopfeest van Anjo Muller: Vlnr: Ans, Marius, Poulien, Anjo, Paulette en Marion

21.8 Mail van Anjo Muller

Ik kreeg van Marion gisteren dit verslag van jou doorgestuurd en hoorde dat ze samen met Ans bij jou komen. Ik heb al eens wat scans gemaakt van felicitatiekaarten die pa en ma met hun trouwen uit Duitsland kregen. ma heeft daarbij telkens daarbij geschreven ...kennissen. O.a van Gerhard Pass uit Oeding-Nichter (=

Zoals je ziet staat op een foto pa ,waarop staat dat hij werkte bij Theo Pass. Het verhaal zoals ik het ken is dat de boer waar jou vader werkte een iets minder goede boer was als waar Eed werkte en ze het niet helemaal vertrouwden of het wel goed kwam dat hij daar kon blijven werken en niet verder Duitsland in gestuurd zou worden. (Ed: hier haalt Anjo dingen door elkaar: Eed kon het juist heel goed vinden met Pass, maar haar vader kon niet zo goed met Terschluse overweg. En niet zij, maar de Russen waren bang dieper Duitsland in te moeten vanwege de naderende geallieerden). Dat ze samen op een avond dit besproken hadden en toen een avond gepland om er van door te gaan samen met die Russen. Op de foto met de Russen(mooie foto hè!!) staat op de achterkant dat het op dolle dinsdag was. Zover ik weet eerst een aantal dagen in de hooiberg op 't Geutje (dit was eigenlijk te link zoals pa zei) totdat ze de schuilplaats in het bos klaar hadden. Ik dacht dat oom Gerrit mee had geholpen. Onder het brood eten moffelden ze stiekem brood weg. Overigens weet ik dat oma Muller totaal niet bang was. Op een keer kwamen er Duitsers tijdens het eten en kon pa zich nog net op tijd verstoppen voor ze binnen waren en oma Muller vlug het etensbord onder het hare schuiven. Zonder blikken of blozen trad ze die Duitsers tegemoet.

Wat ik verder begrepen heb was het zo wie zo niet echt veel langer uit te houden in dat ondergrondse hol i.v.m. de kou en dat het een geluk bij een ongeluk was dat de "stroper" het ontdekt had en verder voor hen zorgden.

Pm ma heeft mij later wel eens verteld nadat ik vroeg hoe dat dan met oom Wim Spekking zat zij hebben het hem niet verteld w.b.t. de Russen omdat oom Wim nog wel eens wat loslippig was en ze niet het risico wilden lopen dat hij zijn mond voorbij zou praten.

Dit is wat ik er van weet. Misschien komt het overeen met wat Marion en Ans ervan denken te weten.

groeten Anjo

21.9 Brief van Heini Terschluse 1951

Oeding, den 8. 4. 1951

Lieber Freund Ed!

Empfange zunächst die herzlichsten Grüße von
Deinem Freund Gini. Erkel von 10 Tage Deinen lieben
Brief. Ich bin sehr dankbar dafür. Ich habe es sehr
gelesen, dass es Dir hier so gut gefallen hat. Das
gibt es mir. Deshalb bin ich ja so sehr glücklich
alle Freunde. Darin hast Du mich so sehr mit mir.
kommen. Du bist hier so sehr mit mir glücklich willkommen.
me. Hoffentlich ist bei Dir auch alles noch gesund.
Was ich immer die Hauptsache ist. Ich bin sehr glücklich
Willing Kanning ist ab bei uns ist alles noch mehr.
Ich bin so alle Tage doch mit mir. Neues
bei mir ist dann ab alle Tage noch mehr. Das
hast Du auch gesehen, was das alle so das ist. Es geht
alle Tage weiter und, was morgen 4 Uhr hier
wäre im 10 Uhr. Die Kanning hat sich so in

du bist erst dann als Du heute mit hier ewest hier
abhinim veränmat. Don hept se ok ne End bi an
de Schappe est. Se bönt dan ok merke mit fening.
Ut bönt na van Sommer al wal 5 bis 6 mal non
Jest west. Dann geht Don immer flott bi. Na
frägs Du an, wann dat grote Jest bi us int Dorf
is. Don wöll I Dann wal gerne to kommen. Dat
fient mi sehr. Dat Jest is op Sonntag denn 29 Juli,
un op Montag denn 30 Juli. Also van Dage in
3 Woche denn letzten Sonntag in Juli. Na wet ik
ok bes nich, wat dat mit de Grenze ist. Ut hept
in Osting 40 Kaninen. Na mät I dann selber wetten,
wat U dor van däg. Es is dat na, hast Du dat
dann überhaupt wal lesen. Ik hän mit Dinen Brief
gang got wrechte kommen. Na wüll ik dann Schlupf
machen. Bestell wälle Grüße an alle int Hus. Ebenso
an Maria un Willy. Na hat dit recht got gahn.
An Schlupf mach wälle Grüße van Dinen Freund Geir!
Vater, Mutter, Onkel, tante un Regina hat ok herzlich
grüßen! Aufwiedersehn!

21.10 Russische kriegsgevangenen in WOII

Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kriegsgevangenen>

Oost-Europeanen werden door de nazi's als een ondergeschikt ras beschouwd en daarom vaak (zeer) slecht behandeld en op grote schaal gebruikt voor dwangarbeid. Van de vijf miljoen krijgsgevangenen uit de Sovjet-Unie kwamen er ruim drie miljoen in Duitse gevangenschap om. Duitse krijgsgevangenen werden ook slecht behandeld in Sovjetgevangenschap; van de 3,1 miljoen gevangen genomen Duitsers kwamen 1,1 miljoen om het leven. Westelijke Geallieerde krijgsgevangenen daarentegen werden doorgaans redelijk tot goed behandeld. Amerikaanse en Engelse krijgsgevangenen vielen bijvoorbeeld niet onder het *Aktion Kugel-befehl*. Volgens dit bevel moesten ontsnapte officieren overgedragen worden aan de *Sicherheitsdienst* (SD) die ze vervolgens in concentratiekamp Mauthausen vermoordden. (Ed: een jaar of 10 geleden was ik zelf in *Mauthausen* en heb ik o.a. enkele gruweldaden tegen Russen 'gezien'; bijvoorbeeld een Russische officier in de vrieskou naakt buiten zetten en telkens overgieten met koud water. Totdat de man dood was). Van tien Nederlandse officieren is bekend dat ze in het kader van *Aktion Kugel* vermoord zijn.

Van andere ontsnapte en weer aangehouden Amerikanen is bekend dat zij wel werden geëxecuteerd. Het bevel was afkomstig van Adolf Hitler.

Er zijn voorbeelden bekend van geallieerde troepen die Duitse gevangenen aan het einde van de oorlog slecht behandelden. Vaak kwam dit door frustratie van de bewaarders die het gevoel hadden het rotwerk op te moeten knappen, terwijl de rest Europa mocht bevrijden. Meestal werden Duitse krijgsgevangenen echter goed behandeld.

21.11 Twee Partizanen in Silvolde

Toen Old Sillevold gevraagd werd uit te zoeken waar de schuilplek van de Russen geweest zou kunnen zijn, dachten we in eerste instantie aan Witteveen op de Markt. De schuilplek moet dicht bij een kerk geweest zijn en Witteveen is dicht bij beide kerken in Silvolde. Witteveen had een geheime schuilplaats, een dubbele muur tussen zijn winkel en de woonkamer. De schuilplaats is alleen via de vloer van de bovenverdieping te bereiken. Er circuleren foto's van maar ik wilde de schuilplaats zelf ook wel eens zien en ben naar de huidige bewoner van Markt acht gegaan om dat te vragen. Helaas was het niet mogelijk om de schuilplaats te bekijken, de toegang is nu afgedekt met laminaat. Hij wist niets over Russen in de oorlog maar dat zegt nog niet zo veel omdat hij er pas kort woont.

Als tweede optie ben ik met onze dorpsfotograaf Hidde Fischer gaan praten. Hidde is al op leeftijd en heeft zijn hele leven in Silvolde gewoond, dus wist hij misschien iets over de Russen? Helaas, ook hij had nooit iets over verstopte Russen gehoord. Hij had geen foto's van de schuilplaats bij Witteveen maar kende die wel.

In het boekje *"Silvolde aan een ramp ontsnapt - 13-06-1943"* door Maarten Koudijs vertelt Jan Belterman hoe hij samen met zijn broer Ben en Chiel Kunst een Engelse piloot naar dokter Ris aan de Ultseweg in Silvolde brengt. De piloot is met zijn vliegtuig vlak achter hun huis neergestort. Er blijkt een verband te bestaan met het Russenverhaal. Ed Mijnen herkent de naam Belterman uit de verhalen van zijn vader en ontdekt zo dat het waarschijnlijk de familie Belterman was die de Russen aan het einde van de oorlog heeft verstopt.

Andre Tangelder vond via zijn database het huis waar de familie Belterman in de oorlog woonde: Silvolde B2, later omgenummerd naar Kerkenstraat 9. Dit is pal naast de NH Kerk in Silvolde.

Volg- nummer	SILVOLDE B 21		Familie relatie	Geboorte- datum	Geboorte- plaats	Burg. staat	Godsd.	Beroep	Datum vestiging en vorige woonplaats	Datum vertrek en nieuwe woonplaats	Overleden
	Naam	Voornamen									
1	Belterman	Bernardus Johannes	h	26.10.1897	Gendringen	H	RK	chauffeur			
2	Jansen	Johanna Everdina	v	24.08.1896	Doesburg	H	RK				
3	Belterman	Johannes Bernardus	z	24.04.1923	Wisch		RK				
4	-	Bernardus Johannes	z	03.12.1925	Wisch		RK				
5	-	Petrus Antonius Bernardus	z	12.10.1938	Wisch		RK				
6	Huing	Josef	nv	19.07.1904	Bocholt		RK	zadelmaker (0)	30.07.1934 B 395	03.11.1934 Duitsland	

Afschrift van het bevolkingsregister ten tijde van de Tweede Wereldoorlog

De Kerkenstraat waarop rechts nog net de muur van Kerkenstraat 9-11 te zien is. Mijn nicht Hermien van der Tol bevestigde dat de familie Belterman in de oorlog in het linker deel van dat langwerpige huis woonde. Het huis is helaas afgebroken.

Hermien van der Tol

- was aan einde van de oorlog een jaar of 10
- woonde op de Markt, dus aan de andere kant van de NH Kerk
- kende de familie Belterman goed, de jongens van Belterman waren ca. 10 jr ouder dan zij
- haar vader Bertus Pierik was bevriend met Belterman sr.
- als het verzetsblaadje aan huis gebracht werd (ze hadden een winkel) dan was Hermien verbaasd dat de bezorger zo maar door liep de woonkamer in
- vertelde dat na het bombardement op kasteel Schuilenburg (hemelsbreed een kilometer van haar huis) de gewonde Duitse soldaten naar het Klooster in Silvolde gebracht werden om verzorgd te worden
- Hermien had echter nooit iets gehoord over de Russen
- waarschijnlijk moet Ome Bertus het wel geweten hebben, na de oorlog

Om meer te weten te komen over de Kerkenstraat tijdens de oorlog ben ik met Ria van Raaij gaan praten.

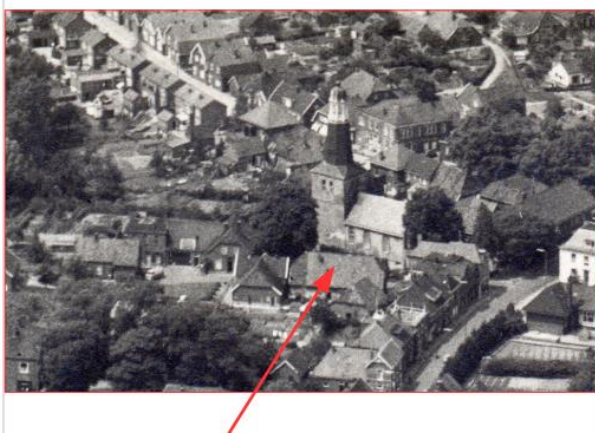
Ria van Raaij:

- was ook ca. 10 jaar oud aan einde van de oorlog
- woonde toen aan de Kerkenstraat schuin tegenover het huis van de familie Belterman
- ook dat huis is in de jaren '70 afgebroken, ze woont nu één huis verder in dezelfde straat
- ze wist dat Belterman sr. een fret had en regelmatig ging stropen
- Ria kende het verhaal van de Russen wel
- over de Russen zelf kon ze geen details vertellen

- wel wist ze dat eerst het plan was om ze naar klooster Slangenborg te brengen, maar dat bleek te riskant, er reden Duitse tanks, ze durfden de weg Doetinchem-Varseveld niet over te steken.⁷⁵
- het dubbel woonhuis Kerkenstraat 9-11 (Elim?) kon ze zich nog goed herinneren. Aan de andere kant woonde van der Zande.

Na enig zoeken hebben we de kleinkinderen van Bernard Belterman sr. gevonden. Leo en Lucie zijn de kinderen van Jan Belterman, de oudste zoon van Bernard sr.

Bernard sr. werkte op de Holtplaats (houtzagerij Kemperman in Silvolde). De familie woonde in de oorlog inderdaad op nummer B21, later Kerkenstraat 9, pal naast de NH Kerk in Silvolde.

Luchtfoto van de situatie rond de NH Kerk in Silvolde, ca. 1965. Kerkenstraat negen is de rechterhelft van het brede huis voor de kerk. Hier moet dus de zolder geweest zijn waar de Russen een aantal maanden ondergedoken waren.

Bernard Belterman was bekend als stroper en had een fret voor de jacht op konijnen. Hij ging regelmatig naar het bos tussen Gaanderen en Doetinchem om konijnen te vangen. Hij heeft daar eind 1944 de twee Russische vluchtelingen /onderduikers /partizanen Andrej en Sasja ontdekt en mee naar huis genomen om ze voor de Duitsers te verbergen.

Op een tekening van Andrej, in het bezit van Ed Mijnen, lopen de twee partizanen achter een derde persoon met hoed richting Silvolde. Hoogstwaarschijnlijk is dit stroper Bernard Belterman, Bernard droeg altijd een hoed.

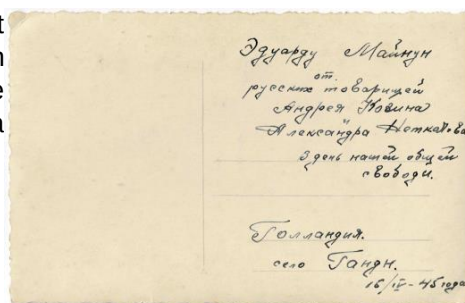
Leo en Lucie hebben dezelfde foto die ook in het bezit is van Ed Mijnen:

⁷⁵ De abdij zoals we die nu kennen werd pas ongeveer 1950 gebouwd, waarschijnlijk bedoelde ze hier het kasteel, waar de paters toen woonden. Bovendien hoef je voor de abdij deze weg niet over te steken en voor het kasteel wel.

Staand vlnr: Ben Belterman en zijn vader Bernard Belterman
Zittend vlnr: Sasjka en Andrej

Op de achterzijde van de foto staat een Russische handgeschreven tekst, maar een andere dan op de foto van Ed Mijnen, met bijna dezelfde datum: 15 april 1945.

Jan Belterman, de vader van Leo en Lucie, was tijdens de oorlog dwangarbeider, net als de vader van Ed Mijnen, maar dan in Berlijn. Hij was niet in Silvolde toen de Russen ondergedoken waren en bij de bevrijding.

21.12 Briefkaart van Andrej en Sasjka (Alex)

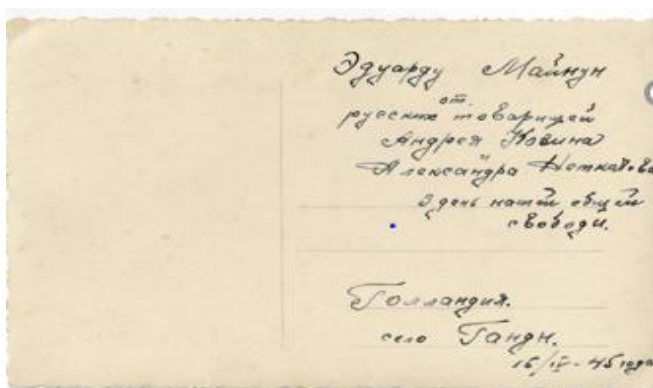

briefkaart

vlnr: Achter: Viktor, Andrej Kozin, Sasjka
Voor : Eed Mijnen, Marius Muller

vlnr achter: Bern en Bernard Belterman.
Voor : Sasjka en Andrej Kozin

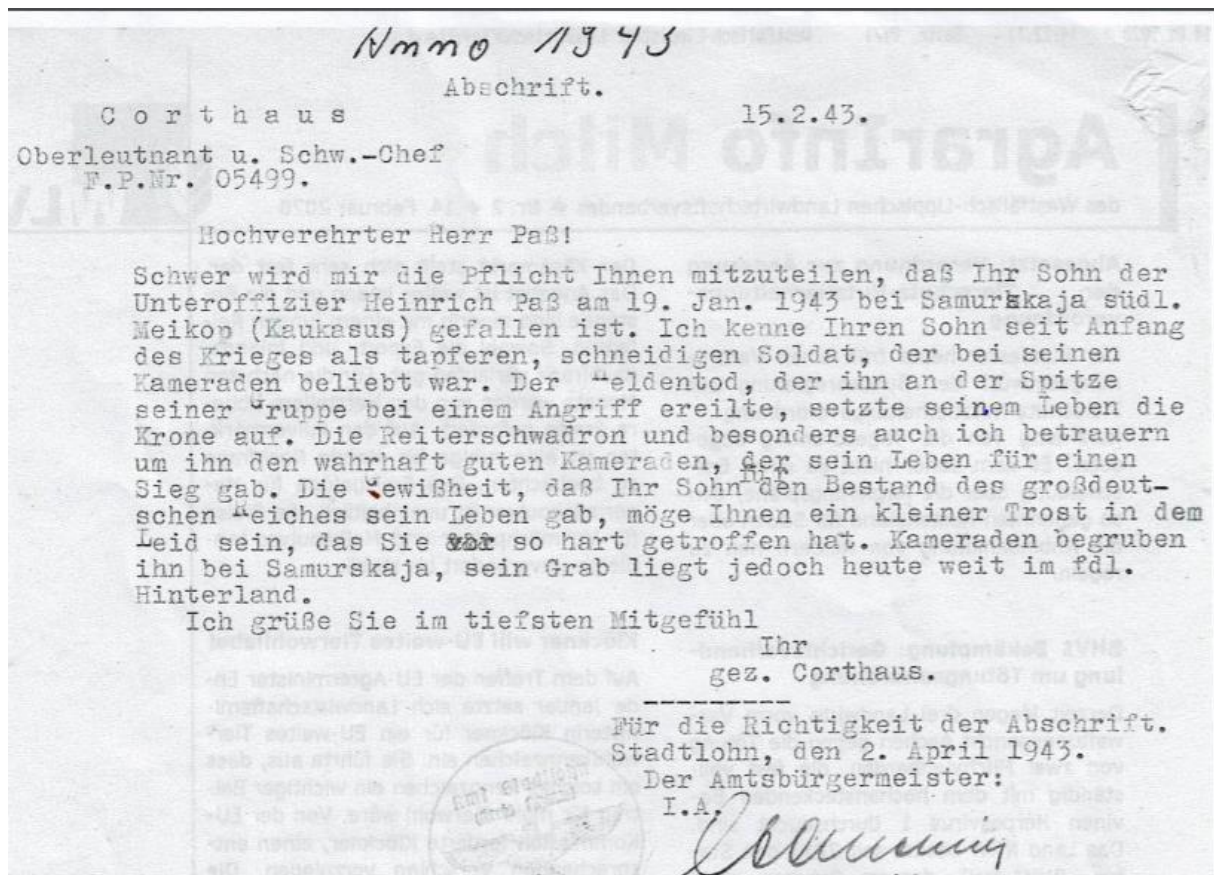
Eduard Mijnen

Van Russische kameraden
Andrej Kozin
Aleksander Netkalov

Op de dag van onze vrijheid
Holland, Gaanderen,

16 april, 1945

21.13 Verklaring dood Heini in de Kaukasus 1943

21.14 Plaats waar Heinrich Pass '43 gesneuveld is

Links: Heinrich sneuvelde hier, 60 km ten Noorden van Sochi, tijdens gevechten in januari 1943 toen de Duitsers uit de Kaukasus werden verdreven.

Rechts: de maximale opmars van de Duitsers in de Kaukasus eind 1942.

21.15 Verklaring Rode Kruis over Franz

DEUTSCHES ROTES KREUZ

IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

SUCHDIENST MÜNCHEN

DRK-SUCHDIENST 8 MÜNCHEN 40 INFANTERIESTRASSE 7a

Herrn
Bernhard Pass

Oeding
Fresenhurst 16
Kr. Ahaus

Franz

L

I

UNSER ZEICHEN:

N 4 a 11

TAG:

(AM ANTWORTSCHREIBEN NICHT VERGESSEN)

16. Nov 1974

Betr.: Ihr Suchantrag nach

Franz Pass, geb. 3.10.1911 in Oeding

Sehr geehrter Herr Pass,

im Rahmen unserer Nachforschungen wurden alle uns zugegangenen Angaben und Informationen über das Schicksal Ihres Angehörigen überprüft. Über die individuellen Ermittlungen hinaus haben wir besonders die Möglichkeit untersucht, ob der Verschollene in Gefangenschaft geraten sein könnte. Dabei ist den Kampfhandlungen, bei denen Ihr Angehöriger und weitere Soldaten der gleichen militärischen Einheit vermißt wurden, genau nachgegangen worden. Das Ergebnis ist in einem Gutachten festgehalten, das Ihnen Aufschluß über unsere Nachforschungen und Einblick in die für den Verschollenen entscheidend gewordene Phase des Kriegsgeschehens gibt.

Wird am Ende der Darstellung auch der Schluß gezogen, daß Ihr Angehöriger zu den Opfern des 2. Weltkrieges gezählt werden muß, hoffen wir dennoch, Sie durch die Bekanntgabe des Nachforschungsergebnisses von jahrelang ertragener Ungewißheit zu befreien.

Der Verschollene wird nach unseren Unterlagen noch gesucht von
./.

Wir dürfen an Sie die Bitte richten, dem/der/den Suchenden von dem Gutachten Kenntnis zu geben.

Für Ihre freundliche Mithilfe bedanken wir uns herzlich.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Anlage:

- 1 Gutachten
- 1 Empfangsbestätigung
- 1 Merkblatt

M. Heinrich
Direktor

FERNRUF: SAMMEL-NR. (089) 18 80 31 - FERNSCHREIBER: 08 29 67 - POSTSCHECK: MÜNCHEN 801 08

BANKEN: LANDESZENTRALBANK MÜNCHEN KTO. 708 018 14 - BAYER. VEREINSBANK MÜNCHEN, ZWEIFST. AM NORDGAD. KTO. 230 181

XII.69

DEUTSCHES ROTES KREUZ

IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

SUCHDIENST MÜNCHEN

8000 MÜNCHEN 43, INFANTERIESTRASSE 7a

GUTACHTEN

Über das Schicksal des Verschollenen
Franz P a s s , geb. 3.10.11

Truppenteil: Grenadier-Regiment 474
der 258. Infanterie-Division
Vermist seit 13. März 1944
DRK-Verschollenen-Bildliste Band BU, Seite 589

Ausgangspunkt für die Nachforschungen waren die dem Suchantrag entnommenen Angaben, die in die Verschollenen-Bildlisten aufgenommen wurden. Damit sind alle erreichbaren Heimkehrer aus Krieg und Gefangenschaft befragt worden, von denen angenommen werden konnte, daß sie mit dem Verschollenen zuletzt zusammengewesen sind. Diese Befragungen fanden sowohl in der Bundesrepublik als auch in Österreich und anderen Nachbarländern Deutschlands statt.

Ferner sind von anderen Stellen, die Unterlagen über die Verluste im 2. Weltkrieg besitzen, Informationen eingeholt worden. In erster Linie handelt es sich hierbei um das Internationale Komitee vom Roten Kreuz in Genf, die Deutsche Dienststelle für die Benachrichtigung der nächsten Angehörigen von Gefallenen der ehemaligen deutschen Wehrmacht in Berlin und die Heimatorts-karteien.

Über diese individuellen Ermittlungen hinaus wurde die Frage geprüft, ob der Verschollene in Gefangenschaft geraten sein konnte. Dabei wurden die Kampfhandlungen, an denen er zuletzt teilgenommen hat, rekonstruiert. Als Unterlage dienten dem DRK-Suchdienst Angaben über Kameraden, die der gleichen Einheit angehört hatten und zum selben Zeitpunkt und am selben Einsatzort verschollen sind, Heimkehrerberichte, Schilderungen von Kampfhandlungen, Kriegstagebücher sowie Heeres- und Spezialland-karten.

Das Ergebnis aller Nachforschungen führte zu dem Schluß, daß

Franz P a s s

mit hoher Wahrscheinlichkeit am 13. März 1944 bei den Kämpfen im Raum Winnitz gefallen ist.

Blatt 2
(4317 25)

Zur Begründung wird ausgeführt:

Am 4. März 1944 waren starke sowjetische Verbände in der West-Ukraine, 200 Kilometer ostwärts Lemberg bei Schepetowka nach Süden in Richtung Proskurov zum Bug sowie einen Tag später 150 Kilometer südostwärts von Winniza aus dem Raum Swenigorodka auf Uman vorgestoßen.

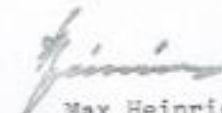
Anfang März war die dem deutschen XXXXVI. (46.) Panzerkorps unterstellte 254. Infanterie-Division in einem 30 Kilometer langen Abschnitt ostwärts von Winniza eingesetzt, als das in einem Stützpunkt nördlich Uman stehende Püsilier-Bataillon 254 am 9. März bei Wlaschin von sowjetischen Einheiten nahezu aufgerieben wurde; Uman ging einen Tag danach verloren. Zwei Tage später trat der Gegner auch aus dem Raum Morosowka - Pogrebischtsche zur Offensive nach Südwesten in Richtung Winniza an und verwickelte die Grenadier-Regimenter 454 und 474 bei den Orten Napadowka, Rossosze und Skita in heftige Kämpfe, die nach dem Verlust von Lipowiec am 12. März zum Rückzug an Winniza vorbei auf Shmerinka zwangen. Südostwärts davon war das Grenadier-Regiment 484 zur gleichen Zeit in den Bergstellungen bei Oratow starken Panzerangriffen ausgesetzt, die sich bis Skibia, Swiniarnia und Tiahun ausweiteten. Besonders hartnäckig wurde um den Bahnhof an der Strecke Uman - Lipowiec bei Oratowo gekämpft. Nach mehrtägigen Gefechten wichen die deutschen Verteidiger über den Sob-Fluß bei Ilince in Richtung Nemirow und über den Bug nach Schpikow und Iwankowzy aus, wo sie am 17. März Stellungen bezogen. Trotz mehrerer deutscher Gegenangriffe mußte der Flugplatz bei Winniza geräumt werden, so daß die Stadt von allen Seiten eingeschlossen war. Das Versorgungs-Regiment 254 geriet beim Übergang über den Dnjestr bei Mogilew (Mohylow), 95 km südostwärts von Kamez Podolsk, sowie im Raum Czernijowce - Beresowka in einen sowjetischen Panzerangriff aus Richtung Jampol, der die deutschen Kompanien bis zum 18. März völlig versprengte. Die Städte Shmerinka, Bailow und Bar konnten wegen des schnellen Nachdrängens des sowjetischen 18. Korps, nur wenige Stunden verteidigt werden und fielen in die Hand der Roten Armee.

Seit diesen Kämpfen werden zahlreiche Soldaten der 254. Infanterie-Division, darunter auch der Verschollene, vermißt. Für einige von ihnen liegen Heimkehreraussagen vor, daß sie gefallen sind. Viele aber haben in den Wäldern und den tiefen Tälern des bergigen Geländes oder bei Ortskämpfen den Tod gefunden, ohne daß es von Überlebenden Kameraden bemerkt wurde. Auch Sanitätsfahrzeuge und Verbandspplätze erreichte das Feuer von Panzern und Artillerie.

Es gibt keinen Hinweis dafür, daß der Verschollene in Gefangenschaft geriet. Er wurde auch später in keinem Kriegsgefangenenlager gesehen. Alle Feststellungen zwingen zu der Schlußfolgerung, daß er bei diesen Kämpfen gefallen ist.

München, den 21. März 1974

Max Heinrich
Direktor

21.16 Diverse door Eed bewaarde documenten

Brief van de familie Pass

Wie geht es denn den Eltern noch
und der Oma. Seine Eltern wollen
uns ja immer noch mal besuchen
kommen. Sie können vor hier so
frei über die Grenze kommen.
Wenn sie uns schreiben können
dann für die Hollenleger können
dann können wir für euch noch
abholen, als Marktag od. Sonntag
wird es uns ganz egal. Also über,
lebe es sich mal. - Ich es bei
euch viel so trocken, hier geht es
an Regen, sonst steht hier jetzt alles
noch mehr gut. Die Arbeit können
wir jetzt noch nachkommen, wir
haben jetzt schon 4 von den Kindern
mit der Hilfe mit gebracht. Maria

gib mir auf zur Hilfe. Im vorigen
Sommer, haben wir eine Prüfung gehabt.
Das hat noch mal wieder viel Arbeit ist.
Jetzt geht es, aber jetzt haben wir ja
nicht alles fertig. Sonst würde ich euch
nicht viel mehr zu sagen.
Nächstes alles Gute für den H. Genes
ist. Die ganze Welt.
Die Eltern sind herzlich Willkommen.
Schriftlich aber dann bitte auf.

Mit Liebe
von
Familie Pass. Gering

Arbeitsausweis van Eed voor de bouw van Westwall in de regio Doesberg

Kwitantie voor de inname van geld (D.M.8.= acht Mark?) aan de grens bij Oeding van 24-3-51 de met opmerking :
“... volgens zijn verklaring wil hij niet voor verrader spelen en wil daarom de persoon niet noemen die hem het Nederlandse in het Duits geld heeft gewisseld”

(Voor belanghebbende)

Inspectie der
Invoerrechten en Accijzen
Winkerswicht

KWITANTIE

bedoeld in onderdeel 5 van de aanwijzing van
den Minister van Financiën dd. 28 April 1948 No. 322

De ondergetekende *Tekkenstempel - Grenzcommissie*
(naam, voornamen, rang en functie van de ambtenaar) verklaart, met goedvinden
van belanghebbende, ontvangen te hebben van

naam en voornamen *Mijnen, Herman - Edward*
straat *Corseld 101b, Gen. Doetincchen*
woonplaats *Corseld*
geboortedatum/plaats en paspoortnr. *18-januari 1923*
naam van de bankrelatie en nummer post girorekening
geldsoort en bedrag van de betaalmiddelen *fl. 8.-*

welk bedrag ingevolge het Devisenbesluit 1945, de Devisenreisbeschikking 1945,
de Devisenbeschikking Binnenschepenwet en de later gevestigde voorschriften niet
in Nederland mag worden uitgevoerd. De ingehouden betaalmiddelen zullen,
ten gunste van de belanghebbende, worden opgezonden naar De Nederlandsche Bank N.V.,
Kantoor Devisenvergunningen, Damstraat 13-23 te Amsterdam.

Hotten de *24-3-* 1951
DE AMBTENAAR

met het bovenstaande akkoord
(te ondertekenen door belanghebbende)

H. E. Mijnen

Ruimte voor nadere bijzonderheden in te vullen door den ambtenaar
*Geld gewisseld in Winkerswicht, doch volgens
zijn verklaring wil hij niet voor verrader spelen
en wil daarom de persoon niet noemen die hem
het Nederlandse in het Duits geld heeft
gewisseld.*

Oeding den 8. 7. 1951

Lieber Freund Ed,

Empfange zu nächst die herzlichsten
Grüße von Deinem Freund Hini. Ich habe
vor 10 Tagen Deinen lieben Brief erhalten.
Ich habe mich sehr darüber ge-
freut.

Mich hat es sehr gefreut, daß es Dir
hier bei uns so gut gefallen hat.
Das gibt es auch noch. Dafür sind
wir ja auch alle gute Freunde.

Darum kannst Du auch zu jeder Zeit
wieder kommen. Du bist hier zu jeder
Zeit herzlich willkommen.

Hoffentlich sind bei Dir zu Hause
alle noch gesund. Was ja immer die
Hauptsache ist. Hier bei Spolert-Schmitz,
Willing und Kinning und auch bei
uns (Terndelbe) sind alle noch
munter. Wir sind alle Tage am arbei-
ten mit einer neuen Schöne. Nebenbei
müssen wir alle Tage auch noch Feu
machen. Du kannst Dir denken was
alle Tage zu tun ist. Es geht alle Tage
schlimm rund, von morgens 4 Uhr
bis abends um 10 Uhr wird gearbeitet.
Auch bei Kinning hat sich in letzter
Zeit, seit dem Du hier gewesen bist

viel verändert. Sie haben auch ein
neues Stück an der Scheune gebaut. Sie
sind damit noch nicht fertig.
Wir sind diesen Sommer schon 5-6
mal zu einem Fest gewesen. Dann
geht immer schnell zum Tanzen.
Nun willst Du gern wissen, wann
das große Fest bei uns im Dorf ist?
dann möchtest Du gerne nach uns kommen.
Das freut mich aber sehr. Das Fest ist
am Sonntag, den 29. Juli und am Montag
den 30. Juli. Also heute in 3 Wochen, den
letzten Sonntag im Juli. Ich weiß nur
nicht, wie das mit der Grenze ist.
Wir haben in Oeding 40 Zollbeamte. Jetzt
muß Du aber wissen, wie Du darüber
denkst. Dann ist das so, kannst Du den
Brief überhaupt noch lesen. Ich konnte
deinen Brief noch sehr gut lesen. Nun möchte
ich dann Schluß machen. Bestelle viele
Grüße an alle zu Hause. Ebenso an
Hans und Willy. Nun laß es Dir recht gut
gehen. Zum Schluß noch noch viele Grüsse
von einem Freund Heini!
Auch noch viele Grüsse von Vater, Mutter,
Onkel, Tante, auch Regina läßt herzlich
Grüßen.
Auf wieder sehen!
Herzliche Grüsse von Wilhelm Pöf
Hoffentlich kannst Du diesen Brief lesen.
Bis bald.

21.17 Verslag van het 1e telefoongesprek met Willi Pass

Willi Pass 10/2/20

Dieses dient zu deiner Orientierung
Lieber Edh.

Schmitz - Spolert (Nachbar) unbekannt?
Billig - Schmitz (Nachbar) wohnte Wilh. Spachung
Terzchluse (Nachbar) wohnte Marius Müller
Paps Kanning wohnte Edh. Mynen

Bild Nr 11 = Familie Terzchluse
v. l. n. r. hinten Tante Dora Heini Onkel Josef.
v. l. n. r. mitte Mutter Luise Vater Bernhard
v. l. n. r. unten Tochter Lusi und Regina

Bild Nr 7 = Regina Terzchluse

Bild Nr. 6 = Regina Terzchluse

Schöne Grüße von Wilhelm Paps

hoffentlich kommt Du mit
diesem Unterlegen ein bisschen weiter.

21.18 Andere brieven

21.18.1 Brief Frau Pass, 1959

Erving v. 24. Mai 1959.

Lieber Ervart u. Familien!

Erwies kann ich dazu, fünf ein paar Zeilen zu schreiben.

Nun geht es alles noch gut, und wir hoffen dasselbe von Euch.

Ich möchte mir zuerst, meine herzlichsten Glückwünsche aussprechen für glücklichen Geburtstag eines kleinen Sohnes. Nun bist Du ab. Ich ja schon Papa von 2 Jüngern, dann kannst Du Dich ja rechtzeitig in den Fußstapfen sehen, Deine Frau hätte auf sich selbst sorgen müssen, aber vielleicht ein andermal.

Wie geht es denn den Eltern noch und der Oma. Deine Eltern wollen uns ja immer noch mal besuchen kommen. Sie können von hier so frei über die Grenze kommen.

Wenn sie uns schreiben würden warum sie bei Hollsteiger wären warum könnten wir sie doch noch abholen, als Danktag od. Sonntag, was ich uns ganz egal. Also überlegt es sich mal. - Ist es bei Euch viel so trocken, hier fällt es von Regen, sonst steht bis jetzt alles noch wohl gut. Die Tobias können wir jetzt noch nachkommen, wir haben jetzt schon 4 von den Kindern aus der Schule mit Gathe u. Maria

gehen noch zur Schule. Im vorigen Sommer, haben wir ein Aquarium gehabt. Das hat noch mal wieder viel Arbeit u. viel gekostet, aber jetzt haben wir ja alles fertig. Sonst verpasse ich Euch nicht viel mehr zum schreiben. Natürlich alles Gute für den Geburtstag u. die jungen Bräute.

Die Eltern sind herzlich Willkommen. Schreibt aber dann bitte auf.

Nun mit Liebe. gegew. 31
von
Friedrich v. Lamm

21.18.2 Brief Heini Terschluse 1951

Ceolung, den 8. 7. 1951

Lieber Freund Eel!

Empfange zunächst die herzlichsten Grüße von
Deinem Freund Gini. Erhel von 10 Tage Deinen lieben
Brief. Gep mir sehr dankbar erfreut. Mir lief es sehr
gefrant, das es Dir hier so gut gefallen hat. Der
gib es ab mir. Deshalb bin wir ja ab schlusslich
alle Freunde. Warum hast Du nicht so vielen Zeit wir.
kommen. Du bist hier so jeder Zeit herzlich willkommen.
me. Hoffentlich is bei Dir ant hus alles nach gesund.
Was ja immer die Hauptache is. Gini bei Spacht
Uellling Hanning na ab bei us is alles nach munter.
Wir sind na alle Tage doch mit uns Schappe. Neues
bei mit uns dann ab alle Tage nach hier. Dann
hast Du wohl denken, was das alle so das is. Es geht
alle Tage schlimmer nur, von morgens 4 Uhr bis
abends um 10 Uhr. Bei Hanning hat sich ab in

de Zeit erleben ab Du heute mit hier ewest hier
schlimm verarmt. Der heft es ab ne End bei an
de Schappe est. Se bist dan ab merke mit frang.
Wir bist na von Sommer ab wal 5 bis 6 mal von
Fest west. Dann geht von immer flakt bei. Na
fragt Du in, wann das große Fest bei us ist Dong
is. Von wöll I dann wal gerne so kommen. Das
freut mir sehr. Das Fest is op Sonntag denn 29 Juli,
na op Montag denn 30 Juli. Also von Tage in
3 Woche denn letzten Sonntag in Juli. Na mit ich
ab bleib mich, das das mit de Grenze ist. Wir heft
in Ceolung 40 Hanning. Na mit I dann selber wetten
nach U der von tag. Es is das na, hast Du das
dann überhaupt wal lesen. Ich bin mit Deinen Brief
gang gut wechte kommen. Na wöll ich dann schluss
machen. Bestell wöll Grüße an alle in hus. Ebenso
an Maria na Uelly. Na hat dit recht gut gahn.
Von schluss nach wöll Grüße von Deinem Freund Gini!
Vater, Mutter, Oskel, tante na Regina hat ab herzlich
grüßen! Aufwiedersehen!

21.19 Foto's van de fam. Pass

Alis

Pa

Alis
Felix
Bier
Alwies

Heinrich

Franz †

21.20 Foto's Doetinchem

1939: Asperges in de Terborgseweg bij brug over de Bielheimerbeek bij De Pol

Doetinchem na bombardement in maart 1945

het centrum, rechts het uitgebrande raadhuis.

21.21 Familie Mijnen

1953: Eed en Bertha

1957: Eddy en Jan Willem

1958: vier generaties Mijnen op de bank:
Vlnr: Eed, Oepoe, Eddie , opa

1963 vlnr: Eddie, Everdien, Sietse, Tonnie

1984: Ed in de Alpen

1986: Anja en Ed

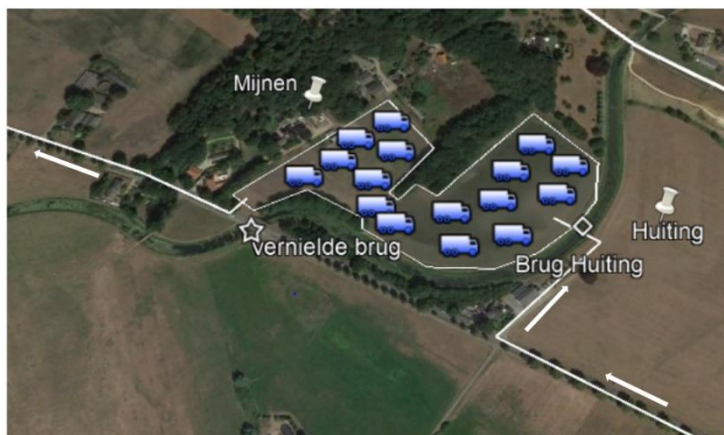
Links: Tonnie met vrouw en kinderen
Rechts: Ed met vrouw en kinderen

2003

Bertha en Eed bij hun 50-jarige Huwelijk

21.22 Bevrijdingsroute Canadezen 1945 bij De Pol

Bevrijdingsroute Canadezen
1945 bij De Pol

21.23 Contacten met Rusland in 2020 (Alla):

1. Vertalen van de brief en de enveloppe, vertalen van de afzender
2. Afzender leidt naar het dorp met adres en tel nr. (dorp)
3. Nummer vinden via internet lukte niet
4. Wel gevonden Provincie huis; behulpzame dame aan de lijn
5. 3^e telefoontje was met “Burgerzaken”, die zouden gaan zoeken in de administratie
6. Een week wachten en dan weer contact opnemen
7. Kreeg van burgerzaken verschillende tel nummers en die werkten soms en kreeg ze weer een doorverwijzing
8. Na meer dan 10 telefoontjes (ook vanuit haar huis en op dagen dat we elkaar niet zagen ging ze op zoek) had ze “beet” en vond een kleindochter van Andrej. Ze had het telefoonnummer, de naam en het adres
9. Het eerste gesprek met Elena duurde slechts 15 min, Alla moest haastig weg
10. Na weer een week pleegden we opnieuw een telefoontje met Elena
11. Ondertussen had ze, met hulp van Alla, WhatsApp geïnstalleerd

21.24 De Kozins

21.24.1 Andrej Kozin

Dit is het Levensverhaal van vooral de jeugd van Andrej Kozin, verteld door zijn Zoon Anatoly aan Elena verteld en door haar aan mij geappt in april 2020.

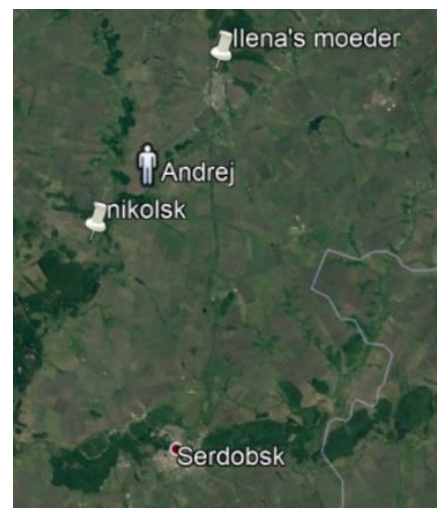
“Andrej werd geboren in het dorp Praskovino, 65 km zuidoostelijk van Penza, vlakbij Nikolsk. Praskovino bestaat niet meer. Hij was het oudste kind in het gezin. Vader heette Timothy, moeder - Martha. Tijdens collectivisatie verstopten zijn ouders (Ed: meel voor) brood omdat het gezin acht kinderen en oude ouders had. Het was noodzakelijk om het gezin te voeden. Maar iemand schreef een aanklacht en zijn vader werd gearresteerd omdat hij brood had verborgen. Hij werd meegenomen, niemand heeft ooit nog iets over hem gehoord. Volgens geruchten zat hij in de gevangenis in de stad Balashov, regio Saratov. (135 km Zuidelijk)

Moeder Martha, alleen gelaten met de kinderen, wist niet hoe ze verder moest leven. Kinderen begonnen te verhongeren. Martha ging het bos in en hing zichzelf daar op. Andrej bleef alleen achter, hij was ouder en sterker (Ed: een jaar of 10).

Zijn tante nam hem mee, maar bracht hem naar zijn de Serdobsk en liet hem achter op het treinstation. Ze deed zijn schoenen uit, vertrok en kwam nooit meer terug. Ze wilde hem waarschijnlijk niet meenemen, want er was hongersnood. Andrej ging op blote voeten naar het dorp terug. (Ed: 25 km).

Hij keerde terug naar het dorp, waar hij werd opgevangen door twee gezinnen, geen familie. Ze herinnerden zich zijn ouders, en om te zorgen dat de laatste van hun familie niet zou sterven, hielpen ze hem. Ze verstopten hem en voedden hem om de beurt. Zo groeide hij op.

*Anatoly:
Het huidige station van Serdobsk.
Hier stond vroeger een oud houten
stationsgebouw*

Na de Tweede Wereldoorlog werd hij, als ex-krijgsgevangene, veroordeeld tot dwangarbeid en naar een concentratiekamp in de Donbass regio gestuurd om in een kolenmijn te werken. Hij bracht daar een jaar door. In 1946 keerde hij terug naar zijn geboortestreek. Hij had geen naaste familieleden en geen thuis. Hij begon te leven met een vrouw, van wie hij een dochter had. Maar toen gingen ze uit elkaar en Andrej trouwde in 1948 met Mary, mijn grootmoeder.

Deze tante kwam rond 1965 naar Nikolsk, waar Andrej nadien weer woonde en al getrouwd was, en vroeg hem om vergeving voor haar gemene daad. Anatoly (Ed: zoon van Andrej, toen een jaar of 10 destijds) herinnert zich dit moment, hij zei dat Andrej erg beledigd was, dat hij niet stil kon zitten en constant door de kamer liep, en zijn tante hilde erg en vroeg hem om haar te vergeven.”

Door Elena en Anatoli, april 2020

Later schreef Elena nog: “Gevangenschap in Duitsland was na de oorlog hetzelfde als een stigma voor een Russische soldaat.”

21.24.2 Foto's van Andrej en nazaten

1954, Andrej is derde van rechts, lacht

1967: Andrej met donkere hemd

1977: Andrej voor zelf gebouwd huis

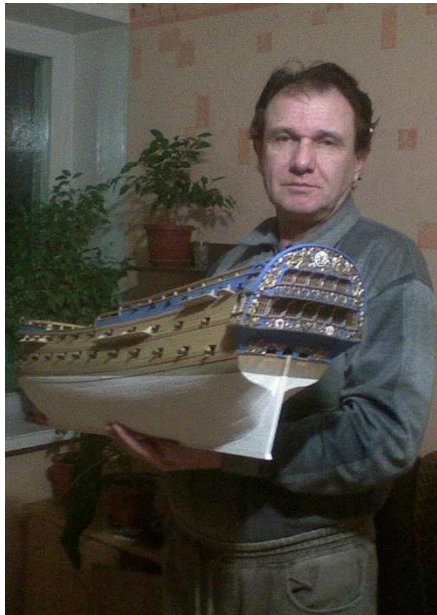
21.24.3 Twee oudste zoons van Andrej, 11.02.1972

Links: 1^e zoon, Michael

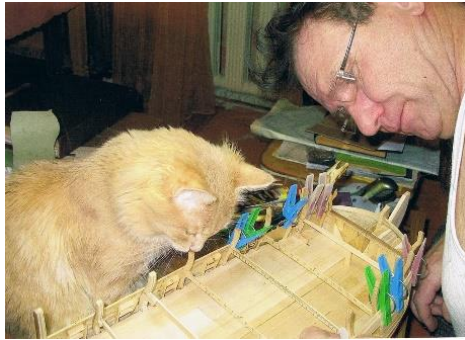
Rechts: 2^e zoon, Alexander (vader Elena)

21.24.4 De derde en nog levende zoon Anatoly

Anatoly en Elena, zijn vrouw Elena

Met Lydia, hun dochter

21.24.5 Eerste contact met Anatoli

Eerste telefoongesprek met Anatoli, getolkt door Alla. Anatoly was hoorbaar geëmotioneerd:

- Andrej was eerst samen met een andere vrouw
- Samen hadden ze al een dochter
- Hij (Anatoli) woont in Penza
- Zijn beide broers zijn dood (waaronder Alexander, de vader van Elena)
- Andrej is geboren in Nikolsk, daar heeft hij ook gewoond
- Na WOII heeft hij gedwongen gewerkt in de Donbass regio (kolenmijn)
- De brieven van Eed liggen in het museum van de school
- Hij is kunstschilder en belooft een portret van Andrej (kost tijd)
- Verhaal over de Duitsers met de hond bij het hol: op een dag kwamen Duitsers in het bos, met honden om te zoeken. Een hond rook de mannen in het hol en begon bij de ingang te krabben. Sasjka sloeg de hond toen heel hard met een stok en de hond ging er jankend vandoor. Ze werden niet ontdekt.
- Gevonden door Belterman
- Bij het vertrek van uit hol naar Silvolde hebben ze alle drie (Sasjka, Andrej en Eed) lang moeten huilen. Zijn vader Andrej was twee weken van slag toen hij eindelijk na 17 jaar de brieven van mijn vader te zien kreeg. De brieven van mijn vader liggen nu in museum van de school, ik heb een kopie gevraagd (later: en gekregen!)
- Anatoly is schilder en heeft mij een portret van Andrej beloofd. Dit gaat wel tijd kosten. Ik zou ze heel graag bezoeken, maar ik kan niet meer reizen. Daarom heb ik hem, evenals Elena naar Nederland uitgenodigd. Ik heb goede hoop dat één van beiden, of allebei, na de Corona-crisis hier op bezoek komt.

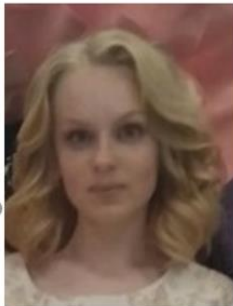
21.24.6 Lydia, de dochter van Anatoli

21.24.7 Elena, dochter van Alexander

Opvallend is de gelijkenis van Andrej's achterkleinkinderen met Andrej

Evgenia
Dochter Elena

Andrej
Opa Elena

Vladimir
zoon Elena

21.24.8 Mijn App wisseling met Elena

Ik bel Anatoly, hij zou het waarschijnlijk moeten weten. En ik zal je schrijven.	Elena, vertaald
10:27 ✓✓	
graag, dank je ! En wanneer je hem belt vraag dan ook naar :	ik
10:28 ✓✓	
waar in de Donbasss heeft hij gewerkt	ik
10:29 ✓✓	
[10:28, 4/3/2020] Ed MINE: Спасибо! И когда вы позвоните ему, попросите: [10:29, 03.04.2020] Ed MINE: где на Донбассе он работал	voorgaande appjes door mij vertaald
10:30 ✓✓	
ik wil het graag op Google Earth opzoeken en markeren	ik
10:31 ✓✓	
Я хотел бы найти его и пометить на Google Планета Земля.	dit appje vertaald naar Russisch
10:32 ✓✓	

21.25 **Mail van Ab Stikkelorum, 22/2/2021**

Ha Ed,

Het was mijn opa die conciërge was aan de Groene. Dit was een nevenfunctie die hij samen met mijn oma deed. Hij was hoofdbesteller bij de post aan de van Nispenstraat en daarnaast was hij o.a. ook diaken, bestuurslid van een school en natuurlijk de Ooiman. Via de diaconie heeft hij voor de oorlog w.s. Marinus Muller leren kennen.

Van mijn moeder (was van 1924) heb ik een brief, waar ze ter gelegenheid van een herdenking in Doetinchem over het bombardement op de school heeft geschreven. Een primaire bron dus. In het boek “Het Lab” wordt er ook over geschreven en daar wordt Mellink ook aangehaald. Ik zal de brief een dezer dagen scannen.

Ik heb twee witte flesjes en mogelijk nog een derde uit het Lab. Mogelijk heeft een neef van mij ook nog bruin glaswerk. Als het belangrijk is ga ik hem bellen, maar ik weet niet of het er daar nog is: we zijn weer een generatie verder. En thuis in Leiden hadden we altijd een glazen pot met een deksel, waar speculaas in zat. Depot komt uit Doetinchem en het zou zo maar ook uit het laboratorium afkomstig kunnen zijn. Daar voor zou ik bij mijn broers navraag moeten doen.

Nb: mijn oudste zoon Jeroen (30) vertelde ik laatst het verhaal over de kelder bij Muller en zei spontaan: Pap, ik wil daar graag met je heen!. Mooi om dit van hem te horen en belangrijk voor mij ook om de belevenis uit de oorlog de volgende generatie te laten ervaren. Na Corona hoop ik dat dit te organiseren is.

Groet, Ab

21.26 **Publiciteit**

Na de verschijning is het boek aldus in de publiciteit gekomen:

- Bulletin *Old Sillevold*, Nummer 45 Extra editie 2020; ‘Twee partizanen in Silvolde’;
- Oude IJsselstreek Vizier, 18/8/2020: ‘Russische onderduikers in Silvolde’ naar aanleiding van de verschijning van het extra bulletin;
- De Panne, een uitgave van het Nationaal Onderduikmuseum, twee – 2020;
- De Gaanderbode, november 2020; ‘Het hol bij de Pol’
- De Kronyck nr. 178, febr. 2021: ‘Het hol bij de Pol’
- Doetinchem vizier 24/2/2021: ‘Herinnering aan onderduikers in hol’

- Oude IJsselstreek Vizier, 3/3/2021: ‘Herinnering aan onderduikers in hol’
- Ter gelegenheid van de ‘Waeke van het Achterhookse en Liemers book’ van acht t/m 14 maart 2021, georganiseerd door het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (ECAL), is een videofragment van mij over het boek op het internet gezet. Als onderdeel van een langere promotiefilm voor meerdere boeken <https://www.youtube.com/watch?v=vsLLwl-cG0w>, na ongeveer 13 minuten.

Eed Mijnen werkte in de oorlog (1944) op een Duitse boerderij. Daar maakte hij kennis met een Russische krijgsgevangene, Andrej Kozin. In dit boek is beschreven wat de auteur op zijn speurtocht naar de belevenissen in die tijd te weten is gekomen; de verschrikkelijke jeugd van Andrej in communistisch Rusland, de oorlogservaringen van Andrej bij Smolensk, de beestachtige behandeling van de krijgsgevangenen, samen bij boer Pass in Oeding (Dld), oorlogservaringen van de familie Pass, de vlucht uit Oeding, zes maanden onderduiken in Nederland, de bevrijding, de Russen terug naar Rusland, Andrej's leven in Rusland na de oorlog en het recente contact met zijn nazaten.

De auteur Ed Mijnen is de oudste zoon van de in 2015 overleden Eed.